

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІНАНСІВ, ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ТУРИЗМУ
Спеціальність 292 - „Міжнародні економічні відносини”

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**«Стратегічні перспективи розвитку міжнародних економічних
відносин країн Азійсько-Тихоокеанського регіону»**

601-ФМ

КМР

Розробив студент гр. 601-ФМ

___ . __ 2024 р. _____ І.О. Арестов

Керівник кваліфікаційної роботи

___ . __ 2024 р. _____ І.Б. Чичкало-Кондрацька

Консультанти

із глобальної економіки

___ . __ 2024 р. _____ І.Б. Чичкало-Кондрацька

із міжнародних стратегій економічного розвитку

___ . __ 2024 р. _____ А.А. Буряк

із міжнародної економічної політики

___ . __ 2024 р. _____ Л.М. Титаренко

Робота допущена до захисту:

Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та туризму

_____ І.Б. Чичкало-Кондрацька

___ . __ . _____ р.

Полтава, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. <u>ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН КРАЇН АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ</u>	6
1.1. Характеристика країн Азійсько-Тихоокеанського регіону.....	6
1.2. Індикатори та особливості економічного розвитку країн Азійсько- Тихоокеанського регіону.....	13
1.3. Співпраця між країнами Північно-Східної Азії: можливості, ризики та перспективи.....	23
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2. СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ.....	40
2.1. Відносини США з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону.....	40
2.2. Чинники та напрями інтеграції Австралії у світогосподарські зв'язки..	52
2.3. Особливості економічної політики Японії в умовах глобальних викликів.....	64
Висновки до розділу 2.....	78
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН КРАЇН АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ.....	79
3.1. Стратегія США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.....	79
3.2. Ініціатива будівництва Індо-Тихоокеанського регіону.....	92
3.3. Стратегія КНР «Один пояс, один шлях»: проміжні підсумки, виклики, перспективи.....	101
Висновки до розділу 3.....	110
ВИСНОВКИ.....	111
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	115
ДОДАТКИ.....	132

ВСТУП

Сучасним міжнародним економічним відносинам притаманні інтеграційні та глобалізаційні процеси, в яких активну участь беруть країни Азійсько-Тихоокеанського регіону. Незважаючи на спільні події у минулому і тенденцію до співпраці, вони характеризуються різним рівнем економічного розвитку, відмінностями політичного та релігійного характеру, різними зовнішньополітичними пріоритетами, а також нерідко стають осередками конфліктів, що дестабілізують ситуацію в світі.

Азійсько-Тихоокеанський регіон – сукупність континентальних і острівних територій та басейну Тихого океану, що їх омиває. Ці країни – це одні з визначальних у міжнародній політиці XXI століття країни, але для багатьох вони залишаються майже невідомими. Азійсько-тихоокеанський вектор зовнішньої політики України потребує розуміння особливостей держав цього регіону та стратегії розбудови відносин з ними на засадах спільних інтересів. Тому доцільно детально розглянути економічні, соціальні і інші особливості, які допоможуть скласти цілісну картину про те, якою може бути взаємодія з різними країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – розглянути теоретичні аспекти та сучасні напрями зовнішньоекономічної політики країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, визначити стратегічні перспективи розвитку міжнародного економічного співробітництва провідних країн цього регіону.

Виходячи з мети у роботі були поставлені та вирішені наступні завдання:

- [схарактеризувати](#) економіку країн Азійсько-Тихоокеанського регіону;
- розглянути індикатори та особливості економічного розвитку країн Азійсько-Тихоокеанського регіону;
- визначити можливості, ризики та перспективи співпраці між країнами Північно-Східної Азії;
- проаналізувати відносини США з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону;

- оцінити позитивні ефекти від інтеграції Австралії у світогосподарські зв'язки;
- виявити особливості економічної політики Японії в умовах глобальних викликів;
- визначити стратегію США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні;
- обґрунтувати ініціативу будівництва Індо-Тихоокеанського регіону;
- розглянути проміжні підсумки, виклики та перспективи стратегії КНР «Один пояс, один шлях».

Об'єктом дослідження є економіка країн Азійсько-Тихоокеанського регіону та їх роль у міжнародних економічних відносинах.

Предмет дослідження – особливості та стратегічні перспективи розвитку міжнародних економічних відносин країн Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Для здійснення досліджень у кваліфікаційній роботі були використані такі методи: узагальнення, системний аналіз; табличний і графічний методи; економіко-статистичний аналіз та ін.

Інформаційною базою дослідження є роботи провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, міжнародне законодавство та нормативно-правові акти різних країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, навчальна література, звіти і дані міжнародних організацій, матеріали періодичних фахових видань, науково-практичних конференцій, інформація з Internet ресурсів.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні особливостей та визначені стратегій впливу на міжнародні економічні відносини країн – ключових гравців Азійсько-Тихоокеанського регіону, зокрема США, Японії, КНР, Австралії.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН КРАЇН АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ

1.1. Характеристика країн Азійсько-Тихоокеанського регіону

Азійсько-Тихоокеанський регіон – сукупність континентальних і острівних територій та басейну Тихого океану, що їх омиває. Інша назва – «тихоокеанський басейн», «тихоокеанське кільце».

Залежно від методології підрахунку, цей географічний, геополітичний і геоекономічний простір (мегарегіон) налічує від 30 до 47 країн і окремих районів, у яких проживає близько половини населення світу. Наприклад, у США до Азійсько-Тихоокеанського регіону відносять країни Південно-Східної й Північно-Східної Азії та Океанії. В Японії, крім названих субрегіонів, включають країни тихоокеанського узбережжя Латинської Америки і країни Південної Азії – Індію та Шрі-Ланку. У Китаї – країни Східної та Південно-Східної Азії, але без країн Латинської Америки [1].

Організаційно-політичним і економічним ядром Азійсько-Тихоокеанського регіону вважають форум Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС; 1989), учасниками якого наразі є 21 країна (Австралія, Бруней, В'єтнам, Гонконг, Індонезія, Камбоджа, Китай, Канада, Лаос, Малайзія, Мексика, Нова Зеландія, Південна Корея, Перу, РФ, США, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни, Чилі, Японія) [2].

На початку 21 ст. в Азійсько-Тихоокеанському регіоні сформувалася пірамідальна система внутрішніх регіональних зв'язків, яка об'єднує країни не тільки з різним рівнем соціально-економічного розвитку, але й з різними принципами державного управління. Нагорі піраміди перебувають США і Японія, на які припадає понад 70 % сукупного ВВП країн Азійсько-Тихоокеанського регіону. До них приєднуються Австралія й Канада (близька 7 % ВВП регіону). Нижче перебувають неоіндустріальні країни Східної та Південно-Східної Азії:

Південна Корея, Малайзія, Таїланд, Сінгапур, Філіппіни. До них долучаються країни Центральної і Південної Америки: Мексика, Чилі, Перу та ін. Найнижчий щабель за макроекономічними показниками посідають найменш розвинені країни – члени Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) – В'єтнам, Лаос, М'янма. Окреме місце у цій системі займає Китай, який за темпами та масштабами економічного зростання перевищує інші країни Азійсько-Тихоокеанського регіону, внаслідок чого за останнє десятиріччя перетворився на другу економіку світу. Загалом на Азійсько-Тихоокеанський регіон припадає: 60 % світового ВВП, 50 % світової торгівлі, 48 % прямих іноземних інвестицій, 65 % світових запасів сировини та 42 % населення планети [3].

Ще у 2010-ті Азійсько-Тихоокеанський регіон перетворився на найдинамічніший мегарегіон планети, а за рівнем інтеграційного розвитку майже впритул наблизився до Європейського Союзу та Північноамериканської зони вільної торгівлі. При цьому найшвидші темпи розвитку мали східноазійські економіки: В'єтнам, Індонезія, Китай, Малайзія, Південна Корея, Тайвань і Таїланд, які, попри суттєві відмінності в політичних системах і соціокультурному розвитку, обрали неоіндустріальний тип суспільної модернізації [4].

У межах Азійсько-Тихоокеанського регіону функціонують 44 субрегіональних угруповання, зокрема 28 між окремими країнами-членами АТЕС. Здебільшого це двосторонні зони вільної торгівлі, найвідомішими серед яких є: НАФТА/USMCA в Північній Америці, АСЕАН у Південно-Східній Азії, Зона вільної торгівлі між Австралією і Новою Зеландією, Форум тихоокеанських островів на півдні Тихого океану та Регіональне всеосяжне економічне партнерство. Майбутнє азійсько-тихоокеанської економічної інтеграції та місце регіону в світових інтеграційних процесах залежить від досягнення цілей Богорської декларації, яку було прийнято на неформальному саміті АТЕС 1994 р. Зміст основних цілей декларації полягає в поетапному створенні найбільшої у світі зони вільної торгівлі товарами, послугами та інвестиційного капіталу. При цьому розвинені країни мали завершити торгово-економічну лібералізацію до 2010, неоіндустріальні країни – до 2015, а країни, що розвиваються – до 2020 [5].

Проте досягнення задекларованих цілей через низку причин відбувається з певним відхиленням від наміченого графіка.

У межах Азійсько-Тихоокеанського регіону активно розвивається трансрегіональна інтеграція. Торговельна та інвестиційна лібералізація в Азійсько-Тихоокеанському регіоні здійснюється за трьома напрямками: на національному, субрегіональному (в рамках інтеграційних угруповань) і на багатобічній основах (відповідно до правил Світової організації торгівлі). Ефективність інтеграційного співробітництва країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, яке ґрунтується переважно на економічній складовій, пояснюється не тільки економічними, але й іншими факторами, зокрема зростанням ролі чинників регіональної безпеки та політичної стабільності. Взаємообумовленість цих факторів ускладнює розвиток інтеграційних процесів в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, які в останні роки стикаються з нетрадиційними викликами та новими загрозами в умовах кризи постбіполярної системи міжнародних відносин.

Охарактеризуємо детальніше найвпливовіші країни Азійсько-Тихоокеанського регіону.

1 січня 1901 року шість колоній були об'єднані, щоб створити Австралійську Співдружність, самоврядний домініон у складі Британської імперії [6]. Хоча нова нація була суверенною у внутрішніх справах, Сполучене Королівство зберігало контроль над своїми відносинами зі світом.

Протягом наступних чотирьох десятиліть Австралія поступово отримувала контроль над своєю зовнішньою політикою. Декларація Бальфура 1926 року, видана наприкінці Імперської конференції, що відбулася в Лондоні того року, визнавала, що Сполучене Королівство та Домініони були «автономними Співтовариствами в Британській імперії, рівними за статусом, жодним чином не підпорядкованими одне одному, в жодному разі не впливали на їхні внутрішні чи зовнішні справи».

У грудні 1931 року Сполучене Королівство затвердило Вестмінстерський статут, кодифікувавши ці відносини; однак у статуті було зазначено, що його

положення не набудуть чинності до тих пір, поки вони офіційно не будуть прийняті урядом Австралії. 9 жовтня 1942 року Вестмінстерський закон про усиновлення в Австралії став законом. Закон набув зворотної сили до 3 вересня 1939 року, дати «початку війни між Його Величністю Королем і Німеччиною».

Сполучені Штати та корейська династія Чосон встановили дипломатичні відносини згідно з Договором про мир, дружбу, торгівлю та навігацію 1882 року, і перший дипломатичний представник США прибув до Кореї в 1883 році. Америко-корейські відносини тривали до 1905 року, коли Японія взяла на себе керівництво Корейською зовнішньою політикою. У 1910 році Японія почала 35-річний період колоніального панування над Кореєю. Після капітуляції Японії в 1945 році, наприкінці Другої світової війни, Корейський півострів був розділений на 38 паралелі на дві окупаційні зони: Сполучені Штати на півдні та Радянський Союз на півночі. Початкові надії на єдину незалежну Корею не справдилися, і в 1948 році було створено дві окремі держави – Республіка Корея (РК) на півдні та Корейська Народно-Демократична Республіка (КНДР) на півночі.

25 червня 1950 року північнокорейські війська вторглися в РК. Очолювана Сполученими Штатами коаліція ООН із 16 країн взяла на себе її захист. Після вступу Китаю у війну від імені Північної Кореї наприкінці того ж року останні два роки конфлікту зайшли в глухий кут, поки 27 липня 1953 року не було укладено перемир'я. Мирний договір так і не був підписаний. У 1953 році, після завершення Корейської війни, Сполучені Штати та Республіка Корея підписали Договір про взаємну оборону, який став основою всеосяжного альянсу, який діє й сьогодні [7].

Протягом десятиліть після війни Південна Корея зазнала політичних потрясінь під авторитарним керівництвом, але розвинула активне громадянське суспільство, яке призвело до сильних протестів проти авторитарного правління. Продемократична діяльність активізувалася у 1980-х роках, починаючи з Руху за демократизацію Кванджу в травні 1980 року, що зрештою призвело до переходу РК до того, що зараз є яскравою демократією.

Проведені економічні реформи вивели Південну Корею на початку 1990-х рр. у число промислових лідерів планети. У першу чергу це стосувалось високих

темтів економічного зростання, скорочення рівня інфляції, стрімкого нарощування експорту, розвитку наукомістких галузей промисловості тощо.

Спочатку була стратегія запозичення зарубіжного досвіду і технологій. Практично всі найбільш передові галузі південнокорейської промисловості використовують західні технології, оснащені імпортом обладнанням. Для залучення капіталу і сучасних технологій ТНК в Південній Кореї створювалися експортно-виробничі зони, що заклали основу розвитку наукомістких галузей, орієнтованих на зовнішній ринок [8].

Поряд із залученням іноземних інвестицій, починаючи з 80-х років економічна політика Південної Кореї була спрямована на запозичення із-за кордону сучасних технологій. Левина доля угод, пов'язаних із придбанням виробничого обладнання і пов'язаних із ним "know how", припадало на угоди з японськими бізнесменами (56,4%), хоча співробітництво з південнокорейськими фірмами у цій галузі почалося на 4 роки пізніше, ніж з американськими та іншими діловими колами. Домінуючою була і питома вага Японії в сумах південнокорейських відрахувань за використовувану техніку і технології [8].

Доцільно виділити сучасний період, що характеризується помітним зрушенням у бік США і головних країн Західної Європи в галузі запозичення технологій. Тоді як Японія, стурбована швидкими темпами розвитку сусіда, поставляла в Корею далеко не найсучасніші технології.

Останнім часом Південна Корея стала приділяти підвищену увагу запозиченню передової технології і притягненню в змішані підприємства прямих інвестицій, якщо іноземні капіталовкладення обіцяють їй підвищення технічного рівня вітчизняної промисловості. Істотна увага приділяється розробці поточних і перспективних програм НДДКР, їх матеріального і кадрового забезпечення, системі організації і управління науковою діяльністю, її інформаційного забезпечення.

До побудови сучасної моделі розвитку китайці, порівняно з іншими націями-державами, приступили пізно. Неодноразові спроби осучаснення китайської держави були невдалими (сто днів реформ, модернізація під егідою

регентші Ци Сі, рання модель Китайської республіки та нової китайської династії Юань Шикая, нанкінська модель Гоміндана). Сучасну державу китайцям вдалося створити фактично лише до 2000-х років, використавши всі існуючі напрацювання, створивши модель прагматично обмеженої соціальної держави з китайською специфікою на основі існуючого світового та китайського досвіду.

Китайська модель розвитку - це не специфічна соціалістична модель, але це і не модель держави, що розвивається. Китайська модель розвитку принципово відрізняється від радянської моделі соціалізму. Соціальна допомога та соціальна держава в китайській моделі не є виключно інструментом китайського соціалістичного розвитку [9, сс. 40-56]. В умовах надвиробництва товарів у Китаї використовується управління і попитом, і пропозицією, тобто поєднуються як принципи капіталістичного економічного, так і соціалістичного економічного управління, але на ринковій основі [10]. Таким чином, принципи китайського економічного управління все ж таки ґрунтуються спочатку на економічній ефективності держави ринкового типу, базуються в цілому на меритократичній системі управління, а потім вже на ідеї рівності. Поняття ефективності в китайській моделі соціальної держави прагматично - ця модель не спрямована виключно на вирішення, скажімо, демографічних проблем, проблем сім'ї і т. д., але "всередині" цієї соціальної моделі виділено ключові параметри, які дозволяють гідно фінансувати її головні напрямки [9, сс. 118-120, 123].

На основі такого підходу з кінця 1990-х років запроваджено: виробнича та медичні страховки, трудові виплати на виробництві та компенсації, допомога з догляду за дитиною, страхування комунальних послуг, індивідуальні пенсійні рахунки, загальне медичне страхування. Мінімальна заробітна плата тепер має становити не менше 40% від середньої у містах, оскільки в країні продовжує існувати розрив у доходах між містом та селом.

Існують механізми акумулювання пропозицій всіх ланок управління, не тільки партійних, існує механізм висування пропозицій про вдосконалення моделі розвитку поза партійним апаратом та партійними структурами.

Китайське керівництво розуміє, що без втілення моделі соціальної держави країна у своєму розвитку не зможе рухатися далі, а китайці хочуть побудувати першу економіку світу не тільки за номінальними показниками ВВП. Вони хочуть домогтися інноваційності своєї економіки, забезпечити свій розвиток, що самопідтримується, за рахунок формування глобальної зони торговельно-економічної взаємодії з КНР.

Індія характеризується високими темпами економічного розвитку, зростаючою питомою вагою у світовій економіці і має великий авторитет на світовій політичній арені. Економіка Індії вражає буквально всіх, починаючи від темпів розвитку сучасної інфраструктури та промисловості і закінчуючи, безумовно, вражаючою культурою, унікальними пам'ятками і найцікавішими традиціями. На сьогоднішній день Індія, економіка якої вважається досить суперечливою, займає далеко не останнє місце в рейтингу [країн, що розвиваються](#). Якщо підходити до питання комплексно, то можна зробити висновок про те, що з одного боку її називають найбагатшою країною на планеті (з точки зору наявності корисних копалин), з іншого ж аграрно-індустріальний сектор, в якому зайнято 2/3 населення країни, перебуває у вкрай жалюгідному стані.

Країна проводить активну зовнішню політику, твердо відстоюючи свої економічні і політичні інтереси на регіональному (в Південній Азії) і глобальному рівнях. Конфлікти, що існували між Індією та її сусідами, в тому числі і територіальні, неодноразово призводили до військових сутичок, не ліквідовані повністю, але вже не стоять на першому плані в сучасній складній міжнародній обстановці.

Характерно, що у відносинах з США індійські лідери говорять про стратегічне партнерство, при наявності інтенсивного економічного співробітництва. Маючи великі економічні зв'язки з Європейським союзом, країнами АСЕАН та Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), беручи участь у Співдружності націй (Commonwealth) і інших подібних організацій, Індія практично не входить ні в одне регіональне інтеграційне

угруповання. Певним винятком можна вважати Асоціацію регіонального співробітництва країн Південної Азії (SAARC), що включає, крім Індії, її сусідів – Пакистан, Непал, Бангладеш, Бутан, Шрі-Ланку і Мальдівську республіку. Фактично економіка Індії – це ядро всієї економіки Південної Азії. Індія як одна з найбільших економік світу була включена до "великої двадцятки" (G20).

1.2. Індикатори та особливості економічного розвитку країн Азійсько-Тихоокеанського регіону

Які ж найбагатші країни Азійсько-Тихоокеанського регіону за рівнем ВВП? Можливо, найбільш часто використовуваним економічним показником є ВВП, який вимірює загальну вартість усіх товарів і послуг, вироблених нацією протягом певного періоду часу (як правило, місяця або року). Цей комплексний підхід робить ВВП чудовим миттєвим знімком поточного економічного стану країни.

Наведемо перелік найбагатших країн Азії, що входять до Азійсько-Тихоокеанського регіону у 2020 р. за ВВП у дол. США [11]:

1. Китай - 24,27 трлн дол.;
2. Індія - 8,91 трлн дол.;
3. Японія - 5,33 трлн дол.;
4. Індонезія - 3,30 трлн дол.;
5. Південна Корея - 2,23 трлн дол.;

Китай очолює список із ВВП у 24,27 трильйона доларів, що обліковується у доларах за паритетом купівельної спроможності (ПКС) (вигадана валюта, яка полегшує порівняння між країнами). Майже половина всього ВВП Китаю припадає на промисловість і будівництво. До первинних галузей промисловості належать гірничодобувна промисловість і переробка руди, текстильна, машинобудівна, автомобільна, сталеливарна, алюмінієва, вугільна тощо. Інший великий сектор економіки – сільське господарство. Китай є найбільшим

виробником сільськогосподарської продукції у світі. У Китаї близько 300 мільйонів фермерів.

Індія займає друге місце в списку найбагатших країн Азії, економіка якої значною мірою зосереджена на сфері послуг (55,6% ВВП), промислового бізнесі (26,3%) і сільському господарстві (18,1% ВВП). Це великий виробник сільськогосподарських культур, включаючи рис, пшеницю, бавовну, чай, цукрову тростину та картоплю. Хоча багато індійців досі борються з бідністю, економіка країни в цілому є однією з найбільш швидкозростаючих у світі.

Третьою найбагатшою країною в Азії є Японія з 5,3 трильйонами доларів. Великою силою Японії є її високорозвинений технологічний сектор, який допомагає «Країні висхідного сонця» бути однією з найбільш інноваційних країн у всьому світі. Населення Японії скорочується через старіння населення та низький рівень народжуваності, що може спричинити економічні проблеми в майбутньому.

Незважаючи на те, що цей показник є корисним, ВВП не є остаточним словом щодо багатства нації. Наприклад, Китай та Індія є двома найбільш густонаселеними країнами у світі, тому логічно, що вони займають високі позиції за загальним ВВП: країна з більшою кількістю працівників, швидше за все, створить більше продукції в цілому. Однак інші показники (зокрема відносні) можуть запропонувати інший список найбагатших країн.

Визначимо найбагатші країни Азії за ВВП на душу населення. ВВП на душу населення ділить ВВП на кількість громадян країни, що дає трохи більше уявлення про добробут середньої людини. Нижче наведено десятку найбагатших країн Азії з точки зору ВВП на душу населення у жовтні 2021 року за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ).

Найбагатші країни Азії, що входять до Азійсько-Тихоокеанського регіону (2020 ВВП на душу населення, міжнародний дол. ПКС - МВФ) [11]:

1. Сінгапур - 107 680 доларів;
2. Макао (Китай) - 67 470 доларів;
3. Бруней - 65 670 доларів;

4. Гонконг (Китай) - 65 400 доларів;
5. Тайвань - 61 370 доларів;
6. Південна Корея - 48 310 доларів.

Місто-держава Сінгапур є найбагатшою країною в Азії з ВВП на душу населення 107690 доларів США (PPP Int\$). Своїм багатством Сінгапур завдячує не нафті, а скоріше низькому рівню корупції в уряді та сприятливій для бізнесу економіці. Багато інвесторів з усього світу приїжджають до Сінгапуру, щоб вести бізнес, привозячи з собою свої гроші.

Решта першої десятки в основному складається з країн, які є одночасно невеликими за розміром (економічні показники «на душу населення» часто сприяють країнам з меншим населенням) і багатими на нафту, або такими, що є одними з найбільш сприятливих для бізнесу та технологічно розвиненими країнами, наприклад автономна китайська територія Гонконг. Але, як і раніше, інша метрика може запропонувати інший перелік.

Розглянемо найбагатші країни Азії за ВНД на душу населення. Валовий національний дохід (ВНД) на душу населення відрізняється від ВВП тим, що замість того, щоб вимірювати те, що країна виробляє як продукт, ВНД вимірює те, що країна отримує як дохід. Ця різниця, мабуть, незначна, але вона допомагає виявити країни «податкового притулку», чий ВВП неприродно завищений міжнародними корпораціями, які спрямовують через них гроші, щоб заощадити на податках.

Визначимо найбагатші країни Азії, що входять до Азійсько-Тихоокеанського регіону у 2020 р. (ВНД на душу населення, метод Атласу, поточні долари США) [11]:

1. Макао (Китай) - 75 610 доларів;
2. Сінгапур - 54 920 доларів;
3. Гонконг (Китай) - 48 630 доларів;
4. Японія - 41 580 доларів;
5. Південна Корея - 32 860 доларів;

Знову список змінюється. Але незалежно від того, який економічний показник ви використовуєте, важливо пам'ятати, що багатство на рівні округу, навіть якщо виміряти його на душу населення, не має тлумачитися як фактичний або навіть середній дохід громадян цієї країни. Особливо в епоху величезної нерівності доходів показники мають бути більш цільовими, детальними та нюансованими, ніж ВВП або ВНД, щоб створити чітку картину середньої зарплати працівника та його кінцевої купівельної спроможності.

Таким чином, наводимо підсумковий список 10 найбагатших країн Азії [11]:

1. Китай - 11,22 трлн дол.;
2. Японія - 4,94 трлн дол.;
3. Індія - 2,26 трлн дол.;
4. Південна Корея - 1,41 трлн дол.;
5. Індонезія - 932,26 млрд дол.;

Аналізуючи останні місяці, слід відзначити, що в цілому глобальна економічна перспектива погіршилася, і зростання в Азійсько-Тихоокеанському регіоні може ще більше сповільнитися на тлі триваючого впливу вторгнення росії в Україну та інших потрясінь [12]. Очікується, що цього року економічне зростання в Азійсько-Тихоокеанському регіоні сповільниться до 4,2 відсотка, що на 0,7 відсоткового пункту менше, ніж прогнозувалося в квітні 2022 р., і повільніше, ніж зростання в 6,5 відсотка в 2021 році. Було знижено прогноз на 2023 рік до 4,6 відсотка, тобто на 0,5 відсоткового пункту.

Ризики, на які було звернуто увагу в квітневому прогнозі, включно з посиленням фінансових умов, пов'язаних зі зростанням процентних ставок центрального банку в Сполучених Штатах і різким зростанням цін на сировинні товари через війну в Україні.

Зазначимо, що уповільнення економічного зростання Китаю поглиблюється. Китай, найбільша економіка Азії, спостерігав значне уповільнення у другому кварталі 2022 року, оскільки політика нульового поширення COVID-19 призвела до карантину у великих містах і центрах ланцюга поставок. Відповідно, прогноз

зростання за весь рік знижується до 3,3 відсотка з 4,4 відсотка в квітні, і очікується зростання на 4,6 відсотка в наступному році [13].

Таке зниження активності, яке також відображає тривалий і посилюючий спад у секторі нерухомості, ймовірно, матиме значні наслідки для регіональних торгових партнерів. Японія та Республіка Корея, дві найбільші регіональні економіки, тісно інтегровані з глобальними ланцюгами постачання, і Китай також спостерігатимуть сповільнення зростання через слабкий зовнішній попит і збої в ланцюгах постачання. Але, незважаючи на нещодавнє уповільнення економіки в Китаї, з'являються ознаки відновлення економічної активності, оскільки деякі пандемічні обмеження на мобільність зараз поступово послаблюються. Стійкість виробництва та відновлення туризму сприяє поступовому відновленню в Малайзії, Таїланді та острівних країнах Тихого океану.

Частка Азії в загальному світовому боргу зросла з 25 відсотків до глобальної фінансової кризи до 38 відсотків після COVID19, що підвищило сприйнятливість регіону до змін світових фінансових умов. Шрі-Ланка є екстремальним випадком, коли зростання боргу стало нестійким, а економіка втратила доступ до світових ринків капіталу, що призвело до дефолту за зовнішніми зобов'язаннями.

Крім того, очікується, що посилення невизначеності торговельної політики та зміна ланцюгів поставок, які сприяють тенденції до гео економічної фрагментації, призведуть до затримки економічного відновлення та посилення проблем від пандемії в Азії – одній із найбільших бенефіціарів десятиліть поглиблення глобальної торгівлі та фінансової інтеграції.

У той час як темпи зростання слабшають, інфляційний тиск в Азії зростає, спричинений глобальним різким зростанням вартості продовольства та палива внаслідок війни в Україні та пов'язаних санкцій. Це найбільше б'є по бідних і вразливих, які найменше в змозі впоратися, негативно впливаючи на споживання та підвищуючи ймовірність соціальних заворушень, як це видно на Шрі-Ланці та в інших країнах.

Фіскальна політика повинна бути жорсткішою в країнах, які стикаються з високим рівнем боргу, забезпечуючи доповнення до монетарних зусиль для приборкання інфляції. У той же час необхідні цільові та тимчасові фіскальні трансферти для підтримки вразливих верств населення, які стикаються з новими потрясіннями, особливо через високі ціни на енергоносії та продукти харчування.

Така фіскальна підтримка в більшості випадків повинна бути нейтральною для бюджету, фінансуватися за рахунок нових надходжень або переорієнтації бюджетів, щоб уникнути збільшення боргів або роботи проти монетарної політики. Виняток становлять Китай і Японія за умови, що середньострокова фіскальна політика залишається незмінною.

Окрім цього, глобальні та регіональні спільні рішення, які зменшують невизначеність торговельної політики, скасовують суворі торговельні обмеження та уникають найсерйозніших сценаріїв фрагментації, терміново необхідні для підвищення продуктивності та покращення рівня життя людей. Економічні реформи протягом наступних двох-трьох років повинні бути спрямовані на збільшення сукупної пропозиції для подолання зростаючої інфляції, вирішення довгострокових проблем, таких як адаптація до зміни клімату, інвестиції в людський капітал, посилення переходу на «зелені» та сприяння цифровізації.

Загалом, декільком азійським економікам доведеться швидко підвищувати ставки, оскільки інфляція поширюється на базові ціни, які виключають більш мінливі категорії продовольства та енергоносіїв, щоб запобігти висхідній спіралі інфляційних очікувань і заробітних плат, які згодом потребуватимуть значного підвищення, якщо його не зупинити. У той же час подальше підвищення ставок скоротить бюджети споживачів, компаній і урядів, які взяли значні борги під час пандемії.

На рис. 1.1 наведений прогноз економічного зростання країн Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Хоча точні політичні рекомендації відрізнятимуться для кожної країни, лише гнучкі обмінні курси можуть бути недостатніми та здійсненими в усіх країнах, а інші заходи, такі як валютні інтервенції, макропруденційна політика та

управління потоками капіталу, можуть бути корисними інструментами, які допоможуть закріпити очікування та керувати системними ризиками.

Economic forecasts: Asia and the Pacific
(real GDP growth; percent)

	PROJECTIONS		
	2021	2022	2023
Asia	6.5	4.2	4.5
Advanced Asian economies	3.6	2.3	2.2
Australia	4.8	3.8	2.2
Japan	1.7	1.7	1.7
Korea	4.1	2.3	2.1
Asia emerging market and developing economies	7.2	4.6	5.1
Cambodia	3.0	5.1	6.2
China	8.1	3.3	4.6
India	8.7	7.4	6.1
Indonesia	3.7	5.3	5.2
Lao P.D.R.	2.1	2.2	3.1
Malaysia	3.1	5.1	4.7
Myanmar	-17.9	1.6	3.0
Nepal	4.2	4.2	5.0
Philippines	5.7	6.7	5.0
Thailand	1.5	2.8	4.0
Vietnam	2.6	7.0	6.7

Source: IMF World Economic Outlook Update, July 2022.
Note: Countries in the table have updated growth forecast in the July WEO Update.

Рис. 1.1 - Економічне зростання країн Азійсько-Тихоокеанського регіону
[13]

Міжнародний валютний фонд нещодавно розробив інтегровану політичну основу, щоб керувати розробкою економічної політики саме за таких обставин. Фонд також залишається відданим партнером країн, щоб допомогти пережити

шторм на горизонті через свою функцію фінансування. Країни не повинні чекати, доки стане надто пізно – або скорегувати свою політику, де це необхідно, або відновити свої буфери зовнішнього фінансування, де це необхідно.

«Борг зріс в Азії. По-перше, борг приватного сектору зріс після глобальної фінансової кризи, але після Covid зріс борг державного сектору. Тому все, що змінює глобальні процентні ставки, створює додаткові перепони для азійських економік» – сказала заступник директора Азійсько-Тихоокеанського департаменту МВФ Енн-Марі Гулде в інтерв'ю CNBC «Squawk Box Asia» [14].

МВФ попередив, що боргова криза поширена в багатьох країнах Азії, а країни, де курс валюти падає проти зміцнення долара США, можуть постраждати від глибшої кризи вартості життя. Наприклад, курс долара США відносно ієни коливається близько до 24-річного максимуму.

У табл. 1.1 наведено основні макроекономічні показники країн Азійсько-Тихоокеанського регіону з прогнозом на 2023 рр. [15].

Таблиця 1.1 - Азійсько-Тихоокеанська економіка: реальний ВВП, споживчі ціни

Країни	Річні зміни у %					
	Реальний ВВП			Споживчі ціни		
	2021 р.	2022 р.	2023 р. (прогноз)	2021 р.	2022 р.	2023 р. (прогноз)
Розвинуті країни Азійсько-Тихоокеанського регіону*	3,7	2,2	2,3	1,2	3,6	2,6
Китай	8,1	3,2	4,4	0,9	2,2	2,2
Індія	8,7	6,8	6,1	5,5	6,9	5,1
АСЕАН-5: Індонезія, Малайзія, В'єтнам, Таїланд, Філіппіни	3,4	5,3	4,9	1,9	4,7	4,4

Джерело: Міжнародний валютний фонд [15]

*До розвинутих економік Азійсько-Тихоокеанського регіону віднесено Австралія, Гонконг і Макао, Японія, Сінгапур, Південна Корея, Тайвань і Нова Зеландія

МВФ прогнозує, що глобальне зростання сповільниться до 2,7% у 2023 р. В Азії він також знизив прогнози зростання для Китаю до 4,4%. Фонд також скоротив показники зростання для групи ASEAN-5 Індонезії, Малайзії, Філіппін, Таїланду та В'єтнаму на ту саму суму до 4,9%.

Розглянемо також, чи спричинить криза облігацій Великої Британії ефект поширення на азіатські економіки. На думку фахівців, ця криза матиме обмежений вплив на азіатські ринки, хоча «все, що створює турбулентність на фінансових ринках, знайде спосіб» негативно вплинути на інші економіки. «Звичайно, ми не знаємо всіх каналів, але це, звичайно, не гарна новина для наших країн в Азії, як і в усьому світі» [15].

Джанет Лі, керівник Азійської бізнес-компанії з управління активами Mercer, вважає, що азійська схильність до інвестицій, керованих зобов'язаннями, або LDI, була меншою, ніж у Великій Британії, головним чином тому, що довгострокові пенсії в Азії були менш поширені, ніж одноразові плани зняття коштів [15]. Інвестиції, керовані зобов'язаннями, якими широко займаються пенсійні фонди, узгоджують активи та зобов'язання, щоб забезпечити виплату грошей пенсіонерам. Криза у Великій Британії спричинилася зростанням прибутковості та падінням цін на облігації, що викликало вимоги до пенсійних фондів щодо покриття своїх деривативів, пов'язаних з LDI.

Однак, за словами Гулде, для Азії були певні переваги [15]. Оскільки економіка багатьох азіатських країн, таких як Японія та Гонконг, відкривається, збільшення людської мобільності породжуватиме економічну активність і може зупинити уповільнення. Крім того, зниження курсу валют у регіоні може означати зростання експорту для азіатських економік, додав Гулде. Більш м'яка економіка Китаю також зменшує базову інфляцію в регіоні, зазначив МВФ.

У 2022 році Індонезія була визнана найкращим ринком Азійсько-Тихоокеанського регіону цього року, зокрема:

- індекс Jakarta Composite різко впав у травні та липні, перш ніж почати наздоганяти, і з початку серпня тримається вище рівня 7000;

- іноземні інвестиції в акції підвищили індекс, і Індонезія виграє від вищих цін на сировинні товари, за словами Мейнарда Аріфа, керівника відділу акцій Індонезії DBS Group Research. Країна Південно-Східної Азії є експортером сировини.

Однак падіння цін на сировинні товари є джерелом невизначеності для країни, сказав Маніші Райчаудхурі, керівник відділу дослідження акцій BNP Paribas в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [16].

Індонезійський індекс Jakarta Composite зіткнувся з кількома проблемами в 2022 році, але все одно він був найефективнішим основним індексом Азіатсько-Тихоокеанського регіону за рік. З початку року індекс виріс на 6,51%.

Натомість індекс Hang Seng у Гонконгу, південнокорейський Kоспі та тайванський Таіех цього року впали більш ніж на 25%. Shanghai Composite і Shenzhen Component у материковому Китаї також впали майже на 17% і 27% відповідно. Індекс Nikkei 225 в Японії, індекс Nifty 50 в Індії та індекс SET в Таїланді показали кращі показники, досягнувши однозначних втрат. Сінгапурський індекс Straits Times став другим найкращим результатом у регіоні, впавши лише на 0,53% [16]. Індекс Jakarta Composite різко впав у травні та липні 2022 р., перш ніж почати наздоганяти, і з початку серпня тримається вище рівня 7000.

Які ж переваги Індонезії? Іноземні інвестиції в акції підвищили індекс, і Індонезія виграє від вищих цін на сировинні товари. Країна Південно-Східної Азії є експортером сировини. Після скасування обмежень, пов'язаних з COVID-19, відбулося зростання економіки, хоча розвинені економіки відчували цей поштовх раніше. Зростання прибутків на ринку Індонезії в 2022 році залишається стабільним, навіть після значного відновлення в 2021 році.

Таким чином, оцінка може виглядати позитивно порівняно з іншими країнами, але вона може бути виправданою, враховуючи перспективи зростання Індонезії. Однак падіння цін на сировинні товари у вересні 2022 р. є джерелом невизначеності для Індонезії.

1.3. Співпраця між країнами Північно-Східної Азії: можливості, ризики та перспективи

У Північно-Східній Азії (ПСА) розташовані найбільші економіки Азії – перша (Китай), друга (Японія) та четверта (Республіка Корея), перетинаються маршрути найважливіших міждержавних транспортних коридорів, зростає потенціал наукових та освітніх центрів, що дозволяє регіону стабільно підвищувати свою роль у глобальних вимірах. У той же час у ПСА зберігаються взаємні територіальні претензії, не подолано комплексу недовіри щодо цілей зовнішньої та оборонної політики сусідів, ситуація на Корейському півострові, як і раніше, коливається між очікуваннями сталої стабільності та загрозою конфлікту. Нагромаджений тут масштабний економічний потенціал, політичні новації, стан регіональної безпеки багато в чому визначають характер, напрямок та динаміку глобальних трансформацій.

Серед комплексу економічних і політичних факторів, що впливають на сучасні регіональні процеси, переважне значення набувають тенденції, пов'язані зі зростаючим багатоплановим впливом Китаю, який наполегливо намагаються врівноважити США. У цих умовах країни ПСА прагнуть адаптуватися до змін, що відбуваються, і знайти відповіді на політичні, економічні та військові виклики за рахунок підвищення можливостей своєї економіки та більшої гнучкості у зовнішній та оборонній політиці.

Через війну складаються дуже суперечливі умови розвитку регіональних відносин. З одного боку, виникають передумови для вирішення актуальних соціально-економічних завдань країн регіону. Конкуренція, що посилюється під впливом Китаю, стимулює тут модернізаційні процеси, спонукає задіяти внутрішні ресурси, що не використовуються, а також виявити можливості підвищення результативності міжнародної взаємодії. З іншого боку, країнам ПСА доводиться стикатися з проявом мутацій старих протиріч та новими викликами, що загрожують стабільності регіонального розвитку.

Визначимо масштаби та пріоритети розвитку відносин країн ПСА з Китаєм. Після повноцінної нормалізації відносин між Японією та КНР у 1970-ті роки їх взаємні зв'язки вже до початку поточного століття набули дуже значних діапазонів, охопивши найрізноманітніші сфери – від зовнішньої торгівлі до великих інвестиційних проектів та масштабних програм гуманітарних контактів.

За цей час двосторонні відносини досягли значного обсягу; на їх основі сформувалися впливові групи зацікавленої підтримки, що додало їм стійкість до коливань політичного клімату та забезпечило умови для розвитку у наступні періоди.

Протягом останніх двох десятиліть Китай розглядався в Японії головним чином як джерело додаткових резервів та стимулів для зростання та оптимізації бізнесу японських компаній. Більшість великих японських корпорацій ще в 90-ті роки відкрили для себе величезний потенціал, який КНР таїла в собі як ринку, що

розвивається, і джерела певного набору ресурсів, насамперед трудових.

Виграш у конкурентоспроможності та зростання продажів у результаті використання нових можливостей, доступ до яких вони отримували завдяки роботі з китайськими контрагентами, в їхніх очах переважали ризики, що виникали через залежність від рішень китайської влади, що знаходилися поза зоною їх контролю.

Наслідком цього на початку 2000-х років стало швидке зростання обсягів взаємної торгівлі та японських прямих інвестицій в економіку КНР. Коло компаній, що включали роботу з контрагентами з КНР у свої плани та регулярну практику, поступово зростало, так само як і значущість китайського ринку для зовнішньої торгівлі Японії та для інвестиційної стратегії японських корпорацій.

Китай перетворився для Японії на найбільший експортний ринок, більш значущий за своєю питомою вагою у географічному розподілі японського експорту початку 2010-х років, ніж США, ЄС чи країни АСЕАН, якщо розглядати останні як єдиний ринок. І хоча надалі відносна значущість для Японії КНР як експортного ринку дещо знизилася, особливо у порівнянні з динамікою питомої ваги США та країн Південно-Східної Азії, Китай залишається найбільшим торговим партнером Японії. У 2019 р. на КНР припадало 19,5% сукупного японського експорту та 23,2% імпорту, або 21,4% загального товарообігу японської зовнішньої торгівлі [17, сс. 7-8].

Одночасно домінуючі в японській політиці консервативні сили прийшли до думки, що КНР може відіграти певну роль у знятті їх деяких зовнішньополітичних занепокоєнь, насамперед загрози ворожих акцій зі сторони КНДР, а також у забезпеченні стабільності та безпеки експлуатації морських торговельних шляхів у регіоні, як показали розрахунки Японської асоціації сприяння зовнішній торгівлі на основі японської митної та міжнародної

статистики. У піковому для взаємної торгівлі 2011 р. питома вага КНР у географічному розподілі японського експорту наблизилася до 20%, тоді як відповідний показник для США та АСЕАН становив приблизно 15, для ЄС – близько 12% [17, с. 7].

Саме тому в нульові роки на порядку денному відносин Японія-Китай на найвищому рівні, поряд з питаннями сприяння економічним зв'язкам, виникла і закріпилася проблема політичної взаємодії – тема, яка згодом перейшла переважно в "сплячий" стан, але ніколи не зникала повністю і безповоротно. Більше того, навіть у період погіршення японсько-китайських політичних відносин їхня роль у забезпеченні безпеки розцінювалася в Токіо як така, що не поступається за значимістю підтримці партнерських відносин зі США – головним офіційним військово-політичним союзником Японії. Останнім часом діалог з офіційним Пекіном з питань безпеки починає займати на порядку японсько-китайських відносин важливе місце, незважаючи на те, що можливості для відкритої співпраці в цій сфері сьогодні залишаються дуже обмеженими [18].

Відносини Республіки Корея з КНР у перші два десятиліття XXI ст. відрізнялися високою динамікою та в результаті набули значних масштабів. Так, двосторонній товарообіг збільшився в 9 разів (з 31,5 млрд. дол. у 2001 р. до 285 млрд. дол. у 2020 р.) (табл. 1.2). Свою лепту у двосторонню співпрацю внесло південнокорейсько-китайська угода про вільну торгівлю, що набула чинності 20 грудня 2015 р. Хоча у Південній Кореї до реалізації цієї угоди ставляться не без критичних зауважень, частка КНР у південнокорейському експорті зросла з 12 до 32%, а імпорту – з 9 до 22%. У результаті Китай перетворився на найбільший зовнішній ринок збуту південнокорейських товарів та на провідного постачальника споживчої та промислової продукції. В тому числі вузлів та комплектуючих деталей, без стабільних поставок яких (як показала кризова ситуація 2020 р., пов'язана з поширенням епідемії коронавірусу COVID-19) промисловість Республіки Корея на повну потужність функціонувати не може.

Таблиця 1.2 – Торговий оборот Китаю з Республікою Корея і КНДР, млрд дол. [18]

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2020
1. Експорт Китаю в РК	101,3	93,7	102,7	109,0	111,0
2. Імпорт Китаю в РК	174,5	159,0	177,6	204,6	173,6
3. Товарообіг з РК	275,8	252,7	280,3	313,6	284,6
4. Торговий баланс з РК	-73,2	-65,3	-74,9	-95,6	-62,6
5. Експорт Китаю в КНДР	2,9	2,8	3,2	2,2	2,6
6. Імпорт Китаю в КНДР	2,6	2,5	1,7	0,2	0,2
7. Товарообіг з КНДР	5,5	5,3	4,9	2,4	2,8
8. Торговий баланс з КНДР	0,3	0,3	1,5	2,0	2,4

У свою чергу, на південнокорейські поставки товарів і послуги припадає 8,3% китайського імпорту, у той час як поставки в Республіку Корея (РК) забезпечують 4,4% експорту КНР. Для КНДР Китай також є основним економічним партнером. Він забезпечує понад 90% північнокорейського імпорту та 85% експорту, тому що частка КНДР у зовнішньоекономічних зв'язках КНР близька до нуля [19].

Що стосується зовнішньополітичного значення зміцнення міжнародних позицій Китаю, то в Сеулі та Пхеньяні розраховують на підтримку Пекіном досягнення своїх головних зовнішньополітичних цілей на Корейському півострові: КНДР покладається на вигоди ролі "буферної" держави на південних кордонах КНР. Республіка Корея в останні два десятиліття виходила з прагматизму китайської дипломатії та зростаючої взаємної економічної зацікавленості, що мало сприяти зближенню позицій Пекіна і Сеула.

Розглянемо виклики та ризики для країн ПСА, пов'язані з посиленням ролі Китаю у регіоні. Країни-сусіди КНР по регіону розглядають її економічне зростання та посилення політичної ролі насамперед як фактори, що сприяють реалізації ними власних економічних та політичних інтересів, включаючи забезпечення безпеки, але одночасно вони не можуть не бачити і пов'язані з цим серйозні виклики та ризики. Більше того, аналіз практичних дій урядів цих країн і позицій, що займаються ними, з актуальних питань свідчить про те, що баланс

між позитивними можливостями, з одного боку, і викликами та ризиками, з іншого, в їх сприйнятті змінюється у бік останніх.

Справді, зі зростанням економічних можливостей і накопиченого багатства у Китаї неминуче посилювалися його політичні амбіції, що призвело до поступового накопичення його протиріч із японським політичним класом. Головними точками, навколо яких зростала та накопичувалася негативна політична атмосфера, були і залишаються територіальні та політичні претензії КНР до Японії. Перші концентруються на питанні про належність групи островів (архіпелагу), які у Японії називаються Сенкаку, а Китаї – Дяоюйдао [20]. КНР не визнає права Японії контролювати ці острови та прилеглі води та демонструє це регулярними проходами державних та приватних китайських суден через відповідні акваторії, а також прольотами літаків китайських ВПС.

Другі виражаються головним чином хворобливою реакцією Китаю на будь-які зусилля Японії в галузі військового будівництва, особливо на її дії з інтернаціоналізації своєї військової активності в юридичному та практичному аспектах. Офіційний Пекін висловлює занепокоєння щодо зростання військово-політичних зв'язків Японії з деякими державами Азії, зокрема з Індією, В'єтнамом та Філіппінами, вбачаючи у цих зв'язках посилення геополітичних амбіцій свого сусіда та антикитайську спрямованість.

Крім того, КНР гостро критикує прагнення японської офіційної влади пом'якшити оцінки політичного режиму та дій Японії напередодні та під час Другої світової війни, зокрема зовнішньої та військової політики імператорської Японії у Східній та Південно-Східній Азії.

Пекін констатує розбіжності в офіційних трактуваннях китайською та японською сторонами реалій історії відносин між двома країнами, наполягаючи на правоті своєї оцінки історичних подій.

Японський політичний істеблішмент зі свого боку відчуває побоювання щодо майбутніх дій Китаю щодо Японії. Розуміючи, що поступове усвідомлення керівниками Китаю його зростаючої ролі в економічній ієрархії штовхає їх на кроки за його утвердження як важливого регіонального та глобального

політичного гравця, японські політики припускають дедалі ширше перетинання зовнішньополітичних інтересів двох країн у прилеглих регіонах.

Насамперед це відноситься до Південно-Східної Азії, де зростаючі зовнішньополітичні амбіції КНР та Японії стикаються найбільш відкрито та серйозно. Японія, як і США, не бажає визнавати права КНР затверджувати свою присутність в акваторіях, які остання в односторонньому порядку оголошує зоною свого адміністративного контролю або виняткових економічних прав, хоча, на відміну від Сполучених Штатів, Токіо не демонструє своєї незгоди спрямуванням у спірні райони військових судів. Японія робить це іншими способами, наприклад, демонстративною готовністю сприяти, у тому числі на військово-технічному рівні, залученим у суперечки з Пекіном країнам Південно-Східної Азії.

Зіткнення підходів та амбіцій у відносинах з КНР не обмежується, однак, лише Південно-Східною Азією. У міжнародних контактах Японія наполегливо пропагує тезу про необхідність захисту “порядку, заснованого на правилах” та опору спробам порушити статус-кво в акваторіях Тихого та Індійського океанів – тезу, яка небезпідставно розцінюється більшістю спостерігачів як відвертий випад на адресу КНР. В офіційних виданнях, наприклад у Білій книзі з оборони, що щороку випускається японським військовим відомством, можна виявити твердження, що морська активність Пекіна в Індо-Тихоокеанському регіоні “Несумісна з існуючим міжнародним порядком”.

Під цим кутом зору розглядаються і дії КНР у цьому регіоні в рамках його ініціативи “Пояс і Шлях” (“Один пояс, один шлях”). Токіо вбачає створення нових можливостей посилення китайської присутності в Індійському і Тихому океанах. Хоча в контактах з китайськими керівниками японський уряд схвалює ідею сприяння інфраструктурному розвитку прилеглих регіонів, яку Пекін вважає стрижнем своєї стратегічної ініціативи”, на практиці він намагається пропонувати – принаймні частині країн, що охоплюються “Поясом та Шляхом”, – свої власні альтернативні програми сприяння. За оцінкою Fitch solutions, загальна вартість інфраструктурних проектів у країнах Південно-Східної Азії, здійснюваних за

японської підтримки, перевищує 350 млрд дол., що значно більше обсягів китайської підтримки [21].

Подібні тенденції можна знайти і в китайсько-південнокорейських відносинах. Серйозна криза в них позначилася у 2017 р., коли Китай чинив політичний та економічний тиск на Республіку Корея з метою спонукати її відмовитися від розміщення американської протиракетної системи ТНААД, яку Пекін оцінив як загрозу своїй безпеці. Діяльність низки південнокорейських компаній у КНР виявилася обмеженою; під впливом рекомендацій офіційного Пекіна китайські громадяни відмовлялися від відвідування Республіки Корея, що завдало болючого удару її туристичної галузі. Тим самим китайське керівництво дало зрозуміти, що неухильне дотримання Сеула у фарватері військової політики Вашингтона без урахування інтересів Пекіна загрожує погіршенням китайсько-південнокорейських відносин. У той же час, сама виявлена Пекіном готовність говорити з сусідньою країною мовою санкцій викликала у південнокорейській політичній еліті крайню настороженість щодо цілей та характеру політики Китаю в СВА.

Потрібен регіональний діалог як відповідь на виклики та протиріччя, що виникають. Процеси, що позначилися у ПСА у 2018–2020 роках (пов'язані з ситуацією на Корейському півострові, кризою в китайсько-американських відносинах), стимулюють країни ПСА до пошуку шляхів подолання проблем, що накопичилися у відносинах з КНР з урахуванням взаємних інтересів. При цьому головним полем для такого пошуку, безумовно, є безпосередньо двосторонні відносини держав регіону, прямий та відвертий діалог на урядовому рівні, а також на рівні найвищого політичного керівництва.

Так, японський уряд, незважаючи на вельми гостру критику дій китайського керівництва в регіональних міжнародних відносинах, зберігає і по можливості розширює канали для власного діалогу з Пекіном. Японія усвідомлює, що звичні штампи “стосунків добросусідства, дружби та співпраці” мають слабе відношення до реалій двосторонніх відносин. Водночас вона вважає, і не без вагомих підстав, що повноцінний діалог з економічних, політичних та військових

питань, у тому числі з вищими керівниками КНР, є, по суті, єдиним реальним способом підвищити передбачуваність та стабільність відносин із Китаєм. Досвід останніх десятиліть підтвердив, що будь-які паузи в контактах на найвищому рівні підвищують ризик різноманітних інцидентів, а також їх ескалації.

Виходячи з цих міркувань, японський уряд у 2019 р. спробував активізувати контакти з китайським керівництвом, насамперед по лінії найважливіших міністерств, спираючись на погоджену роком раніше формулу – “перенести акцент із суперництва на співпрацю”. Вінцем цих зусиль стали зустріч японського прем'єр-міністра та голови КНР на полях саміту “Великої двадцятки” в Осаці у червні 2019 р. та узгодження питання про перший після багаторічної перерви державний візит голови КНР до Японії.

Інтенсивний діалог призводить до певних позитивних змін і у південнокорейсько-китайських відносинах. Китай поступово пом'якшив запроваджені обмеження на туристичні поїздки до Республіки Корея, у травні 2019 р. було знято санкції з південнокорейської компанії LOTTE, яка продала земельну ділянку для розміщення системи THAAD [22]. У свою чергу, адміністрація Мун Чже Іна демонструє готовність конструктивно обговорювати як питання двосторонніх економічних відносин, так і перспективи врегулювання ситуації на Корейському півострові, беручи до уваги китайські занепокоєння щодо регіонального балансу сил. У результаті поки що обидві сторони продемонстрували розуміння необхідності вирішення актуальних для Пекіна та Сеула злободенних регіональних завдань. Проте на порядку денному залишаються проблеми практичного наповнення, заявлених лідерами двох країн загальних політичних установок.

Незважаючи на певні успіхи та досягнення в налагодженні діалогу з Пекіном щодо основних проблем порядку денного двосторонніх відносин, досвід останніх років продемонстрував також і межі його можливої продуктивності. Ці обмежувачі досить чітко простежуються як до південнокорейської, так і до японської дипломатії щодо Пекіна.

Так, південнокорейські експерти звертають увагу на необхідність для КНР визначити свої регіональні пріоритети, які враховують нові реалії та виклики, пов'язані зі створенням умов для стабільної економічної взаємодії країн ПСА, забезпечення регіональної безпеки, результативної співпраці на Корейському півострові.

Традиційна дипломатія КНР на корейському напрямку, заснована на посередницькій функції та ролі ключового переговорника, виявилася не повною мірою відповідною процесам, що відбуваються в регіоні. Корейські експерти дають зрозуміти: у Сеулі очікують, що Пекін запропонує нові ідеї, що передбачають “збалансований підхід до двох корейських держав” [23].

Японія також зіткнулася з тим, що активізація її діалогу з китайськими керівниками натрапила на великі перешкоди, що важко піддаються усуненню на короткому історичному горизонті. В результаті, наприклад, дуже складно йшла підготовка державного візиту голови КНР до Японії, який мав відбутися навесні 2020 р. Узгодження масштабного двостороннього документа, призначеного для підписання під час цього візиту та покликаною дати поштовх різним домовленостям на рівні окремих відомств і навіть великих фірм, наштовхнулося на, як мінімум, бюрократичні складнощі, а згодом і сам візит був перенесений на невизначений термін через епідемію коронавірусу, що розгорілася.

Остання також завдала величезного удару по всьому спектру японсько-китайських контактів – як реакцію японський уряд на початку березня 2020 р. анулював приблизно 2,8 млн віз, виданих раніше китайським громадянам [24]. При цьому всі колишні джерела японсько-китайських політичних протиріч, зважаючи на все, анітрохи не ослабли – принаймні зовнішніх ознак такого ослаблення немає.

Важливим є те, що лінія на більшу співпрацю з КНР зустрічає серйозні заперечення в консервативно налаштованій частині японського істеблішменту. Видатні діячі з активу правлячої ліберально-демократичної партії неодноразово закликали свого лідера прем'єр-міністра С. Абе зайняти жорсткішу антикитайську позицію, посиляючись на нібито несумісність ідеологічних принципів,

сповідуваних керівництвом двох країн. Через структури, що працюють під егідою Ради національної безпеки Японії, ведеться кампанія, спрямована на посилення регулювання придбання іноземцями земельних ділянок та компаній, які мають інтелектуальну власність, оскільки такі угоди можуть загрожувати безпеці країни [25]. При цьому не є особливим секретом, що під “іноземцями”, які виступають об'єктом посилення регулювання, маються на увазі насамперед китайські організації та громадяни.

Поряд із цим знизилася і економічна зацікавленість у вирішенні проблем двосторонніх відносин. Власне, вже у 2010-і роки японський бізнес, який працював з Китаєм та в Китаї, відчув об'єктивні обмеження для зростання віддачі від своїх зусиль, пов'язаних із ним. Вигоди від швидкого підйому в КНР внутрішнього споживання, від дешевизни трудових ресурсів та деяких інфраструктурних послуг було переважно вже отримано. Одночасно доводилося зважати на те, що режим сприяння для іноземного бізнесу в Китаї ставав більш вибірковим і часто менш дієвим, а адміністративний тиск на іноземних інвесторів і виробників загалом зростав і в багатьох випадках перетворювався на серйозну проблему. Особливо у випадках реакції влади на загострення проблем у політичних відносинах між двома країнами. На цьому тлі оцінка керівниками провідних японських корпорацій перспектив зв'язків з Китаєм стала помітно змінюватися в негативний бік. Надії на використання китайської економіки для забезпечення власного динамізму помітно ослабли, що об'єктивно знижує готовність японського уряду як виявляти велику гнучкість, так і йти назустріч побажанням та вимогам Пекіна у рамках двостороннього політичного діалогу.

Тим не менш, у довгостроковому плані зацікавленість Японії як мінімум не у погіршенні, а як максимум – у помітному поліпшенні клімату японсько-китайських відносин зберігається. Це впливає з бажання зберегти економічні зв'язки між двома країнами, так і забезпечити передбачуваність політичних відносин і запобігти силовим ексцесам будь-якого роду.

Останні поставили б японський уряд перед непростим вибором - змиритися з принизливою неможливістю дати на китайський виклик відповідь, що відповідає

іміджу Японії як великої держави, що "піднімається", або піти на абсолютно безперспективне і, швидше за все, програшне протистояння з КНР по широкому спектру проблемних точок. Саме це розуміння рухало, зокрема, японським прем'єром, коли він у своєму виступі у січні 2020 р. стверджував, що Японія та КНР "поділяють велику частку відповідальності за мир та процвітання регіону та всього світу" [26]. Характерно й те, що у розпал епідемії COVID-19 японський уряд утримувалося від критики на адресу влади КНР щодо жорстких заходів, вжитих ними у зв'язку з цим, включаючи тимчасову заборону на експорт засобів протиепідеміологічного захисту.

Той факт, що в умовах сильного внутрішнього та зовнішнього тиску антикитайсько налаштованих сил японський уряд і його глава продовжують вести лінію на пошук можливостей для співпраці з Пекіном, відображає довгострокову зацікавленість більшої частини японської еліти у підтримці неконфронтаційних відносин зі своїм непротим та сильним сусідом.

Обидві держави, що виступають у ролі головних партнерів КНР у ПСА – Японія та Республіка Корея, і офіційно, і на практиці є військово-політичними союзниками та важливими економічними контрагентами США, які активно присутні в цьому регіоні та впливають на процеси, що протікають у ньому. Ця обставина не може не враховуватися всіма учасниками регіональних відносин, та й об'єктивно неспроможна не на них величезного впливу.

Зокрема, японська влада, критикуючи Пекін за його активну "односторонню" (тобто не узгоджену з іншими міжнародними гравцями) експансію в прилеглих регіонах, які офіційно позиціонують себе як частину японсько-американського військово-політичного альянсу. Або навіть ширше – як частина "демократичної спільноти", до якої вони відносять також такі регіональні держави, як Австралія, Нова Зеландія та, з певними застереженнями, Індія.

Тарифно-торгове протистояння між КНР та США та наростаюча хвиля антикитайських настроїв у США, лише частково пов'язана з реальними проблемами економічної безпеки та охорони прав на американську інтелектуальну власність, напевно посилили страхи та сумніви японських

компаній щодо своєї присутності в КНР. Багато хто з них на тлі хвилі санкцій та введення обмежувальних заходів обома сторонами китайсько-американського конфлікту неофіційно висловлювали і продовжують висловлювати намір суттєво скоротити обсяг своїх операцій із китайськими контрагентами [27]. До цього ж їх підштовхує і те, що японський уряд не може ігнорувати тиск Вашингтона, який бажає приєднання союзників хоча б до деяких його антикитайських санкцій. Наприклад, у 2019 р. Японія, дотримуючись рекомендацій Вашингтона, запровадила заборону на використання урядовими органами продукції китайських фірм Huawei та ZTE.

Те саме багато в чому відноситься і до позиції уряду та ділової еліти Південної Кореї. Союзницькі відносини зі США, покладені в основу південнокорейської зовнішньої політики після створення Республіки Корея, визначили тісні зв'язки двох держав у всіх сферах взаємодії: безпеці, економіці, політиці, культурі, освіті та інших областях.

Зокрема, в економічній сфері США залишаються життєво важливим (особливо у галузі високих технологій та фінансів) торговим та інвестиційним партнером південнокорейського бізнесу. Підписана у 2007 р. між США та Республікою Корея угода про вільну торгівлю (СВТ) набула чинності 15 березня 2012 р. після її ратифікації сторонами. Документ передбачав зняття чи ослаблення обмежень як торгових, і інвестиційних обмінів двох країн. В результаті південнокорейський експорт товарів та послуг зріс з 59 млрд дол. у 2012 р. до 74 млрд дол. у 2019 р., аналогічний американський експорт за той же період збільшився з 45 млрд до 62 млрд дол. у 2018 р. (при тому, що дисбаланс на користь РК скоротився з 14 млрд до 12 млрд дол.) [19]. Крім того, південнокорейські інвестиції в США подвоїлися до 52 млрд дол., тоді як американські вкладення в південнокорейську економіку зросли на 1/3 до 42 млрд дол.

Стратегічні за своїм характером економічні зв'язки зі США, що сформувалися в Республіці Корея пріоритети демократичних цінностей, що розділяються переважною більшістю суспільства, близькі за змістом державні

інститути та політичні механізми визначають збіг у переважній більшості випадків поглядів політичних, ділових та інтелектуальних еліт двох країн.

На цій основі базується і спільність зовнішньополітичних підходів, у тому числі щодо дій Китаю до ПСА. Дослідження, проведені в 2019 р. американським Chicago Institute on Global Affairs та південнокорейським ASAN Institute for Policy Studies, показали: 78% південнокорейців вважають, що правляча в Сеулі адміністрація повинна віддавати перевагу у зовнішній політиці розвитку відносин з Вашингтоном [28].

При цьому керівництво РК у своїх оцінках та діях, безумовно, відображає важливі особливості структури та політичних уподобань південнокорейського суспільства. Існуючі оцінки дозволяють говорити про те, що до 2012 р. близько 60% виборців вважали себе прихильниками центристської помірноконсервативної позиції з внутрішньополітичних питань [29]. Щодо зовнішньої політики, то пріоритет віддається відстоюванню національно орієнтованої та незалежної зовнішньої політики щодо сусідніх держав [30, сс. 17-18]. При адміністрації президента Мун Чже Іна такий курс знаходить своє вираження у дотриманні політики, що відповідає концепції "середньої держави".

Щодо КНДР, то політика цієї держави цілком будується на націоналістичній ідеології. І лише обмеженість ресурсів спонукає північнокорейський режим до зовнішньополітичних маневрів.

На сучасному етапі зміст відносин Південної Кореї із США проходить випробування на міцність в умовах зростаючого впливу Китаю в ПСА та на Корейському півострові, причому це стосується як економічної, так і політичної співпраці двох країн. Так, у галузі торгових відносин вищезгадане американо-південнокорейське співробітництво, дуже холодно сприйняте південнокорейським суспільством під час його підписання, надалі піддалося критиці з боку президента Д. Трампа, який оцінив цей документ як "вбивцю робочих місць" і зажадав від південнокорейської сторони його перегляду [31].

Під тиском Вашингтона Сеул пішов на поступки США і в 2018 р. підписав скориговану угоду, яка полегшує, зокрема, умови постачання американських автомобілів до Південної Кореї [31, с. 23].

У сфері міжнародних відносин Південна Корея перебуває у стадії корекції свого становища у системі американо-китайської взаємодії. Сеул шукає можливість, спираючись на підтримку Вашингтона, досягти продуктивної взаємодії з Пекіном, уникнувши надмірної залежності від КНР. Незважаючи на глибокі відмінності в підходах КНДР та Республіки Корея до вирішення проблем Корейського півострова, для двох корейських держав однаково важливо зберегти пріоритет власних дипломатичних рішень, мінімізуючи тиск ззовні, у тому числі Китаю. У зв'язку з цим проведення у 2018–2019 роках прямого діалогу на найвищому рівні між Північною Кореєю та США, а також шанс на тристоронній формат переговорів між Пхеньяном, Вашингтоном і Сеулом, що з'явився на той момент, відкривали перспективу зменшити вплив Пекіна на перебіг обговорення корейського врегулювання. Проте в черговий раз виявлена переговорниками нездатність вирішити питання, що стояли на порядку денному, показала обмеженість можливостей для вирішення проблем Корейського півострова без участі КНР [23].

У всякому разі, у Сеулі міцніє переконання у необхідності пошуку альтернативних шляхів взаємодії з іншими державами, що покликане підвищити гнучкість дипломатії та стійкість економічного розвитку. Це нове явище породжує попит на альтернативну політику, яка використовує сучасні нестандартні підходи. Однак поки що Китай також не може запропонувати відповідь, яка задовольняє всі зацікавлені сторони.

Одне з вирішень проблем, пов'язаних з обмеженістю дипломатичного маневру в рамках власне ПСА і присутніх тут США, країни цього регіону, що сусідять з Китаєм, бачать у диверсифікації своїх зовнішніх зв'язків на основі формування стійких інституційних основ взаємодії з широкою групою країн.

У Південній Кореї з цією метою проголошується Нова північна політика (New Northern policy) і Нова південна політика (New Southern policy). "Поворот на

Північ" має на увазі активізацію економічних та політичних відносин з Монголією та державами Центральної Азії. "Поворот на Південь" передбачає зміцнення партнерства з країнами - членами АСЕАН та Індією на основі трьох принципів: "люди", "процвітання" та "світ" [32].

Пропоновані Сеулом у межах своїх нових стратегій регіональні інфраструктурні проекти фактично покликані збалансувати китайські проекти, що реалізуються або плануються в рамках стратегії Пекіна "Пояс і Шлях".

У Японії зростання китайсько-американських протиріч, а також порушення постачань у рамках складних транскордонних ланцюжків за участю КНР через епідемію коронавірусу COVID-19 у 2020 р. підштовхнули бізнес до зусиль з диверсифікації каналів, через які йдуть постачання товарів проміжного попиту. У тому числі створюючи і відшуковуючи нових постачальників у країнах Південно-Східної Азії, у певному сенсі складових альтернативу Китаю (йдеться, зокрема, про Таїланд, Філіппіни, Індонезію та Китайську Республіку на Тайвані).

Уряд Японії активно лобіює включення цих країн і територій до Транстихоокеанського партнерства в його нинішньому 11-сторонньому форматі, де КНР ніяк не представлена [33]. Останнє, в уявленні японських політиків, покликане зіграти істотну роль пошуку нових ринків і партнерів для японського бізнесу, що зменшило б його надмірну "зав'язаність" на зв'язку й ринки як КНР, і США.

У цьому контексті відмова США від колишніх домовленостей, досягнутих на переговорах про формування Транстихоокеанського партнерства у спочатку узгодженому форматі, що включає Сполучені Штати, вже не здається драматичною для функціонування цього об'єднання. У всякому разі, Японія бачить сенс докладати енергійні посилення для створення та вдосконалення механізмів, передбачених угодами про "Всеосяжне прогресивне Тихоокеанське партнерство", і для розширення кола його підписантів навіть без участі США та Китаю.

Щодо можливості використовувати для вирішення цього завдання багатосторонні структури та платформи за участю КНР, то головним

інструментом, на який у цьому відношенні японський уряд покладає чималі надії, є проект Всеосяжного регіонального економічного партнерства, що активно просувається країнами АСЕАН.

Щоправда, узгоджений наприкінці 2019 р. усіма учасниками переговорів, за винятком Індії, пакет угод обмежується лише торговими бар'єрами. Він не включає такі теми, як охорона прав інтелектуальної власності, дотримання екологічних норм і обмежень, а також стандартів в області охорони праці, зняття регулятивних бар'єрів для бізнесу, що значно знижує його цінність для Японії. Проте вона взяла найдіяльнішу участь у переговорному процесі, вбачаючи у майбутній новій платформі ще один канал для взаємодії та консультацій з торговельно-економічних питань із широким колом країн регіону, включаючи Китай. З погляду японського уряду, такий багатосторонній формат за участю АСЕАН та Індії, за участі якої у Всеосяжному регіональному економічному партнерстві Токіо висловлює величезну зацікавленість [34], може бути для Японії набагато комфортнішим, ніж тристоронні торгові переговори у форматі Японія, КНР, Південна Корея. Спроби активізувати ці переговори відновилися у грудні 2019 р. на зустрічі керівників трьох країн у Китаї, але перспективи цього процесу, а також характер можливих домовленостей залишаються незрозумілими.

Висновки до розділу 1

У межах Азійсько-Тихоокеанського регіону активно розвивається трансрегіональна інтеграція. Ефективність інтеграційного співробітництва країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, яке ґрунтується переважно на економічній складовій, пояснюється не тільки економічними, але й іншими факторами, зокрема зростанням ролі чинників регіональної безпеки та політичної стабільності.

Ми у кваліфікаційній роботі зосередилися на грошовому багатстві на національному рівні, використовуючи валовий внутрішній продукт (ВВП), ВВП на душу населення та валовий національний дохід (ВНД) для визначення багатства країн Азії, які входять до Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Таким чином, країни ПСА та Китай знаходяться у процесі пошуку оптимального формату діалогу, що враховує вплив сучасних національних, регіональних та глобальних факторів. Причому цим державам у найближчій перспективі доведеться значною мірою враховувати вплив на регіональні тенденції структурних трансформацій в економіці КНР, розвиток взаємодії між Китаєм та США у сферах політики, торговельно-інвестиційних обмінів, регіональної безпеки.

Водночас країни ПСА, швидше за все, продовжать модифікувати свій зовнішньополітичний курс, прагнучі досягти більшої збалансованості дипломатичних зв'язків із Китаєм та США, зберігаючи з останніми особливі, союзницькі відносини. Одночасно на порядку денному залишиться пошук довгострокових партнерських відносин, насамперед із країнами Азії.

РОЗДІЛ 2

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ

2.1. Відносини США з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону

Азіатсько-тихоокеанський центр досліджень безпеки Деніела К. Іноує (DKI APCSS) – це інститут Міністерства оборони США, офіційно відкритий 4 вересня

1995 року в Гонолулу, Гаваї [35]. DКI APCSS займається питаннями регіональної та глобальної безпеки, запрошуючи військових і цивільних представників Сполучених Штатів і країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону до своєї всебічної програми освіти та семінарів для керівних кадрів як на Гаваях, так і в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Центр підтримує мету Індійсько-тихоокеанського командування США щодо розвитку професійних і особистих зв'язків між установами національної безпеки в усьому регіоні. Маючи місію, не пов'язану з бойовими діями, Центр зосереджується на багатосторонньому та багатовимірному підході до визначення та вирішення проблем і проблем регіональної безпеки. Найкориснішим результатом є побудова стосунків довіри між майбутніми лідерами та особами, які приймають рішення в регіоні.

DКI APCSS є координаційним центром, де національні посадові особи, особи, які приймають рішення, і політики можуть збиратися для обміну ідеями, вивчення нагальних проблем і досягнення кращого розуміння викликів, які формують безпекове середовище в Індійсько-Тихоокеанському регіоні. Крім того, Центр приділяє увагу дедалі складнішим взаємозв'язкам військової, економічної, політичної та дипломатичної політики, що стосуються питань регіональної безпеки, через три академічні компоненти: освіта керівників, семінари, дослідження та публікації.

Почнемо з аналізу двосторонніх економічних відносин США з Австралією. Угода про вільну торгівлю між США та Австралією (ЗВТ) набула чинності 1 січня 2005 року. Експорт товарів і послуг США до Австралії з 2004 року (до ЗВТ) збільшився майже на 90 і 100 відсотків відповідно, значною мірою завдяки ЗВТ. У 2021 році загальний обсяг торгівлі США товарами та послугами з Австралією склав 61,1 мільярда доларів США, а торговельний баланс Сполучених Штатів склав 24,3 мільярда доларів США. Згідно з оцінками Міністерства торгівлі США, у 2020 році американський експорт товарів і послуг до Австралії забезпечив понад 172 000 робочих місць у США [36].

Основними експортними товарами США є машини, транспортні засоби, оптичні та медичні інструменти. Провідним експортом послуг США є фінансові послуги; телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги; ліцензії на комп'ютерне програмне забезпечення тощо. Основними товарами США, імпортованими з Австралії, є м'ясо, дорогоцінні метали та каміння, оптичні та медичні інструменти. Найпопулярніші послуги, імпортовані з Австралії, включають професійні та управлінські послуги, фінансові послуги, технічні та інші послуги. Протягом багатьох років Австралія довела, що є привабливим і прибутковим ринком для американських компаній завдяки низьким бар'єрам для входу на ринок, знайомій правовій та корпоративній структурі, а також складній, але зрозумілій бізнес-культурі.

Двосторонні прямі іноземні інвестиції (ПІІ) загалом становлять майже 261,5 мільярда доларів. У 2020 році загальний обсяг ПІІ Австралії в Сполучені Штати становив 98,0 мільярдів доларів. Провідними секторами для австралійських інвестицій у Сполучені Штати є виробництво, професійні, наукові та технічні послуги, а також фінанси та страхування. Згідно зі статистикою австралійського уряду, Сполучені Штати є найбільшим іноземним інвестором Австралії. У 2020 році ПІІ США в Австралії становили 163,5 мільярда доларів. ПІІ США в Австралії очолюють небанківські холдингові компанії, фінанси та страхування, а також виробництво. Значні портфельні інвестиції в обох напрямках також сприяють міцним двостороннім інвестиційним відносинам. Американські фірми функціонують в Австралії понад 100 років і, за оцінками австралійського уряду, в них наразі працюють понад 300000 австралійців, багато з яких – у високооплачуваних секторах. Компанії США також є найбільшими платниками податків і заробітної плати та роблять найзначніший внесок у ВВП серед усіх іноземних компаній, що працюють в Австралії.

Згідно з даними МВФ, Австралія є 14-ю найбільшою економікою світу за ВВП і має 10-е місце за рівнем доходу на душу населення. За даними служб моніторингу комерційної торгівлі, у 2021 році Австралія була найбільшим у світі експортером вугілля та входила до двох найбільших експортерів зрідженого природного газу

(ЗПП). Згідно з даними уряду Австралії, майже 812 000 жителів США відвідали Австралію в 2018 році, що на три відсотки більше, ніж у 2017 році. Згідно зі статистикою США, 1,4 мільйона австралійців відвідали Сполучені Штати в 2018 році, що на три відсотки більше, ніж у 2017 році [36].

Австралія та Сполучені Штати належать до кількох однакових міжнародних організацій та форумів, включаючи ООН, Регіональний форум АСЕАН, Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС), G-20, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Організацію економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світовий банк і Світову організацію торгівлі (СОТ). Австралія є партнером із співпраці з Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), партнером із розширення можливостей Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та членом Форуму тихоокеанських островів [37].

Сполучені Штати та Австралія забезпечують безпеку та процвітання Індотихоокеанського регіону. Четвірка – Сполучені Штати, Австралія, Індія та Японія – досягає відчутного прогресу в найважливіших викликах Індотихоокеанського регіону. Quad Vaccine Partnership прагне розширити місцеве виробництво безпечних та ефективних доз вакцин проти COVID-19, загалом уже надавши понад 484 мільйони безпечних та ефективних доз вакцини станом на 1 лютого 2022 року. Австралія зосередиться на закупівлі вакцин та «останній милі», підтримка доставки в регіон. Quad Partners об'єднують зусилля, щоб розширити безпечне, доступне та ефективне виробництво вакцин і справедливий доступ, щоб прискорити економічне відновлення та принести користь глобальному здоров'ю. Водночас партнери Quad співпрацюють із країнами регіону, щоб зміцнити морську безпеку, боротьбу з тероризмом, дезінформацією та кібербезпеку, а також гуманітарна допомога та реагування на стихійні лиха, включаючи спільну підтримку Тонги після недавніх вивержень вулканів, попелу та цунамі. Четверка й надалі збиратиметься регулярно, щоб діяти як сила добра для регіону.

Сполучені Штати віддані глибшій та інтенсивнішій взаємодії в Індотихоокеанському регіоні для майбутніх поколінь. AUKUS, розширене тристороннє партнерство в галузі безпеки між Австралією, Сполученим Королівством і

Сполученими Штатами, демонструє зобов'язання США відновити наше партнерство та зміцнити його для вирішення викликів 21-го століття. Це партнерство є особливо важливим з огляду на мінливе стратегічне середовище в регіоні. AUKUS об'єднає наших військовослужбовців, наших науковців і нашу промисловість, щоб підтримувати та розширювати нашу перевагу у військових можливостях і критичних технологіях. Це партнерство полягає в тому, щоб об'єднати існуючих союзників і партнерів США по-новому та розширити нашу здатність до співпраці.

Після вивержень вулканів Хунга Тонга-Хунга Хаапай, попелопролітних утворень і цунамі Сполучені Штати та Австралія тісно співпрацюють разом з іншими міжнародними партнерами, щоб надати невідкладну допомогу та підтримку Тонгі. USS Sampson (DDG 102) підтримував не тільки зусилля з надання допомоги під час стихійного лиха, але й реагування під керівництвом Сил оборони Австралії. Далі розглянемо двосторонні економічні відносини США з Південною Кореєю.

За останні кілька десятиліть Південна Корея досягла надзвичайно високого рівня економічного зростання і в 2019 році була шостим за величиною партнером Сполучених Штатів у торгівлі товарами. Великі американські компанії вже давно є провідними інвесторами, а Сполучені Штати були другим за величиною джерелом прямих іноземних інвестицій у Південній Кореї у 2018 році, згідно з даними Міжнародного валютного фонду [15]. У 2019 році прямі іноземні інвестиції США в Південну Корею склали 39,1 мільярда доларів США. У 2019 році торгівля між двома країнами досягла 168,6 мільярда доларів із великими потоками промислових товарів, сільськогосподарської продукції, послуг і високотехнологічних товарів. Прямі іноземні інвестиції Південної Кореї в Сполучені Штати продовжують зростати і зросли більш ніж утричі з 2011 року з 19,7 мільярда доларів США до 61,1 мільярда доларів США у 2019 році на основі історичної вартості за країною кінцевого бенефіціарного власника, зробивши Республіку Корея другим за величиною азіатським джерелом прямих іноземних інвестицій у Сполучені Штати [38]. За останні три роки корейські компанії зробили великі оголошення про інвестиції в

автомобільні компоненти, промислове обладнання, побутову електроніку та інші сектори.

Південна Корея та Сполучені Штати належать до низки однакових міжнародних організацій, включаючи ООН, G-20, Організацію економічного співробітництва та розвитку, Форум Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва, Регіональний форум Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Міжнародний валютний фонд, Світовий банк і Світова організація торгівлі. Південна Корея приймає Зелений кліматичний фонд, міжнародну організацію, пов'язану з Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату. Корея також є партнером із співпраці з Організацією з безпеки та співробітництва в Європі та спостерігачем в Організації американських держав.

Визначемо можливості для американських експортерів згідно торгової угоди між США та Республікою Кореєю.

30 червня 2007 року Сполучені Штати та Республіка Корея підписали Угоду про вільну торгівлю між США та Кореєю (KORUS FTA). Угода про вільну торгівлю між США та Кореєю набула чинності 15 березня 2012 року. У 2018 році Сполучені Штати та Республіка Корея провели переговори про внесення змін і доповнень до КОРУС, і оновлена угода набула чинності 1 січня 2019 року, підкреслюючи глибину двосторонніх торгових зв'язків [38].

Торгівля товарами та послугами США з Кореєю та Південною Кореєю у 2020 році склала приблизно 168,6 мільярда доларів США. Експорт становив 80,5 мільярда доларів США; імпорт становив 88,1 млрд дол. У 2020 році дефіцит торгівлі товарами та послугами США з Південною Кореєю склав 7,6 мільярда доларів [39].

Південна Корея наразі є 6-м найбільшим партнером з торгівлі товарами із загальним обсягом торгівлі товарами (в двосторонній торгівлі) у 134,0 мільярда доларів США протягом 2020 року. Експорт товарів склав 56,5 мільярда доларів США; імпорт товарів склав 77,5 млрд дол. У 2020 році дефіцит торгівлі товарами США з Південною Кореєю склав 20,9 мільярда доларів.

Торгівля послугами з Південною Кореєю (експорт та імпорт) у 2020 році склала приблизно 34,6 мільярда доларів США. Експорт послуг становив 24,0 мільярда доларів США; імпорт послуг становив 10,6 млрд дол. Активне сальдо торгівлі послугами США з Південною Кореєю становило 13,4 мільярда доларів у 2020 році.

За даними Міністерства торгівлі США, експорт товарів і послуг із США до Кореї, Південна Корея, забезпечив приблизно 358 тисяч робочих місць у 2020 році (останні доступні дані) (227 тисяч за рахунок експорту товарів і 131 тисячу за рахунок експорту послуг).

Розглянемо експорт [39]:

- У 2020 році Південна Корея була сьомим за величиною ринком експорту товарів у США.

- Експорт товарів із США до Південної Кореї у 2020 році склав 56,5 мільярда доларів, що на 0,4% (229 мільйонів доларів) більше, ніж у 2019 році, і на 97,6% порівняно з 2009 роком. Експорт США до Південної Кореї зріс на 30,1% порівняно з 2011 роком (до ЗВТ). Експорт США до Південної Кореї становив 3% від загального експорту США в 2020 році.

- Найбільшими експортними категоріями (2-значний HS) у 2020 році були: мінеральне паливо (\$13 млрд), машини (\$6,5 млрд), електричні машини (\$5,7 млрд), оптичні та медичні інструменти (\$3,5 млрд) і літаки (\$2,5 млрд).

- У 2020 році загальний обсяг експорту сільськогосподарської продукції США до Південної Кореї склав 7,6 мільярда доларів, наш 5-й за величиною ринок експорту сільськогосподарської продукції. Провідні категорії внутрішнього експорту включають: яловичину та продукти з яловичини (\$1,8 млрд), свинину та продукти зі свинини (\$593 млн), готову їжу (\$509 млн), свіжі фрукти (\$405 млн) і соєві боби (\$396 млн).

- Експорт послуг із США до Південної Кореї становив приблизно 24,0 мільярда доларів у 2020 році, що на 3,3% (774 мільйони доларів) більше, ніж у 2019 році, і на 81,2% більше, ніж у 2009 році. Він збільшився приблизно на 43,9% порівняно з 2011 роком (до ЗВТ). Основні обсяги експорту послуг із США до

Кореї та Південної Кореї належали до сфери подорожей, інтелектуальної власності (промислові процеси) та транспорту.

Проаналізуємо імпорт [39]:

- Південна Корея була 6-м найбільшим постачальником імпорту товарів у Сполучені Штати у 2020 році.

- Імпорт товарів США з Південної Кореї у 2020 році склав 77,5 мільярда доларів, що на 4,3% (3,2 мільярда доларів) більше, ніж у 2019 році, і на 97,5% порівняно з 2009 роком. Імпорт США з Південної Кореї зріс на 36,7% порівняно з 2011 роком (до ЗВТ). Імпорт США з Південної Кореї становить 3,1% від загального імпорту США в 2020 році.

- Найбільшими категоріями імпорту (2-значний HS) у 2020 році були: транспортні засоби (21 мільярд доларів), машини (15 мільярдів доларів), електричні машини (14 мільярдів доларів), мінеральне паливо (4,2 мільярда доларів) і пластмаси (2,9 мільярда доларів).

- Загальний імпорт сільськогосподарської продукції США з Кореї та Південної Кореї склав \$705 млн у 2020 році. Провідні категорії включають: оброблені фрукти та овочі (\$135 млн), закуски (\$58 млн), інші свіжі фрукти (\$38 млн), свіжі овочі (\$25 млн) та інші молочні продукти (\$20 млн).

- Імпорт послуг США з Південної Кореї становив приблизно 10,6 мільярда доларів у 2020 році, що на 5,6% (565 мільйонів доларів) більше, ніж у 2019 році, і на 35,1% більше, ніж у 2009 році. Він збільшився приблизно на 9,0% порівняно з 2011 роком (до ЗВТ). Основні обсяги імпорту послуг із Кореї, Південної Кореї до США стосувалися секторів транспорту, подорожей та інтелектуальної власності (промислові процеси).

Торговельний баланс [39]:

- Дефіцит торгівлі товарами США з Південною Кореєю становив 20,9 мільярда доларів у 2020 році, що на 16,7% більше (3,0 мільярда доларів) порівняно з 2019 роком.

- У 2020 році Сполучені Штати мають позитивне сальдо торгівлі послугами з Південною Кореєю в розмірі 13 мільярдів доларів, що на 1,6% більше, ніж у 2019 році.

Розглянемо інвестиції [39]:

- Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) США в Південну Корею (акції) у 2020 році становили 39,1 мільярда доларів, що на 0,2% більше, ніж у 2019 році. Прямі інвестиції США в Південну Корею лідирують у промисловості, небанківських холдингових компаніях, фінансах і страхуванні.

- Прямі іноземні інвестиції Південної Кореї в Сполучені Штати (загальний обсяг) у 2020 році становили 61,8 мільярда доларів, що на 9,2% більше, ніж у 2019 році. Прямі інвестиції Південної Кореї в США ведуть оптова торгівля, виробництво та депозитарні установи.

- У 2020 році продажі послуг у Південній Кореї дочірніми компаніями, які належать США, склали 13,9 мільярда доларів США (останні доступні дані), тоді як продажі послуг у Сполучених Штатах компаніями, що належать більшості американських компаній, становили 23,9 мільярда доларів.

Американо-японські двосторонні економічні відносини є одними з наших найміцніших і найглибших економічних партнерств у світі та включають значні торгові та інвестиційні потоки. У жовтні 2019 року Сполучені Штати та Японія підписали американсько-японську торговельну угоду та американсько-японську цифрову торговельну угоду, набула чинності 1 січня 2020 року. Американо-японська торговельна угода скасовує або знижує тарифи приблизно на Експорт сільськогосподарської продукції США становить 7,2 мільярда доларів, а Угода про цифрову торгівлю між США та Японією включає положення високого стандарту, які забезпечують передачу даних через кордони без обмежень, гарантують захист конфіденційності споживачів, сприяють дотриманню загальних принципів вирішення проблем кібербезпеки, підтримують ефективне використання технології шифрування та сприяння цифровій торгівлі. Сполучені Штати і Японія завершили консультації протягом 4 місяців після дати набрання чинності угодами і розпочати переговори в сферах митних зборів та інших обмежень у торгівлі, бар'єрів у торгівлі

послугами та інвестиціями та інших питань. з метою сприяння взаємовигідній, чесній та взаємній торгівлі.

Дефіцит торгівлі товарами США з Японією залишається третім у світі. Приблизно 75 відсотків дефіциту припадає на автомобілі та автозапчастини [40].

Сполучені Штати прагнуть розширити доступ до ринків Японії, збільшити двосторонні інвестиції, стимулювати економічне зростання на основі внутрішнього попиту, сприяти реструктуризації економіки, покращити клімат для американських інвесторів і підвищити рівень життя в обох країнах. Японія є основним ринком для багатьох товарів і послуг США, включаючи сільськогосподарську продукцію, хімікати, страхування, фармацевтику, фільми та музику, комерційні літаки, кольорові метали, пластмаси, медичні та наукові товари та обладнання. Імпорт США з Японії включає транспортні засоби, машини, оптичні та медичні інструменти, а також органічні хімікати. Прямі інвестиції США в Японію здебільшого спрямовані на фінансування/страхування, виробництво та оптову торгівлю. Японські прямі інвестиції в Сполучених Штатах здебільшого спрямовані в оптову торгівлю та виробничий сектор.

У 2021 році загальна двостороння торгівля товарами та послугами між США та Індією досягла рекордних 157 мільярдів доларів. Сполучені Штати є найбільшим торговим партнером Індії та найважливішим експортним ринком. Багато американських компаній розглядають Індію як критичний ринок і розширили там свою діяльність. Подібним чином індійські компанії прагнуть збільшити свою присутність на ринках США, і на кінець 2020 року індійські інвестиції в Сполучені Штати склали 12,7 мільярда доларів, підтримуючи понад 70 000 робочих місць у США. Близько 200 000 індійських студентів у Сполучених Штатах щорічно вносять 7,7 мільярдів доларів в економіку США [40].

Торгівля товарами та послугами США з Японією у 2020 році склала приблизно 252,2 мільярда доларів США. Експорт становив 102,1 мільярда доларів США; імпорт становив 150,1 млрд дол. У 2020 році дефіцит торгівлі товарами та послугами США з Японією становив 48,0 мільярдів доларів.

Наразі Японія є 4-м найбільшим партнером з торгівлі товарами із загальним обсягом (у двосторонній) торгівлі товарами в 2020 році на 183,6 мільярда доларів США. Експорт товарів склав 64,1 мільярда доларів США; імпорт товарів склав 119,5 млрд дол. У 2020 році дефіцит торгівлі товарами США з Японією склав 55,4 мільярда доларів.

Торгівля послугами з Японією (експорт та імпорт) у 2020 році склала приблизно 68,6 мільярда доларів США. Експорт послуг становив 38,0 мільярда доларів США; імпорт послуг становив 30,6 млрд дол. У 2020 році позитивне сальдо торгівлі послугами США з Японією становило 7,4 мільярда доларів.

Розглянемо експорт [40]:

- У 2020 році Японія була 4-м найбільшим ринком експорту товарів у США.

- Експорт товарів із США до Японії у 2020 році становив 64,1 мільярда доларів, що на 13,8 відсотка (10,3 мільярда доларів) менше, ніж у 2019 році, але зросло на 6 відсотків, ніж у 2010 році. Експорт із США до Японії становив 4,5 відсотка від загального експорту США у 2020 році.

- Найбільшими експортними категоріями (2-значний HS) у 2020 році були: мінеральне паливо (\$7,2 млрд), машини (\$7,1 млрд), оптичні та медичні інструменти (\$6,6 млрд), літаки (\$4,9 млрд) та електричні машини (\$4,2 млрд).

- Загальний обсяг експорту сільськогосподарської продукції США до Японії склав 11,8 мільярда доларів у 2020 році, наш 4-й за величиною ринок експорту сільськогосподарської продукції. Провідні категорії внутрішнього експорту включають: яловичину та продукти з яловичини (\$1,9 млрд), кукурудзу (\$1,8 млрд), свинину та продукти зі свинини (\$1,6 млрд), соєві боби (\$1,1 млрд) і пшеницю (\$635 млн).

- Експорт послуг із США до Японії у 2020 році становив приблизно 38,0 мільярдів доларів, що на 24,1 відсотка (12 мільярдів доларів) менше, ніж у 2019 році, але на 13 відсотків менше, ніж у 2010 році. Основні обсяги експорту послуг із США до Японії стосуються професійних та управлінських послуг, плати за використання інтелектуальної власності та транспорту.

Проаналізуємо імпорт [40]:

- У 2020 році Японія була 4-м найбільшим постачальником товарів у Сполучені Штати Америки.

- Імпорт товарів США з Японії у 2020 році склав 119,5 мільярда доларів, що на 16,8 відсотка (24,1 мільярда доларів) менше, ніж у 2019 році, і на 1 відсоток менше, ніж у 2010 році. Імпорт США з Японії становив 5,1 відсотка від загального імпорту США у 2020 році.

- Найбільшими категоріями імпорту (2-значний HS) у 2020 році були: транспортні засоби (40 мільярдів доларів), машини (27 мільярдів доларів), електричні машини (16 мільярдів доларів), оптичні та медичні інструменти (6,0 мільярдів доларів) і фармацевтичні товари (4,9 мільярдів доларів).

- Загальний обсяг імпорту сільськогосподарської продукції США з Японії у 2020 році склав \$831 млн. Серед провідних категорій: хлібобулочні вироби, крупи та макаронні вироби (\$96 млн), дистильований алкоголь (\$84 млн), приправи та соуси (\$83 млн), чай (\$82 млн), і приготування їжі (77 мільйонів доларів).

- Імпорт послуг США з Японії в 2020 році становив приблизно 30,6 мільярда доларів, що на 14,5 відсотка (5,2 мільярда доларів) менше, ніж у 2019 році, але на 22 відсотки більше, ніж у 2010 році. Основними обсягами імпорту послуг з Японії до США були збори за користування інтелектуальною власністю, транспорт, професійні та управлінські послуги.

Торговельний баланс [40]:

- Дефіцит торгівлі товарами США з Японією становив 55,4 мільярда доларів у 2020 році, що на 19,9 відсотка менше (13,8 мільярда доларів) порівняно з 2019 роком.

- У 2020 році Сполучені Штати мають позитивне сальдо торгівлі послугами з Японією в розмірі 7,4 мільярда доларів, що на 48 відсотків менше, ніж у 2019 році.

Розглянемо інвестиції [40]:

- Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) США в Японію (загальний обсяг) у 2020 році становили 131,8 мільярда доларів, що на 16,4 відсотка більше, ніж у 2019

році. Прямі інвестиції США в Японію ведуть у фінансах і страхуванні, виробництві та оптовій торгівлі.

- Прямі іноземні інвестиції Японії в Сполучені Штати (загальний обсяг) у 2020 році становили 619,3 мільярда доларів США, що на 25,4 відсотка більше, ніж у 2019 році. Прямі інвестиції Японії в США припадають на виробництво, оптову торгівлю, фінанси та страхування.

- У 2019 році обсяг продажів послуг у Японії дочірніми компаніями, які належать США, становив 77,4 мільярда доларів США (останні доступні дані), тоді як обсяг продажів послуг у США компаніями, які належать більшості Японії, становив 173,2 мільярда доларів США.

У 2021 році загальна двостороння торгівля товарами та послугами між США та Індією досягла рекордних 157 мільярдів доларів. Сполучені Штати є найбільшим торговим партнером Індії та найважливішим експортним ринком. Багато американських компаній розглядають Індію як критичний ринок і розширили там свою діяльність. Подібним чином індійські компанії прагнуть збільшити свою присутність на ринках США, і на кінець 2020 року індійські інвестиції в Сполучені Штати склали 12,7 мільярда доларів, підтримуючи понад 70 000 робочих місць у США. Близько 200 000 індійських студентів у Сполучених Штатах щорічно вносять 7,7 мільярдів доларів в економіку США [41].

Розглянемо факти міжамерикансько-індійської торгівлі.

У 2020 році ВВП Індії становив приблизно 2,9 трильйона доларів США (поточний ринковий обмінний курс); реальний ВВП зріс приблизно на 4,2%; а населення становило 1,4 млрд. [15].

Торгівля товарами та послугами США з Індією у 2020 році склала приблизно 146,1 мільярда доларів США. Експорт становив 58,6 мільярда доларів США; імпорт становив 87,4 млрд дол. У 2020 році дефіцит торгівлі товарами та послугами США з Індією склав 28,8 мільярда доларів [41].

Наразі Індія є 9-м найбільшим партнером з торгівлі товарами із загальним обсягом торгівлі товарами в 2020 році на суму 92,0 мільярда доларів США. Експорт товарів склав 34,3 мільярда доларів США; імпорт товарів склав 57,7 млрд

дол. У 2020 році дефіцит торгівлі товарами США з Індією склав 23,4 мільярда доларів.

Торгівля послугами з Індією (експорт та імпорт) у 2020 році склала приблизно 54,1 мільярда доларів США. Експорт послуг становив 24,3 мільярда доларів США; імпорт послуг становив 29,7 млрд дол. У 2020 році дефіцит торгівлі послугами США з Індією склав 5,4 мільярда доларів.

За даними Міністерства торгівлі, експорт товарів і послуг США до Індії забезпечив приблизно 197 тисяч робочих місць у 2015 році (останні доступні дані) (82 тисячі за рахунок експорту товарів і 116 тисяч за рахунок експорту послуг).

2.2. Чинники та напрями інтеграції Австралії у світогосподарські зв'язки

Австралія – країна з великою територією, низькою щільністю населення і великими запасами природних ресурсів. Є найбільшим експортером залізної та алюмінієвої руд, вугілля, яловичини та вовни. По експорту зрідженого газу займає 2-ге місце у світі, бавовни і руд різних кольорових металів – 3–4-е місця, вина – 5-те, золота – 6-е [42]. Висока експортна орієнтованість, як відомо, обумовлює сильну залежність від кон'юнктури світових ринків. Економіка Австралії демонструє високу стійкість до зовнішніх шоків. З 1992 р. ВВП країни безперервно зростає, чого не спостерігалося в жодній іншій розвиненій економіці світу. Максимальне зростання ВВП було зафіксовано 1998 р. (5,2%), мінімальне – 2000-го (1,1%). Лише в окремі періоди (IV кв. 2000 та 2008 р., I кв. 2011 р. та III кв. 2016 р.) відзначалися незначні спади на рівні 0,2-0,5% [43].

За рахунок сталого зростання ВВП протягом більше чверті століття Австралія увійшла до числа лідерів серед розвинених країн за його величиною на душу населення [44], хоча кон'юнктура зовнішніх ринків не завжди сприяла зростанню попиту на австралійські товари. Так, сильне падіння світових цін на сировину спостерігалося у 2013–2016 роках. Незважаючи на це економіка країни не скотилася в рецесію, а темпи її зростання не опускалися нижче 2%.

Можна виділити кілька основних факторів, які сприяли тривалому економічному зростанню Австралії та її стійкості до зовнішніх шоків у період, що розглядається.

1. Зростання населення. Якщо в середині 1991 р. в Австралії мешкало 17,3 млн осіб, то до середини 2020 р. – 24,6 млн (+42%). Середньорічні темпи приросту - близько 1,36%, що дуже істотно для розвиненої економіки. Мінімальний річний приріст населення (0,89%) спостерігався у 1993 р., максимальний – у 2008–2009 роках (понад 2,0%). У 2017 р. населення збільшилось на 1,6%. Головна причина – активний приплив іммігрантів, який з кінця 1990-х років у 1,5-2 рази перевищував природний приріст місцевого населення [45].

2. Підвищення попиту на австралійську сировину через швидкий розвиток економік країн Східної та Південно-Східної Азії, особливо Китаю. Щоправда, попит не був стабільним. З боку КНР він почав збільшуватися лише після 2005 р., а головним ринком збуту для австралійської сировини Китай став лише після 2010 р. До цього основним імпортером сировини з Австралії була Японія. Інші швидкі економіки регіону кілька років переживали наслідки азіатського кризи 1997 р., що супроводжувалося зниженням їх попиту на сировину [46, с. 14].

3. Послідовне проведення внутрішньоекономічної політики, що сприяє стійкому росту. Зупинимося на цьому факторі докладніше.

У 1983 р. було введено вільно плаваючий курс австралійського долара. За планом Резервного банку Австралії (РБА), що виконує функції центробанку, зміцнення або послаблення курсу у відповідь на поліпшення або погіршення умов торгівлі має пом'якшувати дестабілізуючий вплив зовнішніх шоків на економіку [47, с. 6].

Однак РБА не розглядає плаваючий валютний курс як самодостатній вбудований стабілізатор національної економіки, а включає його в загальну систему інструментів регулювання. Проте до 2001 р. РБА регулярно проводив на валютному ринку інтервенції з метою згладжування коливань курсу. Щоправда, результат цих операцій, за оцінкою експертів, був досить скромним, а інтервенції

лише посилювали волатильність обмінного курсу австралійської валюти [48, с. 4; 13; 26]. Надалі, за винятком жовтня–листопада 2008 р., інтервенції з подібною метою не проводилися [49]. В даний час РБА регулярно проводить тільки операції з підтримки структури своїх золотовалютних резервів, а також для додаткового забезпечення внутрішнього ринку необхідною валютною ліквідністю та виконання валютних платежів уряду країни [50].

В останні 20 років грошово-кредитна політика, за яку відповідає РБА, була спрямована на контрциклічне згладжування відсоткових ставок і практично не орієнтувалася на коливання обмінного курсу. Основним завданням стало таргетування інфляції. Для її вирішення банк щодня присутній на ринку, активно надаючи/вилучаючи ліквідність (в основному за допомогою операцій РЕПО) і зрідка купуючи/продаючи цінні папери уряду Австралії. При цьому як орієнтир для визначення обсягу зазначених операцій використовується цільовий рівень відсоткових ставок, що щомісячно оголошується на міжбанківському ринку (cash rate), який РБА має намір підтримувати [51]. У порівнянні з іншими розвиненими країнами в Австралії рівень інфляції, як правило, вищий. Разом з тим з 2014 р. інфляція зберігалася на рівні нижче цільового.

В останні роки певну проблему для РБА створили виділені у 2009–2014 роках центробанками провідних економік світу (США, єврозони, Японії) безпрецедентні обсяги монетарного стимулювання, які сприяли зниженню курсів їх валют проти валют країн (у тому числі Австралії), де не було такого масштабного стимулювання. Для Австралії це стало несподіванкою, оскільки раніше лише кон'юнктура світових ринків сировини мала помітний вплив на курс австралійського долара. У відповідь на дії монетарної влади провідних економічних держав РБА знизив ставку cash rate з 4,75 до 3% (у 6 разів), але не з метою зниження курсу австралійської валюти, а для зменшення негативного впливу його зміцнення на доступність кредиту всередині країни [52, сс. 2, 5]. Проте вже у 2014–2015 роках Австралія опинилася у ситуації, коли сильний австралійський долар не відповідав кон'юктурі на світових ринках сировини. На

це РБА відреагував ще більшим зниженням ставки cash rate – до 2,25% [53, сс. 4, 10].

Стійкість економіки країни забезпечувалася плаваючим валютним курсом. У 1980-1990-х роках було проведено низку структурних реформ, спрямованих на заохочення конкуренції, підвищення гнучкості ринку праці [54, с. 15]. З 1993 р. Австралія перейшла до таргетування інфляції, визначивши її цільовий коридор у 2–3%. У 1996 р. РБА отримав незалежний від уряду статус, одночасно в країні почала проводитися жорстка фіскальна політика, що забезпечила профіцит бюджету в 1997/1998 ф. р.

У 1997 р. з метою ефективнішого управління ризиками у фінансовому секторі було створено незалежний регулятор APRA (Australian Prudential Regulation Authority). З 1998 р. щорічно при поданні держбюджету уряд має оприлюднити свою фіскальну політику на середньострокову перспективу, а також детальну стратегію забезпечення бюджетної стійкості на різних стадіях економічного циклу. У 2006 р. величина чистого держборгу щодо ВВП скоротилася до 14% порівняно з 40% 1994 р. [54, с. 18]. При цьому помітно швидше, ніж в інших розвинених країнах, знижувалася чисельність безробітних.

Вжиті урядом та РБА заходи дозволили забезпечити монетарну стабільність і передбачуваність, завдяки чому бізнес та домогосподарства могли ефективно планувати свою діяльність. Крім того, підвищилася привабливість Австралії для іноземних інвесторів. В результаті у 2002–2003 роках Moody's та S&P повернули Австралії найвищий кредитний рейтинг за боргами в іноземній валюті, який вона зберігає досі. Фінансові інститути країни отримали гарний запас міцності напередодні світової кризи 2008-2009 років [55, сс. 9, 10]. При цьому в середині 2007 р. сумарний обсяг заборгованості з усіх видів облігацій становив 84% ВВП Австралії. З них майже половина припадала на банківські облігації та облігації, забезпечені активами (переважно іпотечними кредитами). Частка ж державних облігацій на той час скоротилася до 14% ВВП, а частка облігацій нефінансових корпорацій була ще менше –13%.

Завдяки наявності "подушки безпеки" боротьба з наслідками світової кризи не зажадала від австралійського уряду таких серйозних фінансових вливань, як в інших країнах. У період кризи уряд надав гарантії з низки банківських паперів, але не довелося входити до капіталу банків. Крім того, під час гострої фази кризи для австралійських фінансових інститутів зберігалася можливість фондуватися на ринку безпосередньо [55, с. 3]. Проте центральний уряд Австралії та влада штатів здійснювали програму фінансової допомоги, за структурою аналогічну програмам інших розвинутих країн. У результаті до кінця 2013 р. державний борг зріс до 33% ВВП. До такого ж рівня виріс і банківський борг, хоча згодом місцеві банки почали активніше використовувати для фондування депозити, а не цінні папери. У цілому сумарний борг суб'єктів австралійської економіки зріс до 98% ВВП [56, сс. 2, 5].

У 2008 р. у бюджеті Австралії виник дефіцит на рівні 1,1% ВВП, у 2010 р. досяг 5,1%. Проте цей показник був нижчим, ніж у багатьох інших розвинутих країн [44]. У наступні три роки спостерігалася його скорочення, хоча новий обвал цін на сировину загальмував процес. У 2013–2016 роках дефіцит держбюджету зберігався лише на рівні 2,8% ВВП. З покращенням міжнародної кон'юнктури у 2017 р. він став скорочуватися. До 2021 р. бюджет Австралії став профіцитним. Таким чином, для подолання наслідків світової кризи уряд Австралії досить тривалий термін переходив від жорсткої фіскальної політики до помірно м'якої.

Поруч із запровадженням вільно плаваючого курсу національної валюти скасували всі обмеження на транскордонний рух капіталу, що сприяло зміцненню її ролі на світовому валютному ринку. З 2004 р. вона впевнено посідає тут п'яте місце за обсягами торгівлі [57, с. 10]. Паралельно розвивався ринок (як внутрішній, так і офшорний) цінних паперів, номінованих у австралійських доларах. У результаті вони стали активніше використовуватися як резервна валюта, а з 2012 р. австралійський долар включений МВФ до списку основних світових резервних валют.

Австралія, як і багато інших розвинених країн, до середини 1990-х років широко використовувала різні тарифні та нетарифні форми підтримки та захисту

національних виробників. Однак потім така підтримка була визнана малоефективною в довгостроковій перспективі, оскільки конкурентоспроможність секторів австралійської економіки, що торгуються, багато в чому залежить від ефективності неторгівельних секторів. Виходячи з цього була ініційована масштабна програма приватизації підприємств, а також стимулювання конкуренції в галузях зв'язку, транспорту та енергетики. Вжиті в її рамках заходи призвели до збільшення темпів зростання продуктивності праці у 1998–2008 роках [54, с. 16].

Зростання ролі секторів, що не займаються торгівлею, обумовлено постіндустріальним характером економіки Австралії, що виявився вже до початку 1990-х років. У наступні 30 років його риси лише посилювалися. Так, частка фінансових послуг у ВВП зростає з 7% у 1991 р. до 10,8% у 2018-му, а професійних послуг (включаючи науково-технічні) – з 4,3 до 6,1%. Внесок несировинної промисловості скоротився з 14,0 до 9,4%, сільського господарства – з 3,3 до 2,6%. Одночасно, головним чином завдяки сировинному буму, зростає частка видобувних галузей ВВП – з 5,0 до 7,7% [46, с. 19]. Зростання частки видобувних галузей зробило економіку Австралії більш залежною від зовнішньої кон'юнктури, тоді як розширення сфери послуг, навпаки, таку залежність ослаблювало. Однак така компенсація відбувається не повною мірою. Загалом у зовнішній торгівлі як товарами, так і послугами Австрія зазвичай має дефіцитне сальдо. Інакше кажучи, коли сировинний бум проходить, виникає сильний тиск на платіжний баланс країни [58].

В умовах, що склалися, важливим фактором компенсації несприятливих коливань зовнішньої кон'юнктури став приплив зовнішніх інвестицій в економіку Австралії. Плаваючий валютний курс і розумна фіскальна політика забезпечили нерезидентам, які інвестують в австралійську економіку, хороше співвідношення ризиків і прибутковості, а резидентам – можливості безпосередньо запозичувати на міжнародних ринках у національній валюті. Після світової кризи 2008–2009 років структура іноземних інвестицій в австралійську економіку помітно змінилася. Так, майже до нуля скоротилися інвестиції в банківський сектор і

одночасно найшвидшими темпами за всю історію країни зростали прямі іноземні інвестиції у сировинні галузі (на тлі відновлення світових цін на сировину), а також у державні цінні папери [59].

Необхідність забезпечення подальшого сталого розвитку економіки сприяла пошуку нових напрямів розвитку, орієнтованих на інновації та науково-технологічне оновлення. Протягом десятиліть рівень витрат на НДДКР у країні був невисоким. Однак на початку 2000-х років Австралія змогла вийти на середній для розвинутих країн показник, головним чином, за рахунок розвитку корпоративного та академічного секторів. В результаті з 2005 р. продуктивність праці в Австралії стала зростати швидше, ніж в інших країнах ОЕСР, хоча дещо збільшилася нерівність доходів населення [60, с. 8].

У 2008–2009 роках Австралія увійшла до країн ОЕСР, які показали найбільше зростання державних витрат на НДДКР – 14% [61, сс. 1-3]. У наступні роки спостерігалось незначне їхнє зниження. Сьогодні за сукупними витратами на НДДКР Австралія вже випереджає більшість країн Азії та ЄС 27. Понад половину (55%) всіх НДДКР здійснюють компанії, 15% припадає на державні дослідні центри та лабораторії, а 30% – на наукові та освітні установи. До 2020 р. сукупні витрати країни на НДДКР перевищили 2% ВВП країни та 1,8% загальносвітових витрат на ці цілі [62].

Майбутнє уряд країни бачить у розвитку цифрової економіки. Очікується, що завдяки цифровізації до 2025 р. ВВП Австрії збільшиться на суму від 140 до 250 млрд австр. дол., тобто темп зростання щорічно підвищуватиметься на 1,2% [63, с. 14].

У 2020 р. у глобальному інноваційному індексі Австралія займала 23-є місце за дослідницькою активністю і лише 76-е – за ефективністю інноваційної діяльності [64]. Країна поки що знаходиться далеко від світових науково-дослідних центрів, хоча має високі компетенції в ряді дисциплін, зокрема в біомедичних дослідженнях та інформаційних технологіях. За кількістю найбільш цитованих наукових публікацій про штучний інтелект Австралія посідає 8-ме у світі [61].

Важливу роль відіграли компанії, що швидко ростуть (зі щорічним зростанням обороту понад 20%). Вони становлять лише 9% від загальної кількості компаній країни, але за 2004–2019 рр. саме ними створено 46% нових робочих місць [65, сс. 5, 7]. Галузева структура НДДКР, що була, зазнала істотних змін. Якщо в 2005 р. понад 55% витрат швидкозростаючих компаній на НДДКР припадало на промисловість (за винятком видобувної), то через 15 років ця частка скоротилася до 38%, тоді як витрати на ІКТ-сектор, наукові та ділові послуги зросли відповідно з 8 та 12% до 21 та 23% загального обсягу витрачених коштів на НДДКР [65, с. 17]. У той самий час кількість підприємств із середньорічним темпом приросту витрат на НДДКР вище 20% за останні 15 років скоротилося вдвічі. У 2004 р. на їхню частку припадало 33% усіх витрат на НДДКР, а в 2020-му лише менше 15% [66, с. 78]. Це пов'язано із загальною стагнацією витрат на НДДКР у країні, що спостерігається після 2010 р. Більше того, останні кілька років в Австралії частка витрат на НДДКР у ВВП знижується, хоч і незначно.

Збільшення витрат на НДДКР, що спостерігалось в перше десятиліття 2000-х років, не змінило характерну особливість інноваційного сектора країни – відносно високу частку (понад 40%) державних витрат на НДДКР [62]. Приватні витрати стрімко зростали в 1990-ті і на початку 2000-х років (до кризи). В абсолютному вираженні вони зростають і зараз, хоча їхня частка у ВВП падає. Пік витрат австралійського бізнесу на НДДКР (1,3% ВВП) було досягнуто у 2008 р., але у 2015–2020 роках вони скоротилися до 1%. У більшості розвинених країн частка приватних витрат на ці цілі суттєво вища і випереджає обсяги держфінансування. Наприклад, у 2019 р. частка приватних витрат у загальному обсязі витрат на НДДКР в Ізраїлі становила 85%, у Японії, Тайвані та Південній Кореї – 78, у Китаї – 77% [66, с. 71].

Поруч із прямим фінансуванням активно використовуються податкові пільги для компаній, які інвестують у дослідження та розробки. Вони становлять до 85% обсягу всіх заходів підтримки [67]. У 2000–2013 роках обсяг коштів, які щорічно вивільняються у компаній у результаті дії податкових пільг, зріс з 634 млн до 2,6 млрд австр. дол. Держава також прямо компенсувала частину витрат

компаній на НДДКР (до 400 млн австр. дол. щорічно), щоправда останніми роками така підтримка скоротилася вдвічі [67].

Основні політичні сили Австралії (лейбористська партія та коаліція ліберальної та національної партій) завжди висловлювалися на підтримку інновацій. Однак особлива увага до них була звернена тільки в 2015 р. Ліберальна партія, яка тоді прийшла до влади, саме в інноваціях побачила ключ до створення гнучкої і креативної економіки Австралії після завершення сировинного буму. Було створено спеціальний фонд у розмірі 1,1 млрд австр. дол. і розроблено Національний план розвитку інновацій та науки (National Innovation and Science Agenda) [68]. Його реалізація відбувається за чотирма основними напрямками: культура і капітал; співробітництво; таланти та навички; зразковий уряд.

Після прийняття плану обсяги венчурного капіталу Австралії зросли на 400%, головним чином завдяки змін у системі оподаткування [69].

У рамках плану було запущено також урядову програму Global Innovation Strategy, спрямовану на посилення міжнародного співробітництва в галузі інновацій. Вона передбачає виділення коштів на створення п'яти майданчиків (landing pads) у глобальних центрах розвитку інновацій (Сан-Франциско, Шанхай, Сінгапур, Берлін та Тель-Авів), де австралійські стартапи, готові до виходу на ринок, зможуть працювати протягом 90 днів, посилюючи свої компетенції.

Ще одним важливим кроком стало прийняття в січні 2018 р. документа “Австралія 2030: до процвітання через інновації”, де виділено п'ять ключових напрямів для забезпечення розвитку країни: освіта, промисловість, державний сектор, НДДКР та культура [70]. Він закріплює провідну роль держави в підтримці інноваційного середовища, при цьому розглядається можливість переходу від непрямих податкових послаблень для інноваторів до прямого фінансування інноваційної активності. Тим самим передбачається посилити фінансову підтримку інноваційного сектора з метою підвищення конкурентоспроможності австралійської економіки в рамках ОЕСР.

Успіх економічного та інноваційного розвитку країни пов'язується насамперед із підготовкою кваліфікованих кадрів, причому особливий акцент

робиться на підтримку наукових досліджень у вищих навчальних закладах. Практика їх залучення до участі у НДДКР набула поширення ще в минулому столітті, що відбилося в законах про гранти для університетів та інших актах, включаючи закон про підтримку вищої освіти 2003 р.

Сьогодні австралійські університети займають четверте місце у світі з публікаційної активності, що створює гарний заділ для посилення інноваційної системи країни. Крім того, прийнятий урядом курс на інновації передбачає прискорене створення робочих місць, які потребують наукових, технологічних, інженерних та математичних компетенцій. Найближчими роками планується віддати пріоритет підвищенню кваліфікації викладачів та підготовці студентів за відповідними напрямками. Крім підготовки власних кадрів також планується і далі залучати фахівців з усього світу.

Водночас стратегію “Австралія 2030” поки що не до кінця опрацьовано. Одні її положення дуже конкретні (наприклад, ставилося завдання до 2022 довести частку закупівель у малих і середніх підприємств у загальному обсязі державних контрактів до 33%) [70, с. 103], інші – дуже розпливчасті (наприклад, вказівку підвищити можливість комерціалізації в дослідницьких організаціях).

На додаток до стратегії уряд має намір запустити кілька масштабних національних проєктів, покликаних стимулювати подальший технологічний розвиток країни, а також підняти престиж НДДКР в очах населення. Серед них проєкти з перетворення Австралії на найздоровішу країну світу до 2030 р. та відновлення екосистеми Великого бар'єрного рифу. Усього діють 256 федеральних та територіальних програм підтримки інновацій [71]. Працює незалежна комісія з науки та інновацій Innovation and Science Australia, яка консультує уряд з питань стратегії в галузі інновацій, науки та досліджень, а також проводить моніторинг держпрограм у цій сфері.

Австралія, за оцінкою МВФ, має добрі перспективи розвитку на найближчі 3 роки. Темпи зростання ВВП, як очікується, становитимуть не менше ніж 2%, інфляція вийде на цільовий рівень 2,5%, а безробіття скоротиться до 4,5%. Країна успішно інтегрувалася в міжнародні економічні відносини, але саме тут

проглядаються нові виклики. Насамперед це зростаюча залежність австралійської економіки від однієї країни – КНР. У 2021 р. на Китай (з урахуванням Гонконгу) припадало 37,1% експорту Австрії (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Найбільші імпортери австралійських товарів, % до загального обсягу імпорту

Країни	1995 р.	2000 р.	2007 р.	2010 р.	2015 р.	2021 р.
КНР	4,4	5,4	14,1	25,3	30,1	33,1
Японія	23,1	19,8	19,0	18,9	15,8	14,6
Південна Корея	8,5	8,2	8,0	8,9	7,1	6,7
Індія	1,5	1,7	5,5	7,1	4,1	5,2
Гонконг	4,0	3,2	1,7	1,4	3,6	4,0
США	6,5	10,0	6,0	4,0	5,5	3,9
Єврозона*	6,6	6,8	6,7	4,1	3,2	3,3
Нова Зеландія	7,4	6,0	5,6	3,5	3,3	3,0
Тайвань	4,6	5,0	3,5	3,6	2,5	2,9
Сінгапур	5,3	5,3	2,4	2,1	2,7	2,2
Індонезія	3,3	2,6	2,3	1,9	2,0	2,2
Великобританія	3,5	3,4	4,2	3,6	1,5	2,0
Малайзія	3,1	2,1	1,9	1,6	1,8	1,9
Тайланд	2,4	1,8	2,6	2,5	1,7	1,5
В'єтнам	0,3	0,4	0,8	0,7	1,4	1,5

*Для єврозони показник за 1995 р. дорівнює сумі показників імпорту з Австралії до 11 країн, що стали в 2000 р. першими членами єврозони

Джерело: розраховано за [72]

Уповільнення розвитку економіки КНР та зниження попиту на ресурси може чинити такий тиск на австралійський експорт, якого не траплялося у попередні десятиліття. Географічна структура експорту послуг з Австралії більш збалансована, проте і тут спостерігаються певні перекоси – понад 60% їх обсягу припадає на один регіон – Азіатсько-Тихоокеанський, причому частка КНР постійно зростає (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Найбільші імпортери австралійських послуг, % до загального обсягу імпорту

Країни	1995 р.	2000 р.	2007 р.	2010 р.	2015 р.	2021 р.

КНР	1,7	2,5	8,0	11,5	14,9	15,8
США	12,0	16,7	11,6	10,1	12,0	11,5
Сінгапур	5,6	6,1	6,7	5,3	6,3	6,8
Великобританія	8,4	11,2	9,9	7,6	7,6	6,8
Єврозона*	6,0	7,0	7,4	7,2	6,9	6,7
Нова Зеландія	5,9	7,8	7,1	6,2	6,2	6,0
Індія	0,0	1,4	4,1	6,1	4,6	4,9
Гонконг	4,1	3,4	3,2	3,0	3,4	3,5
Японія	15,0	10,3	5,8	4,5	3,1	3,2
Південна Корея	4,3	2,4	4,0	3,8	2,6	2,9
Малайзія	3,3	2,6	2,7	3,1	3,1	2,7
Індонезія	4,0	3,0	1,8	2,2	1,9	2,0
В'єтнам	0,0	0,5	0,7	1,7	1,8	1,8
Тайвань	3,1	1,4	1,0	1,0	1,5	1,6
Тайланд	2,3	1,6	1,6	1,8	1,5	1,6

*Для єврозони показник за 1995 р. дорівнює сумі показників імпорту з Австралії до 11 країн, що стали в 2000 р. першими членами єврозони

Джерело: розраховано за [58]

Для Австралії важливим чинником зростання є стан ринку нерухомості та пов'язаного з ним будівельного сектора. На відміну від інших держав, тут ціни на нерухомість до кризи 2008 р. зростали не так швидко. Разом з іншими причинами це запобігло утворенню фінансової бульбашки на ринку нерухомості. Кризова корекція цін у 2009 р. склала лише 5–10% (порівняно з 30% у США) [55, сс. 6, 8, 10]. Збереження низьких ставок у поєднанні з сильною місцевою валютою сприяло відновленню зростання цін на нерухомість, у результаті в 2015 р. вони перевищили рівень 2000 р. у 2–3 рази (залежно від типу нерухомості) [53, сс. 4, 10].

Але й у цьому випадку фінансова бульбашка не виникла не тільки через високі місцеві стандарти іпотечного кредитування, а й тому, що зростання цін на нерухомість стимулювало пропорційне збільшення інвестицій і зайнятості в будівництві. Саме ця галузь стала каналом монетарного стимулювання економічного зростання [53, с. 5]. У найближчій перспективі до неї продовжать надходити інвестиції, у тому числі від нерезидентів. Разом з тим поки неясно, як поведуться ціни на нерухомість в Австралії в міру згортання заходів фінансового стимулювання в інших державах світу.

2.3. Особливості економічної політики Японії в умовах глобальних викликів

В останні 30 років Японія зіткнулася з низкою серйозних проблем, зокрема старінням населення і уповільненням темпів зростання. Все це вимагало вироблення комплексу специфічних заходів економічної політики, які досі в цілому не дали помітного ефекту. У першій половині 2020 р., на початковому етапі боротьби з пандемією коронавірусу, країні вдалося мінімізувати смертність і негативні наслідки збільшення безробіття населення, банкрутств підприємств і падіння економіки. Розглянемо вплив пандемії на економічну ситуацію в Японії і, головне, які заходи вжив уряд для підтримки підприємств та населення. Хоча епідеміологічна ситуація мінлива, формування антикризових заходів закінчено, почалася їх реалізація, і в наявності деякі позитивні результати. Навіть несподівана зміна уряду у вересні 2020 р. не призвела до великих змін: новий прем'єр-міністр Є. Суга заявив про продовження курсу свого попередника.

Для Японії була характерна найменша смертність у G7, але найбільша у Східній Азії. Ситуацію з COVID-19 у Японії можна охарактеризувати як у позитивному, так і у негативному ключі. Порівняно з іншими країнами G7 у Японії зареєстровано мінімальну смертність: 9,7 особи на 1 млн населення проти 535,7 у США або 110,8 у Німеччині (за даними ВООЗ на 31 серпня 2020 р.). Ще контрастну картину дають розрахункові показники “надмірної смертності” (реальні цифри загального числа померлих мінус гіпотетичні за умов без пандемії). Оцінки за порівнянними алгоритмами для першого півріччя 2020 р. свідчали про появу 172,4 тис. надлишкових смертей у Європі, 122,3 тис. у Японії навіть за наявності всього 138 випадків [73]. Розрив японських цифр із зареєстрованими смертями від коронавірусу (близько 1000 померлих у лютому–травні та 1311 на 31 серпня 2020 р.) вказує на те, що в період масових обмежень соціальних контактів вдалося зберегти життя людей, зокрема за рахунок

скорочення дорожнього трафіку, зменшення кількості аварій та інших нещасних випадків.

Низькі темпи поширення інфекції і мала кількість летальних наслідків за умов порівняно м'яких обмежувальних заходів у деяких ЗМІ отримали характеристику “японського дива”. Нобелівський лауреат С. Яманака, намагаючись розібратися в причинах цього явища, навіть припустив існування в країні якогось "фактора ікс". На основну роль у його формуванні, на думку вченого, претендують не менше шести змінних: генетичні особливості населення, набутий імунітет через раніше зроблені щеплення, мала небезпека місцевих різновидів вірусу, дисциплінованість японців як характерна риса їх соціального поведінки і, нарешті, ефективна державна політика.

Однією з її рис у 2020 р. стало обмежене за масштабами, але високоточне тестування на COVID 19. З цією метою використовувалися складні і дорогі тести на основі полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР). Напрямок на здачу аналізів отримували тільки пацієнти з тривалою високою температурою і запаленням дихальних шляхів. За міжнародними даними, на цю категорію в середньому припадає близько 20% інфікованих.

Логіка влади полягала в тому, щоб в умовах недостатніх ресурсів зосередити зусилля на лікуванні важких хворих, нехай навіть і допустили деяке поширення інфекції. Такий підхід виходив із структурних особливостей японської охорони здоров'я. Воно, зокрема, орієнтоване насамперед на профілактичні заходи та збільшення тривалості життя без хвороб. У той же час через брак фінансування в країні порівняно мало лікарняних місць з обладнанням для інтенсивної терапії (intensive care units, ICU) та вентиляції легень (близько 5 місць на 100 тис. населення проти 10–30 у Європі та 50 у США).

Очевидно, на першому етапі пандемії практика обмеженого тестування виявилася успішною. Переважна кількість хворих з тяжкими симптомами отримувала адекватне лікування, а середнє завантаження ICU навіть у піковий період у квітні 2020 р. не перевищувало 80%.

Низька смертність від COVID 19 відзначається не тільки в Японії, але і в інших країнах і територіях Східної Азії з розвиненими системами медичного забезпечення та статистики: Республіці Корея (6,1 людини на млн населення), Китаї (3,2), Таїланді (0,8), В'єтнамі (0,3) та на Тайвані (всього 7 смертних випадків) [73]. На їхньому тлі ситуація в Японії виглядає найскладнішою, а антиепідемічна політика піддається критиці. Як зазначають оглядачі корпорації NHK, у Кореї та на Тайвані, порівнянних з Японією щодо організації суспільного життя, після епідемій SARS і MERS у 2003-му та 2013-му роках було вжито адекватних організаційних заходів.

У Японії аналогічний поштовх мали дати наслідки вірусу “свинячого грипу” А/Н1N1 2009 р., який забрав життя 203 людей. Однак рекомендації експертів щодо запобігання наступній аналогічній інфекції повною мірою здійснити не вдалося. Навпаки, в ході бюджетної “раціоналізації” кількість регіональних центрів охорони здоров'я (основна організаційна ланка у боротьбі з інфекційними захворюваннями в Японії) з 1995 р. зменшилася вдвічі, причому найчастіше без адекватного розвитку нових технологій та підвищення продуктивності [74].

Банальна нестача коштів, інфраструктури та фахівців поєдналася з відставанням у використанні ефективних інструментів інформаційної взаємодії. Наприклад, на Тайвані в процесі розподілу масок та фінансової допомоги виявилися задіяні сучасні цифрові інструменти. У Кореї вдалося за лічені дні перерахувати мешканцям матеріальну допомогу з бюджету, спираючись на мережу електронних платежів і велику базу рахунків фізичних осіб. Позитивну роль відіграла також швидко введена національна система відстеження контактів інфікованих за допомогою смартфонів. У порівнянні терміни в Японії подібного зробити не вдалося, що, на думку експертів, має послужити уроком на майбутнє [75].

Пандемія COVID 19 поширилася по всьому світу та викликала глибоку економічну кризу. У цьому сенсі інфекцію можна вважати класичним прикладом "чорного лебедя", тобто несподіваної події, що завдає істотних збитків

економічної діяльності. Теорія рекомендує зустрічати майбутнє з підготовленими сценаріями дій при різних варіантах розвитку подій [76].

Проте масштаби кризи, спричиненої пандемією, швидко перевершили всі попередні приклади появи “чорних лебедів”, чи то терористична атака 9 вересня 2001 р., чи фінансовий обвал 2008 р., описом наслідків пандемії вважатимуться словосполучення “чорний слон”, у якому “чорний лебідь” виявився поєднаний зі “слоном у кімнаті” (тобто великою проблемою на кшталт зміни клімату, очевидно всім, але рішення якої ніхто хоче братися) [77]. Конкретних рекомендацій щодо зустрічі “чорного слона” в економічній теорії поки не вироблено, за винятком вказівок на важливість міжнародного співробітництва. Не дивно, що по всьому світу реакція на нову кризу виявилася орієнтованою не так на її специфіку, як на наявні в тій чи іншій країні можливості і практику, що склалася там, у галузі охорони здоров'я та соціально-економічної політики.

У 2020 р. МВФ відзначив негативні темпи зростання реального ВВП і у світі в цілому (-4,9%), і в розвинених країнах (-8%), і в країнах, що розвиваються (-3,0%) [78]. Близькі оцінки дали фахівці Світового банку, ОЕСР, ООН та інших міжнародних організацій. Найбільше криза вдарила по європейських і латиноамериканських державах, де валовий випуск впав відповідно на 10,2 і 9,4%. Зростання економіки було лише у низці невеликих держав і в Китаї (+1%), проте його скромні показники не залишали надій на зміну глобальної ситуації. Становище загострилося високою невизначеністю та синхронним падінням цін, торгівлі, інвестицій, споживання, рухливості трудових ресурсів. Таким чином, середньорічні темпи зростання глобального ВВП були у 2020 р. найнижчими за післявоєнний період і набагато гірші за показник 2009 р. (-1,8%). За широтою розповсюдження та глибиною падіння нинішній спад поставив сумний рекорд за період ХХ–ХХІ ст. Очевидно, що світ опинився у стані глибокої та руйнівної кризи.

Спад у японській економіці виявився ще серйознішим. Відповідно до даних Банку Японії – від -4,7 до -7,3%, даних МВФ: -5,8, Світового банку: -6,1, ОЕСР: -7,3%. Зазначимо, що погіршення економічної динаміки почалося до оголошення

пандемії. Квартальна статистика зафіксувала падіння ВВП на 7,1% вже в останньому кварталі 2019 р., після підвищення з 1 жовтня споживчого податку з 8 до 10% [79]. У першому кварталі 2020 р. урядові оцінки спаду становили –2,5%, тоді як у другому кварталі падіння валового випуску досягло безпрецедентного рівня –28,1% у річному вираженні, причому 3/4 довелося скорочення внутрішнього попиту [80].

Зрозуміло, після такого провалу зазвичай слідує відновлювальне зростання, яке повинно вловити тонкі вимірювачі економічної кон'юнктури. І справді, вже у червні та липні 2020 р. композитний індекс (середньозважений темп змін 30 індикаторів-компонентів) підвищився на 3,2 та 1,8%, у тому числі за рахунок збільшення показників промислового виробництва та експорту [81]. Дифузійний індекс (різниця між частками позитивних та негативних відповідей) показав покращення очікувань великого бізнесу [82]. Щомісячний урядовий огляд економічної ситуації в серпні 2020 р. зафіксував ознаки відновлення в приватному споживанні, експорті та ряді галузей матеріального виробництва [83].

У липні 2020 р. Банк Японії заявив про можливість зростання ВВП з темпом 3,3 і 1,5% протягом двох наступних років. З одного боку, це говорить про те, що в зазначений період рівень економічної активності був нижчим за 2019 р. Причому траєкторія відновлення може мати не бажану V-подібну форму, а скоріше нагадувати букви U, W або L. З іншого боку, перші позитивні тенденції вже з'явилися і цілком можуть набрати силу, якщо тільки повторний спалах COVID 19 не змусить знову вводити масові обмеження.

До найбільш постраждалих секторів економіки, як і в більшості інших країн, потрапила туристична галузь. У 2019 р. загальні витрати на туризм в Японії досягли 31,6 трлн ієн (5,7% ВВП), а сукупна кількість працюючих перевищила 4,6 млн осіб (6,9% загальної зайнятості в порівнянні, наприклад, з 8,2% в автопром – головній галузі японського машинобудування). Незважаючи на важливу роль в'їзного та виїзного туризму (31,9 млн і 20,1 млн поїздок відповідно), у структурі продажу туристичної галузі 73,3% припадало на внутрішні витрати, які здійснювали жителі Японії [84].

Значне переважання “внутрішньої” частки набагато спростило завдання відновлення. Вже в травні 2020 р. на підтримку туризму було виділено бюджет у розмірі 1,7 трлн ієн (7% внутрішніх продажів), а в липні стартувала програма відшкодування мандрівникам половини витрат, якою за наступний місяць скористалися 4,2 млн осіб. Щоправда, навіть за повної реалізації цих заходів падіння продажів за підсумками року досягло майже 40% [85].

За часів кризи погіршується ситуація із зайнятістю та доходами населення. У цьому сенсі Японія не виняток, хоча рівень безробіття тут традиційно нижчий, ніж у більшості розвинених країн (2,4 проти 5,4% у середньому по ОЕСР у 2019 р.). Циклічні коливання зайнятості в Японії з'явилися тільки з кінця 1990-х років, тобто ринок праці порівняно нещодавно почав ефективно виконувати функцію структурного перерозподілу працівників і досі має низку відмінностей від “ліберальної” аглосаксонської та “соціально захищеної” європейської моделей.

Це враховує і деякі історичні особливості: відмінності у становищі постійних і тимчасових працівників, практика довгострокової зайнятості, синхронний найм, висока частка оплати за віком і стажу, традиція регулярної виплати бонусів тощо. Вони зберігають свою значущість, незважаючи на численні зміни в останні роки. Більшість японських фірм у періоди високої кон'юнктури стримують зростання зарплат і накопичують готівкові резерви на своїх балансах, а з настанням криз всіляко зберігають ядро постійних працівників і не вдаються до масових звільнень. Економія на витратах здійснюється через скорочення тимчасового персоналу, а також бонусів, відпрацьованого часу та оплати понаднормових, які в Японії більш варіабельні, ніж у США та країнах Євросоюзу.

Дослідження показують, що такі ж підходи застосовуються і в ході нинішнього кризи. Зокрема, у липні 2020 р. 75% опитаних компаній (66% в автомобілебудуванні) відзначали стабільність зайнятості порівняно з попереднім роком. Щоправда, у 14% фірм (44% в автомобілебудуванні) до половини працівників (4,2 млн осіб, або 6% усіх зайнятих) перебували у вимушених відпустках, отримуючи 60% звичайної заробітної плати, у тому числі за рахунок державних субсидій [86]. Це дозволило досягти того, що у 2020–2021 роках

загальне безробіття у країні хоч і підвищилося, але зберіглося на порівняно скромному рівні до 4% (проти 10% у країнах ОЕСР). Проте впали доходи населення, а тимчасова зайнятість (38,3% усіх працівників у 2019 р.), поширена в туризмі та сфері “контактних” послуг, скоротилася більш ніж на мільйон робочих місць.

Такі неприємні зміни відбулися на тлі реформ, спрямованих на зближення умов праці постійних і тимчасових працівників, послідовне дотримання принципу рівної оплати за рівну працю і розширення типів зайнятості. Пакет відповідних законопроектів у Японії після багаторічної підготовки почав вводитися в дію з квітня 2019 р. Криза на тлі пандемії змусила екстрено розширити соціальну підтримку тимчасових працівників, які отримали право на оплату відсутності через хворобу та отримання субсидій на заробітну плату.

Результати обстеження ринку праці у липні 2020 р. зафіксували безробіття на рівні 2,9%. В абсолютних цифрах кількість зайнятих скоротилася на 0,76 млн осіб у порівнянні з попереднім роком, причому з них 0,61 млн припало на часових працівників у готельному бізнесі, громадському харчуванні та інших галузях сфери послуг [87]. Крім того, зменшилася кількість наявних вакансій (саме різке падіння з часів нафтової кризи 1974 р.), знизилася тривалість відпрацьованого робочого часу та номінальна оплата праці. Очевидно, що після тривалого підвищення попиту на робочі руки та покращення умов у 2015–2019 роках динаміка японського трудового ринку почала розгортатися у протилежному напрямку.

Перелом тренду вимагає від усіх учасників та регуляторів ринку більш активних дій стимулюючого та реактивного характеру. Серед них фахівці називають, зокрема, продовження бюджетних виплат самозайнятим особам, що завершуються у вересні, і підприємствам з метою підтримки доходів, сприяння переливу працівників зі стагнуючих сфер (туризм, готельний бізнес) у галузі заміщуючого попиту (доставка на дом, супермаркети), розширення інвестицій в людський капітал і навчання навичкам тривалого "співіснування з вірусом". У

зв'язку з цим закономірно постає питання про джерела фінансування необхідних витрат, насамперед про монетарні та фінансові заходи уряду.

У японській антикризовій політиці можна назвати фінансові, бюджетні і структурні заходи. Саме з цих, як їх називали в країні, трьох "стріл" складалася програма прем'єр-міністра С. Абе. "Абеноміка" з'явилася в 2013 р. і дозволила Японії знайти вихід із періоду "втрачених десятиліть". Нинішня антикризова програма - продовження раніше розробленого курсу в нових умовах. Несподіваний Abexit, швидше за все, не призведе до радикального перегляду економічної політики.

Грошовий блок антикризової політики передбачає нарощування Банком Японії пропозиції ліквідності в обмін на державні та корпоративні цінні папери. Елементи такого підходу виникли країні ще наприкінці минулого століття, як у країні почався тривалий період дефляції. У 1999 р. Банк Японії вперше знизив до нуля відсоткову ставку за короткостроковими кредитами на міжбанківському ринку (call rate), цим визнавши вичерпання можливостей "простих" інструментів фінансового регулювання. Потім була черга нетрадиційних заходів, спрямованих на збільшення сальдо банківських депозитів на своїх рахунках та обсягів купівлі державних облігацій. Так у Японії вперше з'явився новий тип грошової політики, що отримала назву "кількісне пом'якшення" (quantitative easing, QE) і застосовувалася до 2006 р. Елементи QE були настільки високо оцінені за кордоном, що опинилися в широких масштабах задіяні в США та Європі для боротьби зі всесвітньою кризою 2008–2009 рр., а потім стали стандартною відповіддю на появу ознак рецесії у більшості розвинених країн.

У самій Японії відновлення практики QE запізнилося з політичних причин і почалося лише у 2010 р. Затримка призвела до повторення дефляції, зниження темпів зростання та підвищення курсу єни на тлі швидкого розширення грошової пропозиції в інших країнах. Ситуація змінилася лише після формування другого кабінету С. Абе, який весь економічний блок своєї передвиборчої кампанії побудував на обіцянці розширити QE та перемогти дефляцію. Більше того, з квітня 2013 р. до практики QE було додано "якісний" елемент: Банк Японії

розпочав купівлю не лише державних, а й корпоративних облігацій з вищим ступенем ризику.

"Кількісне пом'якшення" обернулося зниженням якості паперів, що знаходяться на балансі банківського регулятора, а QE перетворилося на QQE (quantitative and qualitative easing). Поставленої мети (інфляція 2% до 2015 р.) досягти не вдалося, але темпи зростання цін стали позитивними (у середньому 0,95% за 2013–2019 рр.). Після підвищення вартості акцій і зниження курсу ієни також принесли позитивні економічні результати. Серед інших "незвичайних" заходів грошової політики варто відзначити запровадження у 2016 р. негативних ставок call rate (–0,1%) та орієнтації на нульову прибутковість за десятирічними облігаціями, тобто політики контролю кривої доходів (yield curve control, YCC). Щоправда, у цьому випадку Банк Японії втратив пальму першості і пішов за своїми європейськими колегами, які пішли на це на два роки раніше.

Криза 2020 р. не змінила загального характеру QQE і YCC, але цього разу реакція влади пішла негайно. Лише у червні грошова маса M2 збільшилася на 28% проти середньорічного приросту в 3% у попередні роки. До середини 2020 р. Банк Японії став власником 50% державних і 30% корпоративних облігацій, 10% акцій, що продаються в країні, а сума його активів перевищила 115% ВВП проти 47% у Європейському центральному банку і 33% у ФРС США [88]. Серед цінних паперів, що закупаються, з'явилися високоризикові облігації малих і середніх підприємств (МСП) і трастів із забезпеченням у вигляді нерухомості та зобов'язань приватних осіб. У березні–червні 2020 р. Банк Японії оголосив про зняття обмежень на купівлю держоблігацій, про збільшення ліміту на балансові обсяги зобов'язань великих компаній, про дозвіл фінансовим організаціям видавати безвідсоткові та беззаставні позики МСП, а також про всебічну підтримку банківської системи.

Перспективи політики QQE оцінити досить складно, оскільки її довгострокові наслідки поки що не цілком зрозумілі ні для Японії, ні для світової економіки в цілому [89, с. 188]. У середньостроковому плані безпрецедентне розширення грошової пропозиції в умовах стагнуючого попиту з великою

ймовірністю може призвести до перегріву фондового ринку та формування спекулятивної частини, що значно ускладнить завдання подальшого грошового регулювання. У короткостроковому розрізі стабільність курсу єни та фондового ринку говорить про дієвість зроблених кроків, а повернення дефляції (за прогнозами Банку Японії від $-0,3$ до $-0,5\%$ у 2020 р.) змушує продовжувати вживані заходи.

Бюджетна політика Японії з середини 1960-х носить антициклічний характер. Розширення витрат у період рецесій ведеться дискретним чином, тобто щоразу змінюються рівні та напрями бюджетної підтримки, а “автоматичні стабілізатори” (допомоги по безробіттю, виплати низькодохідним сім'ям, прогресивне оподаткування тощо) відіграють порівняно малу роль. У цьому сенсі японські антициклічні заходи швидше нагадують американські, ніж європейські.

З початку 1990-х років найбільш складну проблему бюджетної політики Японії представляють поточний дефіцит ($4-6\%$ ВВП у 1994–2018 рр.) та накопичений борг (у 2018 р. 236% ВВП у валовому та 130% у “чистому виразі з урахуванням взаємних зобов'язань держструктур), які виникли з ряду цілком зрозумілих причин. По-перше, з погляду доходів у Японії порівняно пізно з'явився і повільно підвищувався так званий споживчий податок (аналог ПДВ). Після введення у 1989 р. на рівні 3% від суми продажів його вдалося довести лише до 10% у 2019 р., тоді як середня ставка ПДВ в ОЕСР перевищує 19% . По-друге, у бюджетних видатках починаючи з 2001 р. соціальне забезпечення стало найбільшою статтею, що постійно збільшується, утримати зростання якої виявилось неможливим з урахуванням складної демографічної ситуації.

І нарешті, по-третє, у період швидкого економічного зростання у бюджетній системі склалася громіздка структура інститутів та організацій, орієнтованих на неподаткове фінансування інвестицій. Уряд Японії має 13 “спеціальних рахунків”, з яких оплачує окремі будівельні проекти та інші витрати, що за своїми масштабами перевищують розмір звичайного бюджету. У 2018 р. “спеціальні рахунки” становили в чистому вигляді 141,2 трлн ієн, а звичайний бюджет – 97,7 трлн ієн, причому між ними відбувався двосторонній рух коштів, що досягав

149,5 трлн ієн [89, с. 203]. Крім того, уряд щорічно складає Програму бюджетних інвестицій та позик (Fiscal Investment and Loan Program, FILP; 13,1 трлн ієн у 2019р.), в рамках якої капіталовкладення здійснюються за рахунок заощаджень поштової системи і яку найчастіше називають “ другим бюджетом”. Неважко уявити, що така складна організація розмиває поняття розширеного уряду та знижує ефективність бюджетування.

З 2013 р. в галузі бюджетної політики кабінет С. Абе вирішував суперечливі завдання, намагаючись одночасно стимулювати зростання за рахунок додаткових витрат і скорочувати дефіцит. Номінально в політиці виділені кількісні орієнтири, такі як досягнення 2% зростання ВВП в реальному і 3% в номінальному вираженні, а також первинного балансу доходів і витрат за вирахуванням витрат на обслуговування боргу. Насправді дати досягнення цих цілей постійно переносилися. У 2017 та 2019 рр. у Японії було схвалено рекордні за величиною бюджети, але з 2014 по 2016 р. та у 2018 р. витрати помітно скорочувалися. У 2014 та 2019 рр. проведено підвищення споживчого податку з 5 до 8 та 10%, щорічно ухвалювалися рішення про досягнення первинного балансу через 5–7 років. Складалося враження, що проблему балансування бюджету в межах одного економічного циклу цілком можна вирішити.

У 2020 р. ситуація ускладнилася, оскільки довелося одночасно долати наслідки і проведеного підвищення податків, і пандемії COVID 19. На щастя, це не позначилося на оперативності вжитих заходів. У лютому-травні 2020 р. були послідовно прийняті чотири антикризові пакети і два додаткові бюджети, спрямовані на боротьбу з пандемією, підтримку населення і подолання рецесії. Загальна сума запланованих “звичайних” витрат досягла 61,6 трлн єн (11,1% ВВП 2019 р.), з яких близько 1% ВВП вирішено направити на медичні та епідеміологічні заходи, 2,7 – на сприяння населенню, 2,8 – на формування резервного фонду, 4 % - на підтримку зайнятості, підприємств та інші цілі.

Прийнято та реалізовано рішення про виділення тимчасової допомоги у розмірі 100 тис. ієн кожному жителю Японії, про допомогу сім'ям з дітьми до 300 тис. ієн, про субсидування оренди МСП до 1 млн ієн, про допомогу МСП до 2 млн

ієн та багато інші заходи. В результаті "звичайні" витрати досягли 160 трлн ієн (проти 98,9 трлн в середньому за 2013-2019 рр. і 84,2 трлн за 2000-2008 рр.). Крім того, до складу антикризових заходів за традицією виявилися включені "спеціальні" позики та інвестування через фінансові організації, що довело розміри пакета до 233,9 трлн ієн (42,3% ВВП) [90].

Непередбачені витрати призвели до розширення консолідованого бюджетного дефіциту до 12,8% ВВП [91], оскільки податкові доходи 2020 р. були не більше 63 трлн ієн. Відповідно, валовий державний борг перевищив 250% ВВП, причому швидкість приросту зросла приблизно в 3 рази в порівнянні з попереднім роком. Практично все збільшення пішло на баланс Банку Японії, який ще в квітні 2020 р. запевнив уряд у своїй повній підтримці. Арифметично бюджет був збалансований при поверненні до фінансової дисципліни зразка 2014–2016 років та підвищення споживчого податку з 10 до 19%. Однак у цьому випадку руйнівні наслідки для економіки можуть набагато перевищити можливі позитивні ефекти.

Очевидно лише одне: простого вирішення проблеми дефіциту та боргу не існує. Підтвердження дає провал планів з балансування бюджету, що регулярно приймаються в Японії вже 15 років поспіль. Причини невдач зрозумілі з урядового прогнозу від 31 липня 2020 р., який вкотре зрушив час досягнення первісного балансу з 2025 на 2029 р. 2% на рік [92]. З урахуванням того, що середні цифри за попередні відносно успішні роки перебували на рівні 1,1%, неважко уявити, наскільки складно буде досягти поставленої мети.

Зрозуміло, Японія - не єдина країна, в якій боротьба з кризою призвела до загострення бюджетних проблем. Згідно з прогнозами МВФ, у 2020 р. у країнах світу сумарний дефіцит досяг розміру 10% та приріст держборгу – 18,7% світового ВВП. На цьому тлі, принаймні в поточному плані, ситуація в Японії виглядає навіть краще, ніж, наприклад, у США чи Великобританії.

У довгостроковому розрізі чистий державний борг Японії (130% ВВП у 2018 р.) приблизно дорівнює показникам Італії, але порівняно з нею японський рівень оподаткування відносно низький, а можливості генерації доходів вищі. Крім того, половина держборгу Японії належить центробанку, який є взірцем

лояльного інвестора. Не дивно, що японські кредитні рейтинги стійко перевищують італійські. Понад те, останнім часом центробанки зарубіжних країн розширюють покупки японських державних зобов'язань у межах диверсифікації портфелів. Отже, суттєва частина міжнародного економічного співтовариства вважає, що, хоча ситуація в японській бюджетній системі є складною, в ній є ресурси і для подолання поточної кризи, і для майбутнього оздоровлення.

Нарешті, остання складова антикризових заходів містить короткострокові заходи щодо стимулювання постраждалих секторів після початку підйому і довгострокові кроки, спрямовані на підвищення стійкості економічної структури. Зазначимо, що, як самостійний елемент економічної політики, стратегія стимулювання зростання з'явилася разом з формуванням "абеноміки" у 2013 р. З того часу до її складу включено зниження податків на прибуток, реформа корпоративного управління, стимулювання венчурного бізнесу, зниження протекціоністського захисту сільського господарства, формування нової енергетичної стратегії, розширення трудової участі жінок, цифровізація та будівництво "Індустрія 5.0", ревіталізація регіонів, дерегулювання трудового ринку, створення спеціальних економічних зон, укладання угод про транстихоокеанське партнерство та співробітництво з ЄС та безліч інших заходів. На думку оглядачів, їх вдалося реалізувати лише на 20–30% [92]. У той же час криза, пандемія та Brexit створили унікальну можливість виділити нові пріоритети та прискорити запуснені позитивні процеси.

Серед найважливіших завдань на новому етапі і японські, і зарубіжні фахівці називають розвиток ІТ-технологій для підвищення продуктивності праці. Насамперед йдеться про сферу послуг, де цей показник становить близько 50% від рівня США, а впровадження новинок стикається з безліччю діючих обмежень і конфліктних інтересів (наприклад, розширенню смартфонних систем замовлення таксі досі жорстко протистоять впливові асоціації водіїв). На додаток до цього наявність розвиненої аналогової інфраструктури призводить до "залежності від попереднього шляху". В Японії архаїчні рукописні записки факсом, особисті печатки в документації або готівкові розрахунки в магазинах діють дуже

налагоджено і ефективно. Це не стимулює масового переходу до сучасних цифрових технологій, оскільки від них не очікують отримання вирішальних економічних переваг. В результаті частка безготівкових розрахунків не сягає однієї третини, а вартість мобільного інтернету є однією з найвищих у світі. Однак нині відносно низька цифрова конкурентоспроможність (23-те місце у світі в 2019 р. за версією інституту IMD) приходить у суперечність із потребами розвитку країни.

Багато з названих проблем у Японії обговорюються роками, але тільки в період кризи з'являється надія на їх радикальне вирішення в стилі "творчого руйнування". Тим більше це справедливо для періоду політичних змін і роздумів про траєкторію "м'якої посадки" після бурхливих подій у галузі монетарної та бюджетної політики. Важко підібрати вдалий момент у тому, щоб сконцентрувати увагу нового уряду на назрілих структурних реформах. Не дивно, що серед своїх пріоритетів, поряд з продовженням "абеноміки" і подолання кризи, прем'єр Є. Суга вже в першій своїй промові назвав усунення існуючих адміністративних обмежень і використання цифрових технологій, а в структурі його кабінету з'явилася посада міністра з цифровізації.

Висновки до розділу 2

У кваліфікаційній роботі ми проаналізували економічні відносини США з основними країнами-партнерами в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, зокрема з Австралією, Японією, Південною Кореєю.

В Австралії було запущено урядову програму Global Innovation Strategy, спрямовану на посилення міжнародного співробітництва в галузі інновацій. Ще одним важливим кроком стало прийняття в січні 2018 р. документа "Австралія 2030: до процвітання через інновації", де виділено п'ять ключових напрямів для

забезпечення розвитку країни: освіта, промисловість, державний сектор, НДДКР та культура. Уряд Австралії має намір запустити кілька масштабних національних проектів, покликаних стимулювати подальший технологічний розвиток країни, а також підняти престиж НДДКР в очах населення. Серед них проекти з перетворення Австралії на найздоровішу країну світу до 2030 р. та відновлення екосистеми Великого бар'єрного рифу. Усього діють 256 федеральних та територіальних програм підтримки інновацій. Таким чином, вважаючи інноваційну політику важливим інструментом забезпечення сталого розвитку країни в умовах значної залежності від зовнішньоекономічної кон'юнктури, уряд бере на себе організуючу роль процесі інноваційної трансформації.

Порівняно з іншими державами G7 у період пандемії COVID-19 Японії вдалося ефективніше мінімізувати смертність та супутній економічний збиток. Це пояснюється специфікою як епідеміологічної стратегії, так і грошово-кредитної і структурної політики. Пакет антикризових заходів виявився одним із найбільших у світі за витратами. Найближчими роками його реалізація призведе до різкого збільшення бюджетного дефіциту та державного боргу. Серед найважливіших завдань на новому етапі і японські, і зарубіжні фахівці називають розвиток ІТ-технологій для підвищення продуктивності праці та макроекономічних показників.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН КРАЇН АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ

3.1. Стратегія США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні

У рамках взятого США курсу на перебудову світу відповідно до американських інтересів (America First) одне з пріоритетних місць займає

Азійсько-Тихоокеанський регіон. Деякі політики виступали з гострою критикою ситуації, що склалася в регіоні, яка не відповідає ключовим інтересам США, звинувачуючи попередні адміністрації в допущених ними численних промах, що призвели до різкого посилення Китаю і заповдіння збитків США. Дісталось і основним американським союзникам в АТР - Японії та Південній Кореї - за їх недостатній внесок у безпеку в Азії.

У кваліфікаційній роботі робиться спроба цілісного аналізу сучасної політики США в АТР. Концепція Індю-Тихоокеанського регіону "виросла" з кількох ідей, які розвивалися у минулому десятиріччі. З одного боку, в Індії посилювався інтерес до співпраці з країнами АТР з економічних та політичних причин у рамках загального підходу "Дивитись на Схід, діяти на Сході" ("Look East, Act East" policy), а Японія просувала тези про "Арку свободи та процвітання" (Arc of Freedom and Prosperity) та "Вільного та відкритого ІТП" (Free and Open Indo-Pacific, FOIP) [93; 94], які доводили розвиток японсько-індійських відносин. З іншого - формувалося уявлення про зростаючу роль Індійського океану як найважливішої транспортної артерії для торгівлі, особливо енергоресурсами (але також сільськогосподарською продукцією та іншими найважливішими товарами) між Близьким Сходом та Азією. Індійські експерти вписували це в загальний контекст розвитку індійсько-японських відносин [95]. У такому ключі міркували й в інших країнах. У 2009 р. тезу про зростання стратегічного значення Індійського океану як найважливішої транспортної артерії включили до офіційної австралійської "Білої книги з питань оборони". У ній говорилося, що з часом Індійський океан набуде таке ж стратегічне значення для Австралії, як і Тихий [96]. У найбільш розгорнутому вигляді ці ідеї висловив американський стратег Роберт Каплан (відомий прихильністю до реалістичного підходу, який пише в геополітичній традиції) в опублікованій у 2010 р. книзі "Мусон: Індійський океан і майбутнє американської могутності" [97]. Ці думки містилися і в опублікованому в тому ж році "Чотирирічний прогноз Міноборони США", в якому визнавалася необхідність вироблення інтегрованого підходу до регіону Індійського океану [98].

Адміністрація Барака Обама, незважаючи на поширену думку про її «миролюбність», адаптувала ідеї про зростання стратегічного значенні Індійського океану, а разом з ними і поняття ІТП, для своїх зовнішньополітичних пріоритетів. Ці ідеї стали часткою “американського повороту до Азії” (Pivot to Asia), який у свою чергу розглядався як центральний елемент декларованого Стратегією національної безпеки 2010 р. наміру закласти основи для американського глобального лідерства у XXI столітті. Держсекретар Хіларі Клінтон говорила про АТР як про регіон, який простягається від Південної Азії та Індійського океану до сходового узбережжя США (у цьому контексті вона вже вживала термін ІТП) і в якому необхідна як можна тісніша співпраця США з союзниками, і американських союзників між собою. Ці тези були присутні в її промові в Гонолулу в жовтні 2010 р. [99], а через рік у статті у Foreign Policy [100], яка і вважається оголошенням “повороту до Азії”, риторика Х. Клінтон привернула пильну увагу в регіоні. Однією з найбільш примітних реакцій на заяви американського держсекретаря стала стаття Шьяма Сарана [101], колишнього міністра закордонних справ Індії (він займав цю посаду в 2004-2006 рр., а в наступні роки в якості спеціального представника з боку Індії зробив значний внесок у підготовку та укладання угоди 2008 р. між США та Індією з питань мирної ядерної енергетики). Пізніше стало відомо, що на його статтю звернули увагу високопоставлені співробітники Держдепартаменту США.

Надалі концепція ІТП активно обговорювалася в експертних та академічних колах США, Великобританії, Австралії, Японії та Індії: про ІТП писали як у військово-політичному ключі (як елементі морської стратегії), так і в ширшому політичному контексті [102; 103; 104; 105]. Новий імпульс експертні розробки з цього питання отримали за адміністрації Д. Трампа.

За своїм змістом доктрина ІТП носить відверто блокову спрямованість. Поставлено завдання “зміцнювати американські союзи та партнерства в ІТП у напрямку створення мережевої архітектури безпеки, здатної стримати агресію, підтримувати стабільність і забезпечити вільний доступ до спільних для всіх об'єктів” [106]. Очевидна і основна мета розроблюваної Сполученими Штатами

стратегії - Китай, що набирає сили і просуває ініціативу "Один пояс, один шлях", за допомогою якої Пекін "прагне розширити свій вплив у регіоні і в світі" [107]. Керувати азіатськими справами відтепер покликана так звана "четвірка" у складі Сполучених Штатів Америки, Японії, Австралії та Індії. Як видно з зазначеної побудови, найважливіше значення надається задачі "перетягнути" на бік США Індію з її величезним економічним і людським потенціалом, у тому числі і з урахуванням складних відносин Делі з Пекіном [108]. Як підкреслив колишній міністр оборони США Л. Панетта, взаємодія з Індією є "несучою віссю" в американській стратегії щодо "розширення військової співпраці та присутності США у геостратегічній дузі від західної частини Тихого океану та Східної Азії до Індійського океану та Південної Азії" [109].

Ще одна стратегічна мета Вашингтона - залучення країн, зацікавлених в "забезпеченні свободи морів" у зв'язку зі спробами Пекіна, як вказується фахівцями, поставити під свій контроль і "обмежити пересування в прилеглих до узбережжя Китаю морських просторах (окрім "четвірки" йдеться про країни АСЕАН, що залучені до територіальних спорів з КНР у Південно-Китайському морі).

Просування концепції вільного і відкритого Індо-Тихоокеанського регіону - одне із головних зовнішньополітичних завдань навіть Японії, у якому беруть активну участь керівники обох країн. За інформацією МЗС Японії про підсумки візиту до Сполучених Штатів японського прем'єр-міністра 17-18 квітня 2018 р. під час консультацій двох країн щодо реалізації концепції вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону, сторони поділяють думку, згідно з якою вони будуть і далі просувати конкретну співпрацю в різних сферах, включаючи розвиток якісної інфраструктури відповідно до міжнародних стандартів [110].

До розробки ідеї ІТП підключилися основні американські мозкові центри (Азіатський фонд, Атлантична рада, Рада з міжнародних відносин, Чиказька рада з міжнародних справ, Фонд Карнегі та ін.). Японські лідери незмінно порушують питання про ІТП при зустрічах з керівниками азіатських країн, на всіх відвідуваних ними форумах, що стосуються Азії.

Запрацював механізм "четвірки". Створено робочу групу лише на рівні старших посадових осіб сторін [111], проходять регулярні зустрічі міністрів закордонних справ на полях різних міжнародних заходів. Попередній американський президент в рамках Східноазіатського саміту зустрівся 15 листопада 2018 р. з прем'єр-міністрами Індії, Австралії та Японії з метою обговорення прихильності ідеї вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону [112].

Слід, проте, відзначити, що реалізація ідеї ІТП стикається з великими труднощами. Не заперечуючи в принципі проти розширення рамок регіону, з підключенням Індії та інших країн басейну Індійського океану, більшість країн АТР не бачить особливої потреби у створенні нового форуму з його явно конфронтаційним характером. Чи не зацікавлені вони і псувати відносини з Пекіном, хоча в ряді країн регіону є серйозна заклопотаність у зв'язку з китайською експансією [113].

Показовою є позиція Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) - головного об'єкта зусиль Вашингтона та Токіо щодо забезпечення підтримки ідеї ІТП. Тверда думка цих країн полягає в тому, що за будь-яких обставин центральне місце (centrality) повинні займати вже наявні механізми: АСЕАН, Регіональний форум АСЕАН, Східноазіатський саміт, Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС).

Питання, пов'язані з концепцією ІТП, були піддані спеціальному розгляду на листопадовому (2018 р.) Східноазіатському саміті у Сінгапурі. Як віцепрезидент США Майк Пенс [114], так і японський прем'єр Сіндзо Абе наполегливо рекламували переваги зазначеної концепції. С. Абе, зокрема, закликав активно працювати над реалізацією ідеї вільного та відкритого морського порядку, який заснований на нормах закону і є наріжним каменем миру та стабільності в Індо-Тихоокеанському регіоні" [115].

Проте у підсумковому комюніке саміту (п. 30) було підкреслено: "У нас відбулася широка дискусія щодо різних індо-тихоокеанських концепцій. Ми відзначили дискусії всередині АСЕАН, що продовжуються, про розвиток

широкого співробітництва в Індो-Тихоокеанському регіоні. Ми особливо наголосили, що співпраця в Індо-Тихоокеанському регіоні має включати основні принципи, такі як центральне значення АСЕАН, відкритість, прозорість, інклюзивність і порядок, заснований на правилах, щоб зміцнювати взаємну довіру, повагу, взаємні вигоди” [116].

Розглянемо політику США у сфері забезпечення безпеки в АТР. Вперше за багато років Сполучені Штати зіткнулися із серйозним військовим викликом в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. При цьому останні документи США з питань безпеки (“Стратегія національної безпеки США – 2019”, “Огляд політики в галузі протиракетної оборони – 2020”, “Огляд ядерної політики” та ін.) прямо вказують на КНР як основне джерело загрози американським інтересам у регіоні. «Китай, - зазначається в Огляді політики в галузі протиракетної оборони, - розвиває свої ракетні можливості з метою завадити можливостям та свободі дій Сполучених Штатів у захисті американських союзників та партнерів в Азії. Ключовий компонент китайської модернізації у військовій сфері - арсенал конвенційних балістичних ракет, призначення яких - запобігти військовому доступу США для підтримки регіональних союзників і партнерів» [117]. Продовжує нарощуватися китайський ядерний потенціал, розгорнуто масштабну програму будівництва нових підводних човнів з ядерними ракетами на борту зі зниженими шумовими характеристиками, що поставить під загрозу тепер уже й континентальну Америку. Згідно з опублікованою Розвідувальним управлінням Міноборони США доповіддю “Виклики безпеки в космосі”, Пекін активно працює над нарощуванням свого військово-космічного потенціалу (як відомо, Сполучені Штати нещодавно оголосили про своє рішення створити Космічні сили). Китаєм також розробляються протисупутникові озброєння.

Як наголошується в американських дослідженнях, основні зусилля Пекіна зосереджені зараз на прискореному розвитку китайських ВМС та ВПС, забезпеченні умов для виходу ВМС у відкритий океан. Все це значно посилило б стратегічні позиції Пекіна, дозволило йому контролювати життєво важливі для

Заходу транспортні артерії, надало китайським ВМС, ВПС і, що особливо непокоїть Вашингтон, підводним човнам безпечні проходи в Тихий океан [118].

Серйозний вузол американо-китайського протиборства складається у районі Південно-Китайського моря (ПКМ). Заявляючи про права практично на всю акваторію ПКМ (приблизно 80%), Китай приступив до прискороного освоєння цього регіону, включаючи створення на островах і атолах ЮКМ військових опорних баз. Зусилля Пекіна викликали різку протидію з боку навіть Японії, яка прагне створити єдиний фронт з прибережними країнами ПКМ, залученими у територіальну суперечку з Китаєм. Як підкреслив віце-президент США М. Пенс на 13-му Східноазіатському саміті, “Сполучені Штати виступатимуть спільно з нашими союзниками та партнерами за збереження порядку, який ми допомогли побудувати, і ми будемо захищати свободу морів та неба. Це особливо важливо для Південно-китайського моря. Дозвольте мені ясно сказати: здійснювана Китаєм мілітаризація та територіальна експансія в ПКМ є незаконною та небезпечною. Вона загрожує суверенітету багатьох країн та ставить під загрозу процвітання всього світу. Зі свого боку Сполучені Штати здійснюватимуть прольоти та плавання, де це дозволяє міжнародне право і вимагають наші національні інтереси” [114].

Найсильнішим випробуванням стало небезпечне загострення обстановки на Корейському півострові. Причиною цього став відчутний ривок у розвитку та вдосконаленні ракетно-ядерної програми КНДР: поява у Пхеньяну нових видів ядерних бомб, включаючи водневі, вирішення проблеми мініатюризації ядерних боєголовок, випробування балістичних ракет з великим радіусом дії та ін. [119].

Зазначений розвиток подій було сприйнято Сполученими Штатами та союзниками США як серйозну загрозу їхній безпеці. Відповіддю стала безпрецедентна демонстрація біля берегів Кореї американської військової сили. У такій обстановці свою роль відіграли посередницькі зусилля держав регіону, насамперед Китаю та Південної Кореї, які добре розуміли катастрофічні наслідки збройного конфлікту, у тому числі, можливо, і із застосуванням ядерної зброї, для всього регіону Північно-Східної Азії.

Великі очікування були пов'язані з черговою зустріччю Д. Трампа та Кім Ченина 27–28 лютого 2019 р. у В'єтнамі. Проте сторони домовитися не змогли, і намічене підписання спільного документа не відбулося. Пояснюючи причини такого розвитку подій, Трамп заявив, що “США очікували від північнокорейської сторони більшого, ніж вона змогла запропонувати”, тоді як натомість, вона домогалася повного скасування санкцій [120; 121]. Проте обидві сторони заявляли, що двері для подальших переговорів з метою вироблення взаємоприйнятної угоди не зачинені.

Узагальнимо курс американської адміністрації в АТР в економічній сфері.

Висловлюючи серйозні претензії до азіатських партнерів у зв'язку з “несправедливим” характером їхніх економічних зв'язків зі США, Вашингтон при Трампі взяв курс на перегляд торгових угод з основними державами регіону. Не бачачи великої користі в укладанні багатосторонніх домовленостей, американська сторона наголосила на вирішенні наявних проблем на двосторонній основі [122]. Серйозну заклопотаність у країнах АТР викликав відверто протекціоністський характер нового американського курсу, в умовах зусиль, що вживаються в АТР, з лібералізації торгових правил, зниження бар'єрів у взаємній торгівлі.

Вже в січні 2017 р. Д. Трамп підписав указ про вихід США з Транстихоокеанського партнерства (ТТП), ініційованого адміністрацією Б.Обами, який був предметом її особливої гордості. Вашингтон пояснив своє рішення прагненням забезпечити зростання американської економіки, повернути капітали та промислове виробництво в США, створити нові робочі місця.

Проте ініціативу у його подальшому просуванні ТТП взяла Японія. У ході прес-конференції у Вашингтоні 10 лютого 2017 р. прем'єр-міністр С. Абе зауважив, що “значення чесного та загального для всіх зведення правил для режиму вільної торгівлі, а це було метою ТТП, не змінилося” [123]. 8 березня 2018 р. у Сантьяго було підписано модифіковану угоду щодо ТТП (називається Всеосяжне прогресивне транстихоокеанське партнерство, ВПТТП), яка набула чинності 30 грудня 2018 р. Учасники - 11 країн (Австралія, Бруней, В'єтнам, Канада, Малайзія, Мексика, Нова Зеландія, Перу, Сінгапур, Чилі, Японія). У новому документі збережено багато положень Угоди з ТТП від 4 лютого 2016 р., виробленої за участю США. Водночас вилучено або модифіковано низку колишніх жорстких положень, ініційованих американською стороною. Загалом нова угода є важливим кроком у бік встановлення більш тісних зв'язків країн-членів у сфері торгівлі та інвестицій [124].

Таким чином, Всеосяжна та прогресивна угода про Транстихоокеанське партнерство укладена 2018 року. 1 лютого 2021 року Велика Британія офіційно поінформувала 11 країн-членів ВПТТП про намір вступити в торговий блок.

Станом на 2022 рік її ратифікувало вісім країн: Австралія, Канада, Японія, Мексика, Перу, Нова Зеландія, Сингапур та В'єтнам. Країни Транстихоокеанського партнерства переважно експортують електроніку, машини, автомобілі та мінеральне паливо.

Міністерство економіки України розраховує на вступ до угоди про Транстихоокеанське партнерство на початку 2024 року. «Разом з тим, є перспектива приєднатися до Угоди вже цього року. Це дасть Україні можливість лібералізації нетарифних обмежень у торгівлі товарами і послугам з країнами цього регіону, а також відкриє доступ на нові ринки збуту. Крім того, це надасть нам змогу розширити доступ до прямих іноземних інвестицій», – зазначила віцепрем'єр-міністр – міністр економіки України Юлія Свириденко [125].

Успішно просувалися переговори щодо створення Всеосяжного регіонального економічного партнерства (ВРЕП), що передбачає створення в АТР Зони вільної торгівлі (учасники - країни АСЕАН, а

також Китай, Японія, Південна Корея, Індія, Австралія та Нова Зеландія) [126].

Таким чином, певним чином, США опинилися за межами трьох найбільш важливих економічних механізмів, що формувалися в останні роки в АТР, націлених на впорядкування економічних взаємовідносин у регіоні (крім ВПТТП і ВРЕП мається на увазі Угода про економічне партнерство ЄС - Японія), що, як вважає багато хто з експертів, істотно звужує можливості для Сполучених Штатів впливати на економічні процеси в АТР і посилює роль Пекіна. У зв'язку з цим не виключається, що Вашингтон зрештою приєднається до ВПТТП [127].

У той же час Сполученим Штатам вдалося досягти істотних зрушень на свою користь у відносинах з рядом своїх важливих торгово-економічних партнерів в АТР. На значні кроки з метою зняття низки американських претензій пішла Японія. Оголошено про велику програму закупівель американської продукції, здійснення масштабних японських інвестицій у США. Для вирішення проблем, що залишаються і в економічній галузі, створено спеціальний діалоговий механізм на чолі з віце-президентом США і віце-прем'єром Японії Таро.

Ще 24 вересня 2018 р. президенти Трамп та Мун Чже Ін підписали нову угоду про вільну торгівлю між двома країнами, яка передбачає відкриття південнокорейського ринку для більш широкого доступу американських товарів, включаючи автомобілі [128]. Найважливіше значення, в тому числі й для стабільності світового ринку, мало досягнення принципових домовленостей між США та КНР щодо укладання нової торгової угоди, що запобігло, хоча б на якийсь час,

розв'язанню широкомасштабної торгової війни між двома країнами. І в цьому випадку китайська сторона пішла на істотні поступки Вашингтону.

Розставляючи пріоритети в регіоні, Вашингтон як головне завдання розглядає подальше зміцнення відносин зі своїми союзниками і партнерами, підвищення їх ролі та внеску в здійснення американської стратегії в регіоні.

Свої перші візити представники адміністрації Трампа здійснили в столиці союзників США. Відразу після інавгурації у лютому 2017 р. відбувся візит до Японії та Південної Кореї міністра оборони Дж. Меттіса. 9–13 лютого до США з офіційним візитом прибув прем'єр-міністр С. Абе. У Спільній заяві від 10 лютого 2017 р. сторони наголосили: “Непорушний американо-японський альянс є наріжним каменем світу, процвітання та свободи в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Непохитні зобов'язання США захищати Японію всім комплексом своїх військових можливостей, як ядерних, так і звичайних. В умовах все більш складної ситуації в АТР у сфері безпеки Сполучені Штати посилять свою присутність у регіоні. Все більшу роль і відповідальність в альянсі візьме Японія” [124]. З американської сторони, зокрема на рівні президента, було неодноразово заявлено, що зобов'язання США за американо-японським Договором безпеки 1960 р. поширюються “на всі території, що знаходяться під адміністративним контролем Японії” (при цьому не приховувалося, що йдеться про спірні між Японією та Китаєм острови Сенкаку) [129].

Здійснено важливі кроки щодо подальшого розширення та поглиблення американо-японського співробітництва у військовій галузі. За сприяння Вашингтона Токіо пішов на фактичний перегляд ст. 9 японської Конституції 1947 р., що передбачає відмову держави від права вести війну та мати збройні сили. 1 липня 2014 р. кабінет міністрів С. Абе ухвалив резолюцію, що дає нове тлумачення цієї статті, відповідно до якої обґрунтовувалося право Японії на “колективну оборону”, зокрема, можливість використання Сил самооборони не тільки у разі збройного нападу на неї, але й надання допомоги своїм союзникам,

зокрема поза японської території, якщо це диктується інтересами безпеки країни [130]. Розширення сфери військової активності Токіо закріплено в підписаних останніми роками низці спільних американо-японських документів про співробітництво у військовій галузі. Значно збільшено продаж Японії нових американських озброєнь. Згідно з американськими планами, остання має стати частиною глобальної системи ПРО США (розміщення протиракетних комплексів Patriot PAC 3; високоефективних ракет Aegis Ashore середньої дальності наземного базування). Найважливішим опорним пунктом Сполучених Штатів у Північно-Східній Азії залишається Південна Корея. Восени 2017 р. США, скориставшись загостренням відносин з КНДР, розмістили в Південній Кореї "стандартну батарею" ПРО THAAD (шість пускових установок з вісьмома протиракетами в кожній).

Серйозні завдання стоять перед новою адміністрацією щодо відновлення позицій в АСЕАН, де в останні роки значно посилюється вплив Китаю. Особливо тісні зв'язки підтримуються Індонезією, Філіппінами, Сінгапуром. Вашингтон надає зростаючу підтримку В'єтнаму, причому Ханой охоче йде на зближення зі Сполученими Штатами.

Як уже зазначалося, Вашингтон докладає великих зусиль до розширення зв'язків з Індією, включивши її до своїх стратегічних партнерів. Між США та Індією відбулася ціла низка зустрічей на державному рівні. Сторони домовилися і надалі зміцнювати двосторонні зв'язки в економічній та оборонній сферах. Як США, так і Японія заявляють про необхідність значного підвищення участі Індії у вирішенні проблем Індо-Тихоокеанського регіону. Вашингтон і Токіо висловилися за якнайшвидше вступ Індії до АТЕС у "якості позитивного вкладу у процеси економічної інтеграції в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні".

Тим часом серйозною перешкодою на шляху американо-індійського зближення залишається жорстко проведена Делі лінія на незалежність у міжнародних справах, небажання завдати шкоди відносинам зі своїми традиційними партнерами. Щодо Китаю, то тут політика США має двоїстий характер. З одного боку - найжорстокіший тиск на Пекін, з іншого - прагнення не

переходити “червону межу” у відносинах із цією величезною країною, враховуючи вагу КНР в Азії та світі. Китай поставлений Вашингтоном на перше місце як головна загроза у боротьбі за лідерство на світовій арені. У “Національній стратегії США в галузі безпеки” стверджується: “КНР продовжує свою програму військової модернізації, спрямовану на досягнення гегемонії в Індо-Тихоокеанському регіоні у найближчий період та зміщення Сполучених Штатів для досягнення глобальної переваги у майбутньому” [131].

Пекін, як підкреслив американський віце-президент, пішов шляхом несумісним із вільною торгівлею, включаючи тарифи, квоти, крадіжку інтелектуальної власності та субсидування промисловості [132]. Американці піддали атаці багато інших напрямів політики Китаю, зокрема, його лінії у сфері економічних зв'язків із зарубіжними країнами. Як стверджується, “нібито щедрі” капіталовкладення КНР за кордоном насправді носять “несумлінний характер”, фактично закабаляючи багато країн Азії, Африки та Латинської Америки.

Найбільш гостре суперництво між США і Китаєм розгорнулося в торговельно-економічній області, де останній буквально “настає на п'яти” США і ось-ось обійде американців як першу економіку світу. У провину Пекіну ставиться величезний щорічний дефіцит у торгівлі зі Сполученими Штатами, що є основним компонентом астрономічного американського зовнішньоторговельного дефіциту. Зокрема, за даними Головного митного управління КНР, у 2020 р. негативне сальдо США у торгівлі з Китаєм зросло порівняно з 2019 р. на 17,2%, склавши 323,3 млрд дол. (у 2019 р. було 275,8 млрд дол.). Обурення Вашингтона викликає і те, що Пекін відкрито заявив про свої наміри вийти на позиції однієї з провідних технологічних держав. Китайська програма “Зроблено в КНР - 2025 р.” націлена на ключові галузі, де США мають зараз незаперечну перевагу.

У результаті Вашингтоном взято курс на роз'єднання (decoupling) двох економік, які тісно переплелися між собою за останні десятиліття. Різко підвищені тарифи на ряд китайських товарів, що поставляються в США, введені інші обмеження в торгівлі з КНР. Ще попередній президент у посланні Конгресу від 5 лютого 2019 р. сказав “ми зараз даємо зрозуміти Китаю, що після багатьох

років використання нашої промисловості як мішені та крадіжки нашої інтелектуальної власності, крадіжці американських робочих місць та багатств прийшов кінець. Тому ми встановили тарифи на китайські товари у розмірі 250 млрд дол., що принесло нашій скарбниці мільярди та мільярди доларів” [133]. На Китай здійснюється жорсткий тиск з тим, щоб спонукати його піти на поступки американським вимогам у сфері інтелектуальної власності та інвестиційного режиму.

Відповідні заходи у відповідь вжито і Пекіном. При цьому китайською стороною зазначається, що економічні вимоги до Китаю, що висувуються Вашингтоном, найчастіше ґрунтуються на внутрішньому американському законодавстві, а не на встановлених СОТ зобов'язаннях, які, як підкреслюється, КНР «неухильно виконує». Китай знаходиться на першому місці (19%) як власник американського боргу зарубіжним країнам - приблизно 1,2 трлн дол. Причому він поки не йде на істотне вилучення своїх грошей зі Сполучених Штатів, що могло б створити їм серйозні проблеми.

Розуміючи всю небезпеку ситуації, що склалася для своїх економік і несучи великі втрати від прийнятих взаємних обмежень, сторони зробили енергійні зусилля для знаходження необхідного компромісу. На саміті G20 пройшли інтенсивні переговори представників економічних відомств двох країн високого рівня, за підсумками яких досягнуто певний прогрес. Пекін пішов на значні поступки Вашингтону: знижено тарифи на сотні товарів американського експорту в КНР; збільшені закупівлі американської сільськогосподарської продукції, зокрема сої та пшениці; передбачені заходи, які знижували б американські занепокоєння у сфері передачі технологій, охорони інтелектуальної власності.

Серйозним і небезпечним подразником стосовно сторін залишається Тайвань. На думку багатьох експертів, у тому числі і на Тайвані, провокаційні кроки та заяви, покликані продемонструвати “тверду підтримку” Тайваню з боку США, насправді лише збільшують ризики збройного конфлікту в районі Тайванської протоки.

Таким чином, оцінюючи нинішню ситуацію в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, можна сказати, що, незважаючи на всі зусилля американської адміністрації, їй не вдається досягти серйозного перелому. Не отримала широкої підтримки концепція Індостансько-Тихоокеанського регіону у блоковому вимірі цієї концепції. Запропоновані кроки не влаштовують більшість країн регіону. На їхнє переконання, такий новий порядок не буде корисним усім.

3.2. Ініціатива будівництва Індостансько-Тихоокеанського регіону

Організаційний вимір регіонального простору (стратегічна константа) визначає ступінь мобільності влади та масштаби впливу гравця. Цю ознаку вказував британський географ, професор Оксфордського університету, засновник теорії Хартленда Х. Маккіндер, оцінюючи в 1904 р. "залізничну рухливість" ефекти захопленого простору. Отже, "природні" властивості феномена дозволяють використовувати його як технологію стягування (обмеження) і розтягування (розширення) політичного впливу окремих гравців міжнародних процесів, перетворюючи його на інструмент впливу. Найбільш очевидно регіоналізація виявилася у Великій Євразії, на території якої діють два взаємно репродуктивні процеси – інтеграція та дезінтеграція.

Випадок Європейського союзу та спроби створити анклав в регіоні Перської затоки [134] показують, що стратегічна конструкція "тримається" на регіональному лідері, який вибудовує ієрархію балансу сил.

Операційна система мобільності влади – "скелет" геостратегічного регіону. У цьому контексті Індостансько-Тихоокеанський регіон є індикатором функціональної дієздатності американської могутності. Регіон як стратегічний феномен виник разом із центрами впливу, які претендують на наднаціональну владу у певному просторі. Так, наприклад, модель оборони Середнього Сходу лежить в основі

фактичного поділу світу на зони стратегічної відповідальності, системно представлені в англо-американській "Програмі перемоги" (серпень 1941 р.):

- 1) збереження цілісності Західної півкулі;
- 2) запобігання розпаду Британської імперії;
- 3) недопущення подальшого розширення територіального панування Японії;
- 4) створення в Європі та Азії балансу сил з метою забезпечення політичної стійкості у цих регіонах та у майбутньому безпеці США; встановлення режимів, що сприяють економічній та індивідуальній свободі.

Концепція Індостихоокеанського регіону забезпечує виконання останнього із зазначених пунктів, не розриваючи єдності всіх оголошених цілей. Це свідчить про те, що будівництво та "експлуатація" регіону переслідують не лише військово-стратегічні та політичні завдання, а й торговельно-економічні в перспективі. Збудований у міжнародному середовищі регіональний простір – це геоінформаційна конструкція ієрархії балансу сил, що постулюється, з функціями ситуативного управління.

Одна з найбільш вивчених моделей – регіон Середнього та Близького Сходу (між Індією та Аравійським півостровом), описаний А. Мехеном в 1902 р. По суті, цей формат збігається із задумом Indo-Pacific, але більш мініатюрний і з іншим молодшим союзником". Спроби його ітеративної трансформації почалися наприкінці минулого століття: з 1995 р. Середній та Близький Схід разом з Іраном та Афганістаном іменується Великий Близький Схід.

Просторові аналогії, що виникають у зв'язку з цим, не залишають сумнівів, що Indo-Pacific – третя версія британської моделі Середнього Сходу.

Про серйозність наміру конструювання Індостихоокеанського регіону, що визрів в американському експертному співтоваристві задовго до офіційної згадки [135; 136], свідчать про чотири важливі події – відмова від Транстихоокеанського партнерства, вихід з Трансатлантичного об'єднання; посилення військової присутності у Південній та Південно-Східній Азії, створення у 2018 р. Індостихоокеанського командування ВМС. Заявлена модель геостратегічного регіону,

будівництво якого планується завершити через 60 років, відображає значну корекцію бачення Сполученими Штатами своєї ролі в Європі, Азії, Євразії та Африці [137].

З позицій регіонабудування, конструкція Indo-Pacific представляє самостійний науковий інтерес. Актуальність дослідження цього феномена визначається необхідністю розробки геопросторової стратегії, що зв'язує морські та берегові простори в єдиний комплекс Світового прибережжя.

Детермінант концепції “вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону” (Indo-Pacific) – ядро японської моделі, задуманої у форматі “чотирьох демократій” (Австралія, Індія, Японія, США). Продукт японської стратегічної думки став “щасливою знахідкою” для вирішення проблеми, сформульованої американським військовим аналітиком С. Метцем у вигляді питання, – чи хочуть і чи можуть США зберегти за собою статус наддержави [138].

Основним принципом американської стратегії світового домінування/могутності є стримування своїх противників/суперників та надання союзникам обмеженого доступу до інвестиційного капіталу та технологій. Особливе місце в ній займає проблема активного залучення коаліційних партнерів в океанічні басейни, через які проходять торгові шляхи і де США належать контрольні функції. І в цьому сенсі модель Indo-Pacific стала цікавою і для японців.

Співвідносячи ці постулати з індо-тихоокеанською ініціативою, логічно припустити, що йдеться про масштабоване збільшення стратегічної відповідальності, що вимагає вирівнювання навантаження та нарощування додаткових ресурсів з метою набуття/повернення статусу світової держави. Вирівнювання навантаження виявиться у деідеологізації Атлантичної хартії, сприйнятті об'єднаної Європи як економічного конкурента з амбіціями центру сили. Нарощування додаткових ресурсів викличе кризу інститутів, що підтримують архітектуру Азіатсько-Тихоокеанського та Атлантичного регіонів.

Ці гіпотези дозволяють описати моделі Indo-Pacific, деякі елементи якої були намічені Ф. Тернер (стратегічна константа тихоокеанського розвитку США);

А. Мехен (“проблема Азії” з Китаєм у центрі Азії та Японією в центрі Тихого океану) [139]; Н. Спайкменом (інструменти контролю берегових територій) [140].

У стратегії освоєння Тихоокеанської Азії фахівці виділяють як ключові відносини між Сполученими Штатами та Японією [141, с. 1]. Конфлікт між ними (японський напад на Перл-Харбор, атомні бомбардування Хіросіми та Нагасакі) завершився в середині минулого сторіччя, коли економіка Японії була знищена і країна втратила здатність вести війну [142].

У ХХІ ст. японо-американське стратегічне зближення відбувається у Індо-Тихоокеанській зоні. Професор Національної академії оборони Японії Я. Нобору наголошує на важливості для країни двостороннього альянсу, який дозволить Японії підвищити обороноздатність, а також брати участь у зміцненні регіональної (тихоокеанської) та глобальної безпеки. На думку експерта, "криза ідентичності", з якою зіткнувся стратегічний союз двох країн у 1990-х роках, успішно подолано [143].

Стратегія США щодо досягнення/утримання статусу великої держави відрізняється від британського підходу. Не змінюючи маккіндерівської мети (управління світом), американські мислителі відповідно до географо-стратегічним можливостям сконструювали свою просторову опору: “хто контролює Римленд, той править Євразією; хто керує Євразією, той контролює долі світу” [144, с. 43].

Створення геостратегічного регіону Римленд почалося з освоєння транспортних шляхів з Атлантичного океану до Тихого, в результаті якого США перетворилися на “імперську республіку” із залежними територіями та протекторатами. Вони стали "новою світовою державою з потенційним правом голосу у вирішенні проблем Європи, Азії та Африки" [145, с. 268].

Процес перетворення потенціалу на абсолютне домінування в Європі фактично завершився до 90-х років минулого століття. Однак це був лише один, нехай і найважливіший сюжет у картині бажаного майбутнього, яке уявлялося як "єдиний і безперервний океан, що охоплює розділені та острівні землі" [146, с. 432].

Найбільш явно здійснення тактик М. Спайкмена виявилось у зміні статусу країн – з переможених противників на “молодших” союзників (Німеччина, Японія), і навіть звернення друзів/партнерів до суперників/ворогів (Китай). Оцінюючи стратегію розвороту у бік Азії як “стримування Китаю” і “поворот від Європи”, французький політолог О. Жак виходить, зокрема, з особливої думки Н. Спайкмена про характер перемоги над Японією. Перемога, вказував вчений, “не означає повного усунення військової сили Японії” [147, с. 25].

Гіпотези Спайкмена лягли в основу “Стратегії безпеки США в Східноазіатському та Тихоокеанському регіонах” (так званої Ініціативи Ная) [148], важливою для розуміння причин американського постатлантизму. Про це вказував і професор Babson College У. Мейборн [149]. Перераховані в ній тактики дозволяють створити опорні вузли та нові баланси сил, позначаючи Світове узбережжя як простір, де реалізуються стратегічні завдання. Намічений щодо Азії курс – це масштабний фрагмент системи управління “безперервним океаном”, де поки “не переважає жодна нація. Ця витримка дає уявлення про функціональну константу Індо-Тихоокеанського формату.

Таким чином, будівництво Indo-Pacific відповідає геополітичним рекомендаціям Х. Маккіндера та Н. Спайкмена щодо Азії та Африки; показує ресурси перебалансування; визначає в особі Індії “молодшого союзника”; узгоджується з метою контролювати/витіснити зі стратегічного простору “основних суперників”, чию “еволюцію” США “згадали” і тепер змушені перемогти “у стратегічній модернізації” інструментів впливу [150]. Коментар консультанта Foreign Policy Research Institute та RAND Corporation П. Брекена дозволяє завершити відбір характеристик геостратегічного регіону, виділивши наступні:

- територія протиборства основних гравців міжнародних відносин;
- регіон, у якому поєднуються ресурси розвитку претендента на лідерство та заходи придушення аналогічних намірів із боку суперників;
- просторова проекція стратегічного інтерфейсу.

Фахівці включають в "Мусонну країну": "західне узбережжя Охотського моря, всю область річки Амур, Корею і область річок, що впадають в море між Амуром і Пейхо, весь Китай, за винятком західної частини Ганьсу, східну частину Індокитаю, Китайське, Японське та Жовте моря з їхніми затоками". Крім того, "Сахалін, Формозу, Японські та Філіппінські острови, Середню та Східну Монголію з Ор-досом та Алашанню, гори Ганьсу, Кукунор, Цайдам та Північний Тибет". У дослідженні підкреслювалося, що рух мусонних вітрів відіграє визначальну роль у створенні конструкції Indo-Pacific. Особливе місце у межах цих стратегічх займають порти.

Порти – динамічні маршрутизатори, які можна використовувати під час побудови мереж будь-якого масштабу. Так, Китай проникнув в Індійський океан, орендувавши на 43 роки найбільший пакистанський порт Гвадар. Індія, висунувшись з іранського порту Чабахар в Аравійському морі, скоротила дорогу до Кальхату (оманський порт на східному узбережжі Аравійського півострова з газовим терміналом, згадуваний ще відомими мандрівниками А. Нікітіним і Марко Поло).

Гвадар і Кальхат - опори древніх "шляхів шовку і ладану", охоронці торгових шляхів і через океан, і по суші. Нині з Кальхату Оман постачає скраплений газ у Республіку Корея та Японію. Гвадарський вузол "затягує в індо-тихоокеанську вирву" Південну, Центральну Азію і Близький Схід. Ланцюжок Гвадар-Чабахар-Кальхат може розглядатися як фактор критичних змін регіонально-глобального порядку.

Острівні гавані і порти Індо-Тихоокеанської літоралі, що тягнеться від Африканського Рогу до Індонезійського архіпелагу (6500 км), зараз заробляють перевезеннями нафти і газу - ресурсів, що нині визначають могутність, та й саме існування держав. Особливо чутливим цей фактор виявляється для територій, включених в логістику Indo-Pacific, які в значній мірі залежать від рухливості регіональних балансів.

У теоретичних дослідженнях "баланс сил" визначається як один з двох різновидів "непрямої війни". Однак "основна межа американської імперії така

сама, як у Британської та Римської імперій: демографічна”. В інтересах впливу/домінування держави цей недолік долається створенням зв'язок, у кожній з яких визначається “молодший” співрозмовник. Так, у атлантичному поєднанні – це ресурси Великобританії. У тихоокеанському – можливості Японії (плюс Філіппін та Австралії). У близькосхідній конструкції "Сполучені Штати рухаються між чотирма великими регіональними державами - Іраном, Саудівською Аравією, Ізраїлем та Туреччиною, підтримуючи один одного у вічному балансуванні" [151].

У Indo-Pacific ця роль відведена Індії [136], регіональному лідеру Південної Азії, що має необхідні демографічні і дорожні потенціали.

Інтерес США до Індії виявився у роки блокового протистояння як важливий компонент стратегії досягнення переваги. При переміщенні по впадаючих в Індійський океан Червоному, Аравійському, Яванському, Південно-Китайському морям і Бенгальській затоці відкривається торговий шлях до країн Африканського Рогу, Індокитаю та Південної Азії. Крім того, військово-морські сили отримують доступ до зон конфліктів, осередки яких знаходяться в Афганістані, Шрі-Ланці, Кашмірі, М'янмі, Ірані, Іраку. Тут Індія та Китай обережно заявляють свої права на древній морський шлях із Венеції до Японії. Старший радник Eurasia Group Р. Каплан нагадує, що в Середньовіччі “цей шлях був такий важливий, як і Великий шовковий шлях, прокладений через Середню Азію”.

У стратегічній оптиці регіон злиття індо-тихоокеанських вод, з'єднаний із зоною руху мусонних вітрів, виглядає як ареал переплітаються конфліктів між трьома ядерними державами: Індією та Китаєм – регіональний; Китаєм та США (у союзі з Австралією, Тайванем, Японією та Південною Кореєю) – цивілізаційний.

При цьому всі три держави мають власні проекти зв'язування просторів Індійського та Тихого океанів, в основі кожного з яких лежить завдання контролю над морськими перевезеннями нафти та газу. Без цих надцінних енергоносіїв цифрові та інформаційні технології, що визначають нинішні та майбутні досягнення Четвертої промислової революції, позбавлені “всепроникаючої сили” і, отже, марні.

Усі країни-суперниці імпортують вуглеводневі енергоносії – найважливіша сировина для засобів з'єднання фізичної та цифрової реальностей, що множаться, зазнаючи бінарного (комунікаційного та сировинного) ефекту взаємозалежності. Кореляція тим жорсткіше, чим сильніше бажання тієї чи іншої країни зайняти лідируючі позиції в цифровій цивілізації, чим ширша віртуальна реальність – регіони “нелюдиномірного простору”, де інформаційна вартість продукту відірвалася від свого матеріального носія, створюючи доданий прибуток у доповненому просторі .

Індійці - одна з найбільш просунутих "цифрових" націй у світі. Тим драматичніша для цієї країни її майже абсолютна залежність від імпорту вуглеводнів. До 2025-2030 років Індія задовольнятиме до 80–85% своїх потреб нафтою, що імпортується.

Не забуваючи зміцнювати зв'язки з Оманом, Бахрейном і Кувейтом, Індія надзвичайно цінує відносини зі своїм найбільшим постачальником — Саудівською Аравією. З цих позицій впливовий у Перській затоці Ер-Ріяд є найважливішою ланкою індоокеанської стратегії Нью-Делі.

Географічно найближчий великий постачальник енергосировини до Індії - Іран. Зважаючи на санкційне стримування цієї країни Сполученими Штатами індійському уряду довелося вирішувати проблему постачання нафти, побудувавши порт на іранському узбережжі. Тим самим індійці забезпечили циркуляцію товарів через Оманську затоку, "пристебнувши" до неї (в обхід Пакистану) Афганістан, включений до умовної Великої Центральної Азії. Країна зацікавлена в енергетичних зв'язках із країнами пострадянської пентади, ще однієї петлі у мусонному дизайні Indo-Pacific.

Індія, перевищуючи у демографічному плані всіх своїх конкурентів у регіоні, використовує чинник людського капіталу для інтеграції простору. Крім того, індійці утворюють найбільші громади експатріантів вздовж усього Римленду, включаючи США. Літоральні діаспори дають серйозний аргумент щодо Індії незалежної політики. Не виключено, що до здійснення Indo-Pacific буде залучено особливий ресурс - індо-південноамериканське цифрове

співтовариство. Створення індо-тихоокеанської комунікаційної ієрархії критично залежить від технологій розподілу в природному середовищі логістичних адаптерів (порти, бази, кліматичні станції, системи переміщення інформації та ін.).

Стратегія КНР в Індійському та Тихому океанах, названа американськими експертами "Нитка перлів-чуга", націлена на створення саме такого функціонала, що забезпечує доступність і безпеку нафтогазових перевезень. Акваторія Індійського океану відіграє важливу роль і в китайській програмі освоєння космосу.

Однак для Пекіна "міцним горішком" виявилася "Малаккська дилема", пов'язана з передбачуваним блокуванням протоки ВМС США (разом з Тайванем і Японією). Тайванський вузол загрожує доставці нафтопродуктів до Китаю з Перської затоки та Африки по Індійському океану через схильну до піратських нападів вузьку Малакську протоку. А це – понад 85% від усього закупаюваного обсягу. Можливо, код до ослаблення тиску підібрано. КНР бере участь в Угоді з регіонального співробітництва по боротьбі з піратами та збройним розбоєм проти кораблів в Азії коаліції (Австралія, Великобританія, Голландія, Данія, Норвегія, США).

Проте проблема все ще не знята з повістки, що спонукає китайську сторону розширювати свій геостратегічний пошук. З початку нового тисячоліття флот КНР вже зробив кілька грандіозних плавань, включаючи кругосвітнє, відвідавши 23 країни Азії, Африки, Америки, Європи та Океанії.

Одним із результатів цих вояжів став конкурентний Панамському каналу проект Великого Нікарагуанського каналу, який стане опорним пунктом китайського входу/виходу в простори Атлантичного і Тихого океанів.

Місце Африки в Indo-Pacific визначили її географічне положення (між Індійським та Атлантичним океанами) та стратегічно важливі порти. Континент омивається Індійським океаном, Червоним і Середземним морями, які були основними цивілізаційними магістралями Великої Євразії.

Дизайн Indo-Pacific-Atlantic чутливий до нових загроз, що продукуються нестабільністю та нерозвиненістю країн континенту [152]. Водночас боротьба з небажаною міграцією та піратськими набігами виправдовує постійну присутність в акваторії регіону військово-морських сил зацікавлених держав. Конфігурація маршрутів перевезень енергетичної сировини до країн, де відбувається Четверта промислова революція, дозволяє оцінити масштаб проектованого сполучення: від Гвінейської затоки (Атлантичний басейн) до Занзібара (75 островів Індійського океану). Головними суперниками і в цих широтах експерти бачать Китай і США, не беручи до уваги стратегічні устремління Індії.

3.3. Стратегія КНР «Один пояс, один шлях»: проміжні підсумки, виклики, перспективи

У 2010-ті роки Китай перетворився в одного з найбільших інвесторів у світі. Ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI), вперше була озвучена китайським керівництвом у 2013 р., через 8 років існування продовжує збільшувати свої масштаби. Розглянемо поточний стан реалізації цієї ініціативи та її перспективи.

Китай активно нарощував обсяги вихідних прямих іноземних інвестицій (ПІІ) ще до офіційного проголошення концепції BRI. Фундамент економічної присутності Китаю в деяких країнах BRI почав закладатися вже з 2000-х років. Знаковим став 2008 р., коли обсяг вихідних з Китаю ПІІ вперше перевищив 50 млрд дол. До 2016 р. їх обсяг досяг майже 200 млрд дол. Однак з цього часу абсолютні обсяги китайських ПІІ скорочувалися, а в 2020 р. зменшилася і частка Китаю в світових об'ємах вихідних ПІІ з піку в 14,5%, досягнутого в 2018 р., до 8,9% [153]. Ймовірними причинами цього стали торгова війна зі США, а також труднощі з реалізацією BRI.

BRI націлена на рішення відразу кількох задач. З однієї сторони, Пекін нарощує свій міжнародний вплив, використовуючи BRI як інструмент «м'якої сили». Китай трансформується із країни з дешевою робочою силою в країну з генерації капіталу, яка нарощує власний експорт послуг і прями інвестиції за

кордон, а також проводить інтернаціоналізацію своєї національної валюти. З іншого боку, він вирішує свої внутрішні економічні проблеми, а саме: збільшення темпів економічного зростання, нарощування потужності у важкій промисловості та будівництві, необхідність у диверсифікації поставок сировини та розвитку західних провінцій.

Одна з ключових характеристик BRI – відсутність жорстких обмежень. Це забезпечує її гнучкість і дає перевагу в умовах різких змін у світовій економіці та національних економічних пріоритетах КНР (як це вийшло під час пандемії COVID-19 у 2020 році). Керівництво країни може швидко переформатувати BRI під нові цілі та задачі. Це добре видно на прикладі роботи Азійського банку інфраструктурних інвестицій (АБІІ), який хоча і не є ключовим фінансовим інститутом при реалізації BRI, був створений паралельно з BRI і має свої загальні завдання. Фокус роботи АБІІ в 2020 р. змістився з інфраструктурних проектів на підтримку боротьби країн з наслідками пандемії COVID-19 та інвестицій в здоров'я. В квітні 2020 р. АБІІ створив спеціальний фонд розміром 10 млрд дол. на боротьбу з наслідками пандемії в світі. На кінець 2020 р. на ці цілі АБІІ надали кредитів на суму 5,7 млрд дол., найбільші отримувачі допомоги – Індія, Індонезія, Казахстан та Філіппіни [154].

Одночасно з перевагами відсутність жорстких меж створює проблеми для тих, хто аналізує хід реалізації BRI: немає єдиного офіційного списку проектів у рамках BRI, немає і списку країн - офіційних учасників BRI. Тому оцінки масштабів BRI можуть сильно відрізнятись. За одними джерелами в рамках BRI реалізовано або готово до реалізації 118 проектів [155], по іншим – 374 [156]. Що стосується складу учасників, то станом на кінець 2020 р. Китай підписав 200 документів про співробітництво по BRI з 138 країнами і 30 – з міжнародними організаціями [157].

За оцінкою Всесвітнього банку, загальні інвестиції в проекти BRI повинні скласти 575 млрд дол. [158, с. 5]. За офіційними китайськими даними Китай інвестував у країни ініціативи «Один пояс, один шлях» у 2014–2020 рр. 86,9 млрд дол. [159]. В 2020 р. інвестиції в рамках BRI склали 15 млрд дол., або 14%

загального обсягу китайських інвестицій. Пекін цікавить в основному проекти в області транспортної та енергетичної інфраструктури, міського будівництва, а також створення спеціальних економічних зон. Серед більш регулярних напрямків співпраці можна виділити навчання, ІКТ і туризм. Що стосується географічного розподілу проектів BRI, то лідерами за їх кількістю є Пакистан, Індонезія, М'янма та Нігерія.

Серед проектів BRI можна виділити декілька найбільших, вартість кожного з яких перевищує 10 млрд дол. (табл. 3.1). В їхньому числі будівництво міста на штучному острові Melaka Gateway в Малайзії (10,5 млрд дол.); будівництво залізничних магістралей Лагос–Калабар в Нігерії (11 млрд дол.) і East Coast Rail Link в Малайзії (10,3 млрд дол.).

Таблиця 3.1 – Проекти, в яких бере участь Китай в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» [160, 161, 162]

Назва проекту	Галузь	Вартість проекту, млрд. дол	Короткий опис
Залізнична дорога Лагос - Калабар	Транспорт	11	Будівництво залізничної дороги протяжністю більше 1400 км, яка зв'яже нігерійські міста Лагос і Калабар, які розташовані на узбережжі Атлантичного океану.
Melaka Gateway	Міське будівництво	10,5	Проект створення міста на штучному острові поряд з містом Малакка. Проект почав реалізовуватися на початку 2019 р., завершення планується у 2025 р.
East Coast Rail Link	Транспорт	10,3	Будівництво 640 км залізничної дороги в Малайзії, яка з'єднає порт Кланг в Малаккському заливі із західними районами країни до міста Кота-Бару. Китай і Малайзія створили спільне підприємство, яке виконує роль оператора нової залізниці. Завершення будівництва очікується у 2026 р.

Як ключовий партнер у реалізації BRI виділяється Пакистан, де почалася реалізація першого крупного проекту BRI – будівництво ГЕС «Карот», а Китай планує нові проекти навіть в умовах пандемії. Всі вони з 2013 р. реалізуються в рамках китайсько-пакистанського економічного коридору (КПЕК), який є частиною BRI. Їх загальний обсяг спочатку оцінювався в 46 млрд дол., до кінця

2017 р. він виріс до 62 млрд дол. У рамках КПЕК передбачається об'єднати портове місто Гвадар в Пакистані з китайським Синьцзян-Уйгурським автономним районом. Для досягнення цілі буде розпочате широкомасштабне будівництво автомобільних доріг і залізничних шляхів. Через амбіційність проекту його навіть зрівняли з Планом Маршалла для Європи [163].

Правда, в 2018 р. Пакистан повідомив про намір переглянути умови співпраці з Китаєм в рамках BRI, а також укладання угоди про преференційну торгівлю, яка діє з 2007 року. Міністр з питань планування, розвитку та реформ Пакистану зазначив, що в рамках економічного коридору, крім інфраструктурного розвитку повинні бути включені питання соціального розвитку. Була сформована спеціальна група з представників двох країн, куди були включені спеціалісти в області охорони здоров'я, освіти, житлового будівництва та сільського господарства. В 2019 р. Пекін пішов на поступки, зокрема розширив доступ на китайський ринок для деяких пакистанських товарів [164, 165].

Восени 2019 р. був оприлюднений звіт МВФ, відповідно до якого Пакистан протягом найближчих 3 років повинен повернути суму грошей КНР, яка у 2 рази більша, ніж борг, що має повернутися МВФ (7 млрд дол. – Китаю, 3 млрд дол. – МВФ) [166]. Тем не менш сторони домовляються про нові проекти в рамках BRI. У червні–липні 2020 р. були підписані контракти більше ніж на 11 млрд дол., включаючи будівництво двох гідроелектростанцій (близька 4 млрд дол.), а також реконструкцію залізничних доріг (7,2 млрд дол.) [167].

Знаковою подією стало приєднання до BRI у березні 2019 року Італії, першої із країни G7, яка підписала з КНР відповідний меморандум про взаєморозуміння. Одночасно уклали 29 частин проекту загальною вартістю близько 3 млрд дол. Приєднання Італії до проекту – важливий політичний успіх Китаї.

Водночас, ряд політичних факторів посилює ризики для BRI. Ключову роль найближчими роками відіграватимуть ситуація в Гонконгу та погіршення відносин з Індією, яка залишається противником реалізації ініціативи в Південній Азії. Проекти з Пакистаном, схвалені в червні-липні 2020 р., тільки посилять

роздратування Нью-Делі, так як серед них будівництво двох гідроелектростанцій в Кашмірі, що є спірною територією.

Ключовим викликом для BRI став сплеск стурбованості по відношенню до китайських кредитів. За оцінками експертів Всесвітнього банку, при реалізації транспортних проектів, що фінансуються Китаєм, «біля четверті країн проекту вже мають високий рівень заборгованості, а аналіз ситуації у деяких із цих країн показує, що середньострокова і довгострокова вразливість може зрости» [95]. За оцінкою Центру глобального розвитку, внаслідок участі в BRI Киргизстан, Лаос, Мальдиви, Монголія, Пакистан, Таджикистан і Чорногорія виявилися в групі держав з високим ризиком боргової кризи [168]. Починаючи з 2017 р. аналітики стали часто говорити про «боргову дипломатію» Китаю, з'явився термін «китайська боргова пастка» (China's debt trap). Статистика Google Scholar говорить про те, що цей термін використався 6 разів у 2017 р., 33 рази – у 2018 р. і 58 раз – в 2019 р. [169].

Найбільш гостро проблема проявилась у 2018 р. Багато фахівців у якості прикладу китайської боргової пастки приводили Шрі-Ланку. Хоча при більш детальному вивченні питання можна зробити висновок, що ситуація з передачею порту Хамбантота в оренду Китаю не має прямого відношення до проблеми, так як на Китай приходить лише 10% зовнішнього боргу Шрі-Ланки. Більшістю фінансові труднощі країни викликані надмірними позичаннями за допомогою випуску міжнародних суверенних облігацій. У 2019 р. її виплати по зовнішньому боргу досягли рекордних 5,9 млрд дол. [170]. Тим не менш ситуація з портом Хамбантота примусила замислитися інших учасників BRI про збільшення фінансової залежності від КНР. У свою чергу Пекін зрозумів необхідність роботи над іміджем BRI і в кількох випадках пішов на зустріч своїм партнерам. Так, Малайзії вдалося знизити вартість проекту East Coast Rail Link, після чого роботи над ним повернулися.

Торгова війна із США здійснила вплив на реалізацію BRI, так як китайській владі багато сил і уваги приходилось витратити на відповідні заходи або пошук компромісів. Певний час діяли взаємні обмеження у вигляді додаткових тарифів,

які охоплювали більше 86% товарообороту між США та Китаєм. 15 січня 2020 р. сторони підписали Першу фазу торгової угоди, що забезпечувала паузу в обміні торговими обмеженнями. 14 лютого 2020 р. вона вступила в силу, і за умовами угоди Пекін зобов'язався збільшити імпорт американських товарів і послуг на суму не менше 200 млрд дол. (в тому числі не менше 162,1 млрд дол. по товарах) за 2020–2021 рр. [171, с. 6].

Дані Комісії з міжнародної торгівлі США говорять про певне відставання Китаю від цільових індикаторів щодо купівлі американських товарів (промислових, сільськогосподарських та енергетичних). За період з січня по серпень 2020 р. тільки американський експорт групи енергетичних товарів зміг перевищити базові показники 2017 р., тим не менш він був далекий від умов угоди. Слід відзначити, що поточна ситуація по всім товарним групам свідчить про певне відставання від цільових показників, необхідних для виконання зобов'язань Китаю за закупівлями. Серед причин невиконання можна виділити пандемію корона вірусу, що негативно вплинула як на імпорт Китаю, так і на можливості американських експортерів.

Розрахунки Азійського банку розвитку говорять про те, що в найбільшій мірі від існуючих торгових обмежень виграють В'єтнам, Малайзія та Республіка Корея, що пояснюється переорієнтацією торгових потоків у результаті переключення американських компаній на постачальників з цих країн. Прогнозується, що в разі обмеження розширення на весь взаємний товарообіг між США та Китаєм, ВВП В'єтнама може збільшитися на 0,73%, у разі їх збереження на поточному рівні – на 0,5% [172]. У такій ситуації інтенсифікація співпраці з партнерами по лініях BRI стає особливо актуальною для Пекіна, так як дозволить мінімізувати негативні наслідки торгового конфлікту зі США.

Залишаються питання щодо захисту навколишнього середовища при реалізації деяких проектів BRI. За оцінкою Всесвітнього банку, «транспортна інфраструктура збільшує сукупний обсяг викидів вуглекислого газу на 0,3% у всьому світі і на 7% і більше - у Камбодже, Киргизькій республіці та Лаоській

народно-демократичній республіці, по мірі зростання виробництва в галузях з більш високим рівнем викидів» [158, с. 8].

В 2018 р. почали говорити про альтернативні проекти зі сторони США, Японії та Австралії (а також, можливо, Індії), які обговорювали запуск Індо-Тихоокеанської інфраструктурної ініціативи (ІТІ) [110]. В 2019 р. США, Японія та Австралія об'явили реалізацію спільного проекту в Папуа-Новій Гвінеї, в рамках якої сторони повинні були виділити кредит у розмірі 1 млрд дол. Конкуренція між Китаєм і США благотворно вплинула на інфраструктурний розвиток регіону і спроможність прискорити економічний розвиток країн, де реалізуються відповідні проекти. Вона стимулює обидві сторони для реалізації найбільш ефективних проектів і надання країнам-реципієнтам більш вигідних умов.

Пандемія COVID 19 здійснила суттєвий вплив на світову економіку. У 2020 р. реальний світовий ВВП знизився порівняння з 2019 р. на 4,9%. Ріст реального ВВП Китаю склав 1%, що значно нижче аналогічного показника за попередній рік (6,1%). ВВП групи країн з низькими доходами, які є основними партнерами КНР по BRI, скоротився на 1% в порівнянні з попереднім роком [173].

Ініціатива «Один пояс, один шлях» передбачає переважно будівництво транскордонної інфраструктури (транспорт, енергопостачання). Пандемія і викликані нею обмеження на перетинання кордонів і транзит поставили під питання своєчасність реалізації вже ініційованих проектів і тем більше запуску нових. Відповідно до офіційної китайської інформації, порядку 20% усіх проектів, що реалізуються в рамках ініціативи, значно постраждали від пандемії, а 30–40% проектів у тій чи та іншій мірі виявилися під її впливом. Офіційні джерела не розкривають точний список таких проектів. Серед окремих прикладів можна виділити будівництво в Нігерії 150 км залізної дороги Лагос–Ібадан (6,9 млрд дол.). В березні воно було зупинено, оскільки через закриття міжнародного сполучення робітники з Китаю не змогли повернутися для продовження робіт.

Що стосується нових проектів, то уряд Тайланда переніс терміни переговорів по будівництву першої ділянки швидкісної залізної дороги Бангкок–

Нонгкхай протяжністю 253 км з травня на жовтень. Переговори були призупинені через непорозуміння. Планувалося вирішити їх у ході чергового засідання тайсько-китайського об'єднаного комітету та підписати контракт (один із 14) на суму 1,58 млрд дол., однак у зв'язку з пандемією підписання було відкладено.

По деяким проектам ситуація краще. Так, в Малайзії в кінці квітня 2020 р. відновилося будівництво залізної дороги East Coast Rail Link [162]. В липні відновлено будівництво швидкісної залізної дороги в Індонезії, яка зв'язує Джакарту і Бандунг. У деяких випадках робота взагалі не переривалася, наприклад, це справедливо для проекту залізної дороги всередині Лаоса, яка повинна зв'язувати міста Вьентьян і Ботен.

Що стосується торгівлі, то в період пандемії експорт КНР в країни – учасниці ініціативи скоротився на 4% за підсумками 2020 року в порівнянні з попереднім роком, імпорт – на 13,5%. Сукупний експорт Китаю у всі країни світу скоротився на 6,3% за період, що розглядається, сукупний імпорт – на 5,8%. Таким чином, експорт Китаю в країни BRI скоротився менше, ніж сукупний експорт Китаю, а імпорт – навпаки.

Крім підтримки реалізації раніше ініційованих проектів та переносу нових, а також зниження обсягів двосторонньої торгівлі через пандемією ще більше знизилась платоспроможність партнерів Китаю. Вони можуть виявитися не в стані виконати кредитні зобов'язання на докризових умовах. Країни, що розвиваються, та найменш розвинені країни з низькими доходами та доходами нижче середнього рівня (згідно класифікації Всесвітнього банку) є істотною часткою учасників BRI – більше 46% від сукупного числа країн (або 64 із 138) [157], що підписали відповідні меморандуми про взаємовідносини з КНР. Згідно з даними ВБ, середнє відношення зовнішнього боргу країн, що розглядаються, до ВВП за період 2018–2020 рр. складає 54,26% [170].

Ряд країн – учасників BRI уже направили запити на перевірку своїх кредитних зобов'язань, посилаючись на погіршення економічної ситуації через COVID-19. Наприклад, Пакистан виступив із проханням про пом'якшення зобов'язань по китайським кредитам у рамках реалізованих проектів, зокрема,

енергетичної інфраструктури. Як відзначає представник Китайського банку розвитку, КНР може піти на зниження відсоткових ставок за позиками і збільшити період виплати, однак повне списання боргів мало ймовірно [172].

Таким чином, за попередні роки ініціатива «Один пояс, один шлях» розвивалася: нарощувалися обсяги інвестицій, розширювалася їх географія. У той же час Пекін зіткнувся з цілим рядом викликів: торгова війна зі США, зростання антикитайських настроїв у світі та настороженість по відношенню до китайських інвестицій, у тому числі із-за репутації BRI як інструмента довгострокової дипломатії КНР. Тим не менш завдяки гнучкості ініціативи її удалося просунути вперед: продовжувалася інтенсифікація співробітництва з Пакистаном як ключовим партнером по BRI, до якого підключалися нові країни. Знаковим стало приєднання в 2019 році Італії.

В 2020 р. виник новий виклик проекту «Один пояс, один шлях» – пандемія COVID 19. Є негативний вплив на китайську економіку разом із неможливістю виділити додаткові фінансові засоби на боротьбу з коронавірусом всередині країни, що значно обмежує можливості Пекіна щодо надання кредитів партнерам по BRI. Одночасно Китай отримав масу запитів на перевірку зобов'язань по кредитним виплатам, що створило додаткові ризики. Малайзія вже змогла отримати зниження вартості проекту East Coast Rail Link майже на третину – з близько 65 млрд до 44 млрд ринггітів (або 10,7 млрд дол.) [173].

У нових умовах стало неможливим використовувати попередній підхід, коли Китай видавав займи на будівництво інфраструктурних об'єктів BRI країною з високим борговим навантаженням, не розглядаючи ризики невиконання своїх зобов'язань. Ймовірніше за все, в найближчому майбутньому китайська сторона зосередиться на посиленні вимог до кредиторів. Перегляд кредитних зобов'язань за раніше ініційованими проектами BRI можливий, проте в цьому питанні Китай буде дотримуватися максимальної обережності, так як окремі послаблення можуть обернутися низкою аналогічних запитів інших учасників BRI, що порушить стійкість усієї ініціативи. Можна очікувати, що Пекін буде підходити до вирішення цієї задачі на індивідуальній основі з урахуванням стратегічних

значень партнера, що звернувся з проханням про перегляд своїх зобов'язань. Відповідно, ймовірніше всього, що залежність від Китаю найбільш економічно слабких держав з високим рівнем зовнішнього боргу ще більше посилиться. У той же час по відношенню до країн з відносно стійким економічним станом Пекін буде частіше іти на поступки і надавати більш вигідні умови співробітництва в рамках BRI.

Висновки до розділу 3

Вибудовуючи власну політичну лінію в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, в якості головних завдань США було поставлено утримання і закріплення лідерства Сполучених Штатів, "стримування" впливу Китаю, що швидко зростає і зумів в останні десятиліття істотно потіснити США, згуртування американських союзників при мобілізації їх на активнішу підтримку політики Вашингтона. Як основна доктрина для здійснення цього курсу взята на озброєння концепція Індо-Тихоокеанського регіону (ІТР) - з ареалом від західного узбережжя США до західного узбережжя Індії.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що Азіатсько-Тихоокеанський регіон залишається динамічним регіоном, незважаючи на прогнози того, що 2023 р. буде складним роком для світової економіки. Незважаючи на ослаблення зовнішнього попиту та посилення монетарної політики, внутрішній попит наразі залишається високим, а відкриття Китаю дало новий поштовх.

Таким чином, за попередні роки ініціатива «Один пояс, один шлях» розвивалася: нарощувалися обсяги інвестицій, розширювалася їх географія. У той же час Пекін зіткнувся з цілим рядом викликів: торгова війна зі США, зростання антикитайських настроїв у світі та настороженість по відношенню до китайських інвестицій, у тому числі із-за репутації BRI як інструмента довгострокової

дипломатії КНР. В 2020 р. виник новий виклик проекту «Один пояс, один шлях» – пандемія COVID 19.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі схарактеризовано стан та тенденції розвитку економіки країн Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Досліджено причини стабільного зростання економіки Австралії протягом останніх 30 років. Ця країна має велику територію, великі запаси природних ресурсів і займає важливе місце у світі з їхнього експорту, до того ж в останні десятиліття змогла забезпечити стійкість економіки до негативних впливів коливань кон'юнктури на світових ринках. Розглядаються особливості економічної моделі Австралії, пов'язані з монетарною, фіскальною та науково-технологічною політикою.

Аналіз сучасного економічного розвитку Австралії показує, що наявність великих запасів природних ресурсів і великі обсяги їх експорту не визначають фатальну залежність країни від зовнішньоекономічної кон'юнктури. Плаваючий валютний курс у поєднанні з розумною і послідовною фіскальною політикою значно полегшує залучення позикових коштів і обслуговування боргу як для уряду, так і для окремих компаній, оскільки дозволяє активно використовувати національну валюту на міжнародних ринках. Тим самим створюються передумови для її перетворення на світову резервну валюту, що у свою чергу

розширює можливості щодо залучення іноземних інвестицій та фінансування всіх видів діяльності.

Разом з тим, жодне єдине, навіть дуже важливе рішення, зокрема введення плаваючого курсу місцевої валюти, не може забезпечити стійкість національної економіки, глибоко вбудованої у глобальне господарство. Необхідне послідовне проведення структурних реформ, постійний пошук і підтримка нових напрямів розвитку, ефективна інноваційна та технологічна політика, підтримка високих витрат на НДДКР та пріоритизація науково-дослідної активності.

За підсумками аналізу політики Індії щодо країн Азійсько-Тихоокеанського регіону можна зробити висновок, що логіка розвитку світової політичної системи, зростання політичної, економічної, військової могутності Індії та Китаю неминуче призводять до тертя між ними; водночас історичний досвід співіснування та зацікавленість у загальному підвищенні ролі країн “глобального Півдня” у світовій політиці підштовхують їх до співпраці з низки напрямків. При цьому не виключені ситуативні зближення між Індією та США, Індією та КНР, які не спрямовані явно проти третьої сторони. Подальший розвиток відносин у цьому трикутнику залежатиме від динаміки американо-китайських відносин та результатів внутрішньополітичних процесів в Індії.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що економічне зростання Південної Кореї вразливе до змін у глобальному середовищі. Це зростання підтримуватиметься експансіональною фіскальною політикою та пристосувальною грошово-кредитною політикою разом з поступовим відновленням попиту на напівпровідники. Інвестиції стабілізуються, хоча і не у значних обсягах. Слабкий попит на експорт залишатиметься перешкодою для зростання, а глобальна торговельна напруга породжує негативні ризики та невизначеність, що може обмежити інвестицій.

Розглянувши стратегічні напрями соціально-економічного розвитку Малайзії на найближчі роки, можна зробити висновки, що передбачається посилення антикорупційних заходів, чіткий контроль та оцінювання виконання Національного плану боротьби з корупцією (2019 - 2023 рр.) Великий потенціал

неактивної робочої сили жінок являє собою резерв невикористаних навичок, який визначає зростання продуктивності праці. Планується удосконалити рамки політики щодо сприяння участі в трудовій діяльності жінок, таких як відпустка по вагітності та пологах, догляд за дітьми та гнучка практика роботи.

У Південній Кореї проголошується Нова північна політика (New Northern policy) і Нова південна політика (New Southern policy). "Поворот на Північ" має на увазі активізацію економічних та політичних відносин з Монголією та державами Центральної Азії. "Поворот на Південь" передбачає зміцнення партнерства з країнами-членами АСЕАН та Індією на основі трьох принципів: "люди", "процвітання" та "світ".

У довгостроковому плані зацікавленість Японії як мінімум не у погіршенні, а як максимум – у помітному поліпшенні клімату японсько-китайських відносин зберігається. Це впливає з бажання зберегти економічні зв'язки між двома країнами, так і забезпечити передбачуваність політичних відносин і запобігти силовим ексцесам будь-якого роду.

Отже, у Японії продовжується реалізація антикризової програми, зміст якої визначили відомі по "абеноміці" інструменти грошової, бюджетної та структурної політики. Їх застосування з 2013 р. дозволило досягти лише приблизно половини запланованого рівня темпів економічного зростання та цільової інфляції. Очевидно, це стало результатом того, що в економічній галузі, як і в зовнішньополітичній сфері, не вдалося сформулювати цілісної та несуперечливої доктрини. У першій половині 2020 р. масштаби та оперативність вжитих дій сприяли тому, що відбулася нова якість, змусивши задуматися про наслідки масованих грошових вливань в економіку та роздування бюджетного дефіциту. У цьому сенсі економічна політика Японії входить у новий етап, оскільки вирішення невідкладних тактичних завдань з подолання коронакризи вимагає перегляду подальшої стратегії дій уряду та арсеналу застосовуваних регулюючих заходів.

У кваліфікаційній роботі розкриваються ідейні витoki та сучасний стан концепції Індo-Тихooкeанського регіону у зовнішній політиці США. Автор

зазначає, що ця концепція виникла в Японії та Індії, але потім зацікавила зовнішньополітичний істеблішмент США. В результаті американської політики "повороту до Азії" сформувався багатосторонній механізм політичних консультацій, який сприяє подальшій інституціоналізації та практичному наповненню концепції Індо-Тихоокеанського регіону.

У кваліфікаційній роботі досліджено ініціативу будівництва Індо-Тихоокеанського регіону, офіційно включену до американської зовнішньополітичної стратегії. Дано характеристики стратегій, застосованих у різний час у басейнах трьох океанів (Атлантичного, Тихого та Індійського), схематизовано можливий дизайн. Зроблено висновок про використання в процесі моделювання трансрегіональної конструкції Indo-Pacific ітеративного підходу, що відобразив сучасні уявлення про середовище розвитку "наддержави".

Таким чином, Азійсько-Тихоокеанський регіон залишається динамічним регіоном, незважаючи на прогнози того, що 2023 р. буде складним роком для світової економіки. За прогнозами МВФ найбільші економічні проблеми цього року виникнуть через зростання процентних ставок, це посилить тиск на обслуговування боргу в країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону та посилить втечу капіталу з регіону; оскільки економіка багатьох азійських країн, таких як Японія та Гонконг, відкривається, збільшення людської мобільності призведе до економічної активності та зупинить уповільнення.

Глобальне зростання може сповільнитися, оскільки зростання процентних ставок і війна Росії в Україні гальмують діяльність. Інфляція залишається стабільно високою, а банківська напруга в Сполучених Штатах і Європі вносить ще більшу невизначеність у і без того складний економічний ландшафт.

Повторне відкриття Китаю дасть новий імпульс. Зазвичай найсильніший вплив мав би попит на інвестиційні товари в Китаї, але цього разу найбільший вплив має попит на споживання. Інші країни регіону з економікою, що розвивається, на шляху до стабільного зростання, хоча в деяких випадках дещо нижчими темпами, ніж минулого року.

У кваліфікаційній роботі було проаналізовано поточний статус реалізації ініціативи КНР «Один пояс, один шлях», її ключові досягнення та виклики. Пандемія підштовхнула Китай до більш жорстких процедур відбору проектів у рамках BRI з акцентом на найбільш стратегічно значимі та економічно ефективні. Для партнерів ефект може бути двояким: для найбільш нестабільних економік буде використана залежність від Китаю та у відношенні до країн зі стійким економічним станом Пекін буде в більшій мірі готовий іти на поступки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азійсько-Тихоокеанський регіон. Available at: <https://vue.gov.ua/>
2. McDougal D. Asia Pacific in World Politics. Boulder, 2007.
3. East Asian Multilateralism. Prospects for Regional Stability. Baltimore, 2008.
4. Шергін С.О. Дилема азійсько-тихоокеанського регіоналізму. Наук. вісник Дипломатичної академії України. 2015. Вип. 22. Ч. II.
5. Шергін С.О. Азійсько-Тихоокеанський регіоналізм у сучасних міжнародних реаліях. Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світосистеми. Київ. 2016.
6. A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Australia. Available at: <https://history.state.gov/countries/australia>
7. A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: The Republic of Korea (South Korea). Available at: <https://history.state.gov/countries/korea-south>
8. Кім Сан Вон. Банківська система Південної Кореї: стан і тенденції розвитку (довідка). Гроші та кредит. 2006. № 12. С. 19–24.

9. Ju Jinwen: Change of Drivers of Economic Development in China after the Epidemic of the COVID-19. Available at: <http://www.rmlt.com.cn/2020/0303/571076.shtml>.

10. Xi Jinping. Speech at a Meeting to Advance the Work on Coordinating the Prevention and Control of the COVID-19 and Economic and Social Development. *People's Daily*, 24.02.2020. Available at: <https://www.wsj.com/articles/china-is-the-real-sick-man-of-asia>.

11. Richest Asian Countries 2022. Available at: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/richest-asian-countries>

12. [Krishna Srinivasan](#). Asia's Economies Face Weakening Growth, Rising Inflation Pressures. A multifaced response, including increasing interest rates, is needed to prevent an upward spiral of price expectations and rising capital outflows. Available at: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/07/28/blog-07282022-apd-asias-economies-face-weakening-growth-rising-inflation-pressures>

13. Су-Лін Тан. МВФ попереджає, що азійським економікам, можливо, доведеться готуватися до зростання боргу та відтоку капіталу. Available at: <https://www.cnbc.com/2022/10/13/asian-economies-may-have-to-brace-for-rising-debt-capital-flight-imf.html>

14. Анн-Марі Гульде. Міжнародний валютний фонд. Річний звіт 2022. Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2022/downloads/imf-annual-report-2022.pdf>

15. Сайт Міжнародного валютного фонду. Available at: <https://www.imf.org/>

16. [Ебігейл Нг](#). Індонезія є найкращим ринком Азіатсько-Тихоокеанського регіону цього року. Available at: <https://www.cnbc.com/2022/10/04/asia-pacific-markets-indonesia-is-the-best-performer.html>

17. Japan-China Trade in 2019. *Report by Japan External Trade Organization (JETRO)*. Available at: https://www.jetro.go.jp/ext_images/_Reports/01/275fdcb1f46d0f9f/20190049.pdf.

18. Japan Asks China to Hold Two-plus-two' Security Talks in Hopes of De-escalating Dispute over Senkakus. Available at:

<https://www.japantimes.co.jp/news/2020/05/28/national/politics-diplomacy/japan-asks-china-hold-two-plus-two-securitytalks-hopes-de-escalating-dispute-senkaku/#.Xnu34m5uJPY>.

19. Trade Map. International Trade Statistics. Available at: <https://www.trademap.org/tradestat>.

20. Defense of Japan 2020. *Ministry of Defense of Japan*. 2019. Available at: https://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/pdf/2020/DOJ2019_Full.pdf.

21. Heydarian R. Japan Offers Southeast Asia Way out of US-China Rivalry. Available at: <https://asia.nikkei.com/Opinion/Japan-offers-Southeast-Asia-way-out-of-US-China-rivalry>.

22. Lee J.-H. China Ends Sanctions on Lotte Two Years after South Korean Retailer Cedes Land to US Missile Defences. *South China Morning Post*, 02.05.2020. Available at: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3008576/china-ends-sanctions-lotte-two-years-after-south-korean>.

23. Yoon S. China's Changing Role on the Korean Peninsula. *The Diplomat*, 2019, May 31. Available at: <https://thediplomat.com/2020/05/chinas-changing-role-on-the-korean-peninsula/>

24. Japan Begins Coronavirus Travel Curbs on China and South Korea. Available at: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/03/09/national/japan-coronavirus-travel-restrictions-china-south-korea>.

25. Tobita R. Tokyo Expands National Security Council to Catch Economic Risks. Available at: <https://asia.nikkei.com/Politics/Tokyo-expands-National-Security-Council-to-catch-economic-risks>.

26. Sugiyama S. With Xi Visit Now Delayed, Coronavirus Threatens to Spoil Abe's 2020. Available at: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/03/06/national/xis-japan-visit-delayed-coronavirus-ruin-abes-year>.

27. Nakafuji R. Quarter of Japanese Companies Ready to Reduce China Footprint. Available at: <https://asia.nikkei.com/Economy/Trade-war/Quarter-of-Japanese-companies-ready-to-reduce-China-footprint>.

28. South Korea: Background and U. S. Relations. Congressional Research Service. Updated December 11, 2019. Available at: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10165>.

29. Snyder S. A. South Koreans and Americans Agree on How to Deal with China. *Council on Foreign Relations*. Available at: <https://www.cfr.org/blog/south-koreans-and-americans-agree-how-deal-china>.

30. Hwang W. South Korea's Changing Foreign Policy: the Impact of Democratization and Globalization. London, Lexington books, 2017. 131 p.

31. Choi Byung-il. Saving KORUS from Trump. *Global Asia*, 2018, vol. 13, no. 2, pp. 20-25.

32. Lee J. Korea's New Southern Policy: Motivation of 'Peace Cooperation' and Implications for the Korean Peninsula. 2021, June 21. Available at: <http://en.asaninst.org/contents/koreas-new-southern-policy-motivations-of-peace-cooperationand-implications-for-the-korean-peninsula/>

33. Tobita R. Japan Scouts More Asian Players for TPP to Cut China Dependence. Available at: <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Japan-scouts-more-Asian-players-for-TPP-to-cut-China-dependence>.

34. What's the RCEP, and What Happened to the TPP? Available at: <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/11/05/business/economy-business/whats-rcep-happened-tpp>.

35. Asia-Pacific Center for Security Studies. Available at: <https://dkiapcss.edu/about/>

36. The United States and Australia: a Vital Partnership for the Indo-Pacific Region and the World. Available at: <https://www.state.gov/the-united-states-and-australia-a-vital-partnership-for-the-indo-pacific-region-and-the-world/>

37. Членство Австралії в міжнародних організаціях. Available at: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-australia/>

38. A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: The Republic of Korea (South Korea). Available at: <https://history.state.gov/countries/korea-south>

39. Угода про вільну торгівлю між США та Кореєю. Available at: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/korus-fta>
40. США-Японські відносини. Available at: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-japan/>
41. Факти міжамерикансько-індійської торгівлі. Available at: <https://ustr.gov/countries-regions/south-central-asia/india>
42. Australia Is a Top 20 Country. Available at: <http://dfat.gov.au/trade/resources/publications/Pages/australia-is-a-top-20-country.aspx>
43. Australian National Accounts: National Income, Expenditure and Product. Table 1. Available at: <http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/DetailsPage/5206.0Dec%202017?OpenDocument>
44. World Economic Outlook (October 2017) Database. Available at: <http://www.imf.org/external/datamapper/datasets/WEO>
45. 3101.0 – Australian Demographic Statistics. Tables 1, 2. Available at: <http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/DetailsPage/3101.0Jun%202017?OpenDocument>
46. Battellino R. Twenty Years of Economic Growth. BIS Review, 2010, no. 108, pp. 13-24.
47. Stevens G. The Australian Dollar – Thirty Years of Floating. BIS Central Bankers' Speeches, 2013, 21 November, pp. 1-10.
48. Edison H., Cashin P. Foreign Exchange Intervention and the Australian Dollar: Has It Mattered? IMF Working Paper, 2003, no. 99, pp. 1-29.
49. Daily Foreign Exchange Market Intervention Transactions 1989-2017. Available at: <http://www.rba.gov.au/statistics/tables/xls/a05hist.xls?v=2018-03-02-14-54-38>
50. International Market Operations. Available at: <http://www.rba.gov.au/mkt-operations/intl-mkt-oper.html>
51. Domestic Market Operations. Available at: <http://www.rba.gov.au/mkt-operations/dom-mkt-oper.html>

52. Lowe P. Internal Balance, Structural Change and Monetary Policy. BIS Central Bankers' Speeches, March 19, 2013, pp. 1-7.

53. Lowe P. Low Inflation in a World of Monetary Stimulus. BIS Central Bankers' Speeches, March 5, 2015, pp. 1-12.

54. Beaumont C. Conquering Fear of Floating. Australia's Successful Adaptation to a Flexible Exchange Rate. IMF Policy Discussion Paper, 2007, no. 2, pp. 1-24.

55. Stevens G. The Lucky Country. BIS Central Bankers' Speeches, July 26, 2012, pp. 1-12.

56. Debelle G. The Australian Bond Market. BIS Central Bankers' Speeches, April 16, 2014, pp. 1-12.

57. Triennial Central Bank Survey. Foreign Exchange Turnover in April 2016. Available at: <https://www.bis.org/publ/rpfx16fx.pdf>.

58. Australia's Direction of Goods & Services Trade – Calendar Year (from 1987 to present). Available at: <http://dfat.gov.au/trade/resources/trade-statistics/Documents/australias-direction-of-goods-services-trade-calendar-years.xlsx>

59. Debelle G. Capital Flows and the Australian Dollar. BIS Central Bankers' Speeches, May 20, 2014, pp. 1-9.

60. OECD Economic Surveys: Australia 2017. Paris, OECD, 2017. 136 p.

61. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017 – The Digital Transformation: Australia. Paris, OECD, 2017. Available at: <https://www.oecd.org/australia/sti-scoreboard-2017-australia.pdf>

62. Asia Shows Strong R&D Growth. *2017 Global R&D Funding Forecast*. Available at: http://digital.rdmag.com/researchanddevelopment/2017_global_r_d_funding_forecast?pg=24#pg24

63. Digital Australia: Seizing Opportunities from the Fourth Industrial Revolution. *McKinsey*, May 2017. Available at: <https://www.mckinsey.com/global-themes/asia-pacific/digital-australia-seizing-opportunity-from-the-fourth-industrial-revolution>

64. Global Innovation Index. *Indicator Ranking & Analysis*. 2017 Report. Available at: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator>
65. Majeed O. High Growth Firms in the Australian Economy. Available at: <https://industry.gov.au/Office-of-the-Chief-Economist/Events/Documents/High-growth-firms-in-the-Australian-economy.pdf>
66. Australian Innovation System Report 2017. Available at: <https://industry.gov.au/Office-of-the-Chief-Economist/Publications/AustralianInnovationSystemReport2017/documents/australian-innovation-system-report-2017.pdf>
67. OECD R&D Tax Incentives: Australia 2017. Available at: <http://www.oecd.org/sti/rd-tax-stats-australia.pdf>
68. National Innovation and Science Agenda. Available at: <https://www.innovation.gov.au/page/agenda>
69. Turnbull Government Cabinet Committee Considers New Innovation Policy. *Australian Financial Review*, March 2, 2018. Available at: <http://www.afr.com/news/turnbull-government-cabinet-committee-considers-new-innovation-policy-20180302-h0wxjg>
70. Australia 2030: Prosperity through Innovation. January 2018. 125 p. Available at: <https://industry.gov.au/Innovation-and-Science-Australia/Documents/Australia-2030-Prosperity-through-Innovation-Full-Report.pdf>
71. OECD Report Shows Australia Needs Innovation Re-think. *Australian Financial Review*. March 6, 2017. Available at: <http://www.afr.com/technology/oecd-report-shows-australia-needs-innovation-rethink-20170305-gurd39>
72. International Trade in Goods and Services. *Australia*. 2021. Available at: <http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/DetailsPage/202118?OpenDocument>
73. Estimation of Excess Mortality in Japan. *National Institute of Infectious Disease*. Available at: <https://www.niid.go.jp/niid/ja/from-idsc/493-guidelines/9748-excess-mortality-20jul.html>.

74. Pandemic: World of Turbulence-1. Virus Invasion. 132 Days on the Edge. *NHK*. Available at: <http://www2.nhk.or.jp/hensei/program/p.cgi?area=001&date=2020-08-29&ch=21&eid=15471&f=46>.

75. Kasuya T., Tung H. Taiwan Has a Lot to Teach Japan about Coronavirus Response. Available at: <https://asia.nikkei.com/Opinion/Taiwan-has-a-lot-to-teach-Japan-about-coronavirus-response>.

76. Taleb N. The Black Swan. *The Impact of the Highly Improbable*. London, Penguin, 2010. 400 p.

77. O'Shea T. Black Elephants, Black Swans, and Tomorrow's Fish. Available at: https://www.huffpost.com/entry/black-elephants-black-swa_b_6240540.

78. World Economic Outlook Update. *IMF*. June 2020. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020>.

79. October–December 2019 GDP Preliminary Report (Secondary Data). *Cabinet Office Economic and Social Research Institute*. Available at: https://www.esri.cao.go.jp/jp/sna/data/data_list/sokuhou/files/2019/qe194_2/pdf/qepoint1942.pdf.

80. April–June 2020 GDP Preliminary Report (Secondary Data). Available at: https://www.esri.cao.go.jp/jp/sna/data/data_list/sokuhou/files/2020/qe202_2/pdf/qepoint2022.pdf.

81. Index of Business Conditions. July 2020, preliminary. *Cabinet Office*. Available at: <https://www.esri.cao.go.jp/jp/stat/di/202007psummary.pdf>.

82. Tankan Outline (June 2020). *Bank of Japan*. Available at: <https://www.boj.or.jp/statistics/tk/yoshi/tk2006.htm/>.

83. Monthly Economic Report. July 2020. *Cabinet Office*. Available at: <https://www5.cao.go.jp/keizai3/getsurei/2020/0827getsurei/main.pdf>.

84. Travel Industry 2020 in Numbers. *Japan Association of Travel Agents*. Available at: https://www.jata-net.or.jp/membership/purchase/200629_sjhnpinfo.html.

85. What Is Happening in the Tourism Industry and what Are Your Future Plans? Available at: <https://www.travelvoice.jp/20200610-146276>.

86. Kajimoto T. Japan Firms See No Immediate Fix for Virus Pain, Some Eye Better Productivity: Reuters Poll. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-japan-companies-po/japan-firms-see-no-immediate-fix-for-virus-pain-some-eye-better-productivity-reuters-poll-idUSKCN24G395>.

87. Labor Force Survey. July 2020. *Statistics Bureau of Japan*. Available at: <https://www.stat.go.jp/data/roudou/sokuhou/tsuki/pdf/gaiyou.pdf>.

88. OECD Economic Outlook, Volume 2020, Issue 1. Available at: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook/volume-2020/issue-1_0d1d1e2e-en.

89. Ito T., Hoshi T. *The Japanese Economy*. Cambridge, MIT Press, 2020. 616 p.

90. Hoshino T. Scale of Support Equals 233.9 Trillion Yen. *Economic Trends*, May 28, 2020. Available at: <http://group.dai-ichi-life.co.jp/dlri/pdf/macro/2020/hoshi200528.pdf>.

91. Economic and Fiscal Advisory Council Materials (2020). Available at: <https://www5.cao.go.jp/keizai-shimon/kaigi/minutes/2020/0731/gijiyoushi.pdf>.

92. Du L., Lee M. J., Nakamichi T., Taniguchi T. Hedge Funds Say there's no Turning Back on Abe's Japan Reforms. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-07/hedge-funds-say-there-s-no-turning-back-on-abe-s-japan-reforms>.

93. Speech by Mr. Taro Aso, Minister for Foreign Affairs on the Occasion of the Japan Institute of International Affairs Seminar “Arc of Freedom and Prosperity: Japan's Expanding Diplomatic Horizons”, November 30, 2006. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. Available at: <https://www.mofa.go.jp/announce/fm/aso/speech0611.html>

94. “Confluence of the Two Seas” Speech by H. E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan at the Parliament of the Republic of India, August 22, 2007. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. Available at: <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/pmv0708/speech-2.html>

95. Khurana G. S. Security of Sea Lines: Prospects for India–Japan Cooperation. *Journal of Strategic Analysis*, 2007, vol. 31, no. 1, pp. 139-153.

96. Defence White Paper 2009. Defending Australia in the Asia Pacific Century: Force 2030. Australian Government. *Department of Defence of Australia*. Available at: http://www.defence.gov.au/whitepaper/2009/docs/defence_white_paper_2009.pdf
97. Kaplan R. D. Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power. New York, Random House, 2010. 366 p.
98. Quadrennial Defense Review Report. *US Defence Department*. February 2010. Available at: <http://archive.defense.gov/qdr/QDR%20as%20of%2029JAN10%201600.pdf>
99. Clinton Hillary Rodham. America's Engagement in the Asia-Pacific. *US State Department*. Available at: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/10/150141.htm>
100. Clinton H. America's Pacific Century. *Foreign Policy*, October 11, 2011. Available at: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>
101. Saran S. Mapping the Indo-Pacific. India and the strategic inter-linkage between the Indian and Pacific Oceans. *The Indian Express*, 29.10.2011. Available at: <https://indianexpress.com/article/opinion/columns/mapping-the-indopacific/>
102. Green M. J. Defining U. S. Indian Ocean Strategy. *The Washington Quarterly*, 2012, vol. 35, no. 2, pp. 175-189.
103. Scott D. Australia's embrace of the 'Indo-Pacific': new term, new region, new strategy? *International Relations of the Asia-Pacific*, 2013, vol. 13, no. 3, pp. 425-448.
104. Medcalf R. In defence of the Indo-Pacific: Australia's new strategic map. *Australian Journal of International Affairs*, 2014, vol. 68, no. 4, pp. 470-483.
105. Mohan C. R. *Samudra Manthan: Sino-Indian Rivalry in the Indo-Pacific*. Washington, DC, Carnegie Corporation for International Peace, 2012. 360 p.
106. Summary of the 2018 National Defense Strategy of The United States of America. *US Defense Department*. Available at: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

107. Beeson M., Wilson J. The Indo-Pacific: Reconceptualizing the Asian Regional Space. *East Asia*, 2018, vol. 35, no. 2, pp. 79-84.

108. Scott D. The “Indo-Pacific” – New Regional Formulations and New Maritime Frameworks for US-India Strategic Convergence. *Asia-Pacific Review*, 2012, vol. 19, no. 2, pp. 85-109.

109. Panetta L. (U.S. defense minister). The U. S. and India: Partners in the 21st Century. June 6, 2012. Available at: <https://idsa.in/keyspeeches/LeonEPanettaonPartnersinthe21stcentury>

110. Japan-U.S. Summit Meeting. 17–18.04.2018. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. Available at: http://www.mofa.go.jp/na1/us/page3e_000845.html

111. US, Japan India and Australia hold working level quadrilateral meeting on regional cooperation. *The Diplomat*, February 11, 2017. Available at: <https://thediplomat.com/2017/11/us-japan-india-and-australia-hold-working-level-quadrilateral-meeting-on-regional-cooperation/>

112. Remarks by President Trump on His Trip to Asia. *Foreing Policy*, November 15, 2017. Available at: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-trip-asia/>

113. Japan-Australia-India-U.S. Consultations. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. June 7, 2018. Available at: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_002062.html

114. The 13th East Asia Summit. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. 15.11.2018. Available at: https://www.mofa.go.jp/a_o/rp/page4e_000945.html

115. Chairman’s Statement of The 13th East Asia Summit. *Singapore*, 15.11.2018. Available at: https://asean.org/storage/2018/11/East_Asia_Summit_Chairman_Statement_Final.pdf

116. 2019 missile Defense Review. *US Defense Department*. Available at: <https://media.defense.gov/2019/jan/17/2002080666/-1/-1/1/2019-MISSILE-DEFENSE-REVIEW.PDF>

117. Communication from China to the United Nations dated May 7, 2009. *United Nations*. Available at: http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_vnm_37_2009.htm

118. Chong J. I. Deconstructing order in Southeast Asia in the age of Trump. *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs*. 2017, vol. 39, no. 1, pp. 29-35.

119. Kim D.A Systematic Analysis of the Early Trump Foreign Policy: Implications for Northeast Asia and the Korean Peninsula. *The Korean Journal of Security Affairs (KJSA)*, 2018, vol. 23, no. 1. pp. 4-20.

120. Kim Jong Un promises “major Change” after First Ever Summit Between Leaders of U.S. and North Korea. Singapore. *The Time*, 12.06.2018. Available at: <https://time.com/5309069/donald-trump-kim-jong-un-meet-summit/>

121. Vietnam summit: North Korea and US offer differing reasons for failure of talks. *The Guardian*, 01.03.2019. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2019/feb/28/vietnam-summittrump-and-kim-play-down-hopes-of-quick-results-nuclear-talks>

122. Remarks by President Trump and Prime Minister Abe of Japan in Joint Press Conference. *Foreign Policy*, June 7, 2018. Available at: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-prime-minister-abe-japan-joint-press-conference-2/>

123. Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership. *Global Affairs Canada*, June 14, 2018. Available at: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2018/06/minister-champagne-introduces-implementing-legislation-for-the-comprehensive-and-progressive-agreement-for-trans-pacific-partnership.html>

124. Joint Leaders’ Statement on the RCEP Negotiations. Singapore. *Department of Foreign Affairs and Trade of Australia*. November 14, 2018. Available at: <https://dfat.gov.au/trade/agreements/negotiations/rcep/news/Pages/joint-liaders-statement-on-the-rcep-negotiations-14-november-2018-singapore.aspx>

125. Україна хоче приєднатися до угоди про Транстихоокеанське партнерство. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3703130-ukraina-hoce-priednatisa-do-ugodi-pro-transtihookeanske-partnerstvo.html>

126. Terada T. RCEP Negotiations and the Implications for the United States. *The National Bureau of Asian Research* (USA), 20.12.2018. Available at: <https://www.nbr.org/publication/rcep-negotiations-and-the-implications-for-the-united-states/>

127. Trump Signs Revised Korean Trade Deal. *The New York Times*, 24.09.2018. Available at: <https://www.nytimes.com/2018/09/24/us/politics/south-korea-trump-trade-deal.html>

128. Joint Statement of the Security Consultative Committee. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. April 27, 2015. Available at: <http://www.mofa.go.jp/files/000078186.pdf>

129. Cabinet Decision on Development of Seamless Security Legislation to Ensure Japan's Survival and Protect its People. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. July 1, 2014. Available at: http://www.mofa.go.jp/fp/nsp/page23e_000273.html

130. Summary of the 2018 National Defense Strategy of The United States of America. *US Defense Department*. Available at: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

131. Remarks by Vice President Pence on the Administration's Policy Toward China. *Foreign Policy*, October 4, 2018. Available at: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/>

132. Kuo M. A. The Origin of 'Indo-Pacific' as Geopolitical Construct: Insights from Gurpreet Khurana. Available at: <https://thediplomat.com/2018/01/the-origin-of-indo-pacific-as-geopolitical-construct/>

133. Remarks by President Trump in State of the Union Address. February 5, 2019. Available at: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-state-union-address-2/>

134. The Gulf: Future Security and British Policy. The Emirates Center for Strategic Studies and Research, Abu Dhabi, UAE, 2000. 61 p.

135. Mackinder H. J. The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*, 1904, vol. 23, April, no. 4, pp. 421-437.

136. Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America. *Sharpening the American Military's Competitive Edge*. Available at: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

137. America's Pacific Century. Remarks by H. R. Clinton, Secretary of State, *Honolulu*, Hi. November 10, 2011. Available at: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/11/176999.htm>

138. Metz S. How to Tell if America Will Remain a Global Superpower. Available at: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/13741/how-to-tell-if-america-will-remain-a-global-superpower>.

139. Mahan A. T. *The Problem of Asia and Its Effect upon International Relations*. Boston, Little, Brown & Co, 1900. 281 p.

140. Spykman N. J. *America's Strategy in World Politics*. New York, Harcourt, Brace & Co., 1942. 500 p.

141. Van Sant J., Mauch P., Sugita Y. *Historical Dictionary of United States–Japan Relations*. *Historical Dictionaries of U. S. Diplomacy*, No. 4. Lanham, MD, Scarecrow Press, Inc., 2007. 371 p.

142. Giarra P. S. The Navy and Nation Need a Maritime Strategy. *Proceedings Magazine*, 2017, December, vol. 143/12/1,378. Available at: <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2017-12/navy-and-nation-need-maritime-strategy>

143. Noboru Y. Redefining the Japan–US Alliance. Available at: <https://www.nippon.com/en/features/c00204>

144. Spykman N. J. *The Geography of the Peace*. New York, Harcourt, Brace and Co., 1944. 66 p.

145. Mackinder H. J. *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. New York, Henry Holt & Co., 1919. 277 p.

146. Mackinder H. J. *The Geographical Pivot of History*. *The Geographical Journal*, 1904, vol. 23, April, no. 4, pp. 421-437.

147. Zajec O. Introduction à *The Geography of the Peace*, de Nicholas Spykman. Une réinterprétation critique. *Res Militaris*, 2014, vol.4, Winter-Spring/Hiver-Printemps, no. 1, pp. 1-36.

148. *The United States Security Strategy for the East Asia-Pacific Region-1998. The Secretary of Defense*. Washington, DC. Available at: <http://ryukyu-okinawa.net/downloads/usdod-easr98.pdf>

149. Mayborn W. *The Pivot to Asia. The Persistent Logics of Geopolitics and the Rise of China*. *The Journal of Military and Strategic Studies*, 2014, vol. 15, October, no. 4, pp. 76-101.

150. Bracken P. *The 2018 Nuclear Posture Review: Signaling Restraints with Stipulations*. February 1, 2018. Available at: <https://www.fpri.org/article/2018/02/2018-nuclear-posture-review-signaling-restraint-stipulations>

151. Friedman G. *Coming to Terms with the American Empire*. 14.04.2015. Available at: <https://www.financialsense.com/contributors/george-friedman/coming-to-terms-with-american-empire>

152. *Despite weakening external demand and monetary tightening, domestic demand has so far remained strong, with China's reopening providing fresh impetus*. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/REO/APAC/Issues/2023/04/11/regional-economic-outlook-for-asia-and-pacific-april-2023>

153. *World Investment Report: Annex Table 02. FDI Outflows, by Region and Economy, 1990–2020*. Available at: <https://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>.

154. Asian Infrastructure Investment Bank: Our Projects. Available at: <https://www.aiib.org/en/projects/list/index.html?status=Approved>.

155. BRI Projects. Available at: <https://www.beltroad-initiative.com/projects/>

156. Belt and Road (2020). Available at: <https://reconnectingasia.csis.org/database/initiatives/one-belt-one-road/fb5c5a09-2dba-48b9-9c2d-4434511893c8/>

157. List of countries that have signed cooperation documents with China to jointly build the “Belt and Road”. 12.04.2020. Available at: <https://www.yidaiyilu.gov.cn/gbjg/gbgk/77073.htm>.

158. Belt and Road economics: opportunities and risks of transport corridors. *World Bank*. 2020. 167 p. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/31878/211392RU.pdf?sequence=12&isAllowed=y>.

159. China’s investment cooperation with countries along the “Belt and Road” in 2019. 01.01.2020. Available at: <http://www.mofcom.gov.cn/article/tongjiziliao/dgzz/202001/20200102932445.shtml>.

160. China to build \$12 billion railroad in Nigeria. TASS, 20.11.2014. Available at: <https://tass.ru/transport/1584744>.

161. Shepard W. Inside the Belt and Road’s Premier White Elephant: Melaka Gateway (2020). Available at: <https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2020/01/31/inside-the-belt-and-roads-premier-white-elephant-melaka-gateway/#2039bdca266e>.

162. Hassan H. Malaysia Gives Green Light for Construction to Resume on East Coast Rail Link. *The Straits Times*, 28.04.2020. Available at: <https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/malaysia-gives-green-light-for-construction-to-resume-on-east-coast-rail-link>.

163. Qadir S. CPEC: another Marshall Plan? This Is a Mere Indication of Gwadar’s Significance for China and CPEC. *Tribune*, 25.01.2017. Available at: <https://tribune.com.pk/story/1306921/cpec-another-marshall-plan>.

164. Khan M. Z. Pakistan Gets \$1bn Chinese Market Access for Rice, Sugar, Yarn. *Dawn*, 22.03.2019. Available at: <https://www.dawn.com/news/1471165/pakistan-gets-1bn-chinese-market-access-for-rice-sugar-yarn>.

165. Sajid I. 2nd Phase of China-Pakistan Free Trade Deal in Effect (2019). Available at: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/2nd-phase-of-china-pakistan-free-trade-deal-in-effect/1661413>.

166. Mangi F. Pakistan Owes China more Money than It Owes the IMF. *Bloomberg*, 03.10.2019. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-10-03/pakistan-owes-china-more-money-than-it-does-imf-as-loans-mature>.

167. Mangi F. Belt and Road Re-Emerges in Pakistan with Flurry of China Deals. *Bloomberg*, 15.07.2020. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-07-15/belt-and-road-re-emerges-in-pakistan-with-flurry-of-china-deals>.

168. Hurley J., Morris S., Portelance G. Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective. Washington, *Center for Global Development*, 2018. 39 p. Available at: <https://www.cgdev.org/sites/default/files/examining-debt-implications-belt-and-road-initiative-policy-perspective.pdf>.

169. Google Scholar. Available at: <https://scholar.google.com/>

170. Sri Lanka's Debt Problem Isn't Made in China. 28.02.2019. Available at: <https://www.eastasiaforum.org/2019/02/28/sri-lankas-debt-problem-isnt-made-in-china/>

171. Monitoring of current events in international trade no. 44. *RFTA*, 2020. 13 p. Available at: https://www.vavt-imef.ru/wp-content/uploads/2020/02/Monitoring_44.pdf.

172. Gentile E., Li G., Mariasingham M. J. Assessing the Impact of the United States – People's Republic of China Trade Dispute Using a Multiregional Computable General Equilibrium Model. *ADB Economics Working Paper Series*, no. 620, September 2020. 54 p. Available at: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/640651/ewp-620-impact-us-prc-trade-dispute.pdf>.

173. Rajah R. Mobilizing the Indo-Pacific Infrastructure Response to China's Belt and Road Initiative in Southeast Asia. April 2020. 15 p. Available at: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/04/FP_20200429_mobilize_compete_rajah.pdf.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

ANOTATION

Arestov Ivan. Strategic prospects for the development of international economic relations of the Asia-Pacific region countries. Qualification work for master's degree in specialty 292 "International Economic Relations". Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, 2024.

The qualification work contains 132 pages, 5 tables, 1 figure, a list of references with 173 items, 3 appendices.

Keywords: international economic relations, strategy, Asia-Pacific region, international cooperation.

The purpose of the qualifying master's thesis is to consider the theoretical aspects and modern directions of the foreign economic policy of the countries of the Asia-Pacific region, to determine the strategic prospects for the development of international economic cooperation of the leading countries of this region.

The object of the study is the economy of the countries of the Asia-Pacific region and their role in international economic relations.

The subject of the study is the peculiarities and strategic prospects of the development of international economic relations of the countries of the Asia-Pacific region.

The work characterizes the economy of the countries of the Asia-Pacific region; indicators and features of the economic development of the countries of the Asia-Pacific region are considered; the possibilities, risks and prospects of cooperation between the countries of North-East Asia are determined; the relations of the USA with the countries of the Asia-Pacific region are analyzed; the positive effects of Australia's integration into global economic relations were assessed; the peculiarities of Japan's economic policy in the face of global challenges are revealed; the US strategy in the Asia-Pacific region is defined; the initiative to build the Indo-Pacific region is substantiated; the interim results, challenges and prospects of the PRC strategy "One Belt, One Road" are considered.

The qualifying work characterizes the state and trends in the development of the economy of the countries of the Asia-Pacific region.

The qualification work examines the reasons for the stable growth of the Australian economy over the past 30 years. This country has a large territory, large reserves of natural resources and occupies an important place in the world in terms of their export, besides, in recent decades it was able to ensure the stability of the economy against the negative effects of fluctuations in the global market. Features of Australia's

economic model related to monetary, fiscal and scientific and technological policy are considered.

An analysis of the current economic development of Australia shows that the presence of large reserves of natural resources and large volumes of their export do not determine the fatal dependence of the country on foreign economic conditions. A floating exchange rate combined with a reasonable and consistent fiscal policy greatly facilitates the raising of borrowed funds and debt servicing for both the government and individual companies, as it allows active use of the national currency in international markets. Thus, the prerequisites are created for its transformation into a world reserve currency, which in turn expands opportunities for attracting foreign investments and financing all types of activities.

At the same time, no single, even very important decision, including the introduction of a floating local currency rate, can ensure the stability of the national economy, which is deeply embedded in the global economy. Consecutive implementation of structural reforms, constant search and support of new directions of development, effective innovation and technological policy, support of high R&D spending and prioritization of research activities are necessary.

Based on the results of the analysis of India's policy towards the countries of the Asia-Pacific region, it can be concluded that the logic of the development of the world political system, the growth of the political, economic, and military power of India and China inevitably lead to friction between them; at the same time, the historical experience of coexistence and interest in the general increase of the role of the countries of the "Global South" in world politics push them to cooperate in a number of directions. At the same time, situational rapprochement between India and the USA, India and the People's Republic of China, which are not clearly directed against a third party, is not excluded. The further development of relations in this triangle will depend on the dynamics of American-Chinese relations and the results of domestic political processes in India.

Summing up, we note that South Korea's economic growth is vulnerable to changes in the global environment. This growth will be supported by expansionary

fiscal policy and accommodative monetary policy along with a gradual recovery in semiconductor demand. Investments are stabilizing, although not in significant volumes. Weak export demand will remain a drag on growth, while global trade tensions create downside risks and uncertainty that could limit investment.

Having considered the strategic directions of social and economic development of Malaysia for the coming years, it is possible to conclude that the strengthening of anti-corruption measures, clear control and evaluation of the implementation of the National Anti-Corruption Plan (2019 - 2023) are expected. The great potential of the inactive workforce of women is a reserve of unused skills, which determines the growth of labor productivity. There are plans to improve policy frameworks to promote women's labor participation, such as maternity leave, childcare and flexible working practices.

In South Korea, New Northern policy and New Southern policy are announced. "Turning to the North" implies the intensification of economic and political relations with Mongolia and the states of Central Asia. "Turn to the South" envisages strengthening the partnership with ASEAN member countries and India based on three principles: "people", "prosperity" and "world".

In the long-term plan, Japan's interest in at least not deterioration, but at most - in a noticeable improvement of the climate of Japanese-Chinese relations remains. This stems from the desire to preserve economic ties between the two countries, as well as to ensure the predictability of political relations and prevent any kind of excesses of force.

The qualification work reveals the ideological origins and current state of the concept of the Indo-Pacific region in the US foreign policy. The author notes that this concept originated in Japan and India, but later became interested in the US foreign policy establishment. As a result of the American "pivot to Asia" policy, a multilateral political consultation mechanism was formed, which contributes to the further institutionalization and practical implementation of the concept of the Indo-Pacific region.

The qualifying work examines the initiative of building the Indo-Pacific region, officially included in the American foreign policy strategy.

Thus, the Asia-Pacific region remains a dynamic region despite predictions that 2023 will be a challenging year for the global economy.

So, according to IMF forecasts for 2023:

- the biggest economic problems this year will arise due to rising interest rates. This will increase pressure on debt servicing in the Asia-Pacific region and increase capital flight from the region;

- as the economies of many Asian countries such as Japan and Hong Kong open up, increased human mobility will spur economic activity and stem the slowdown.

Global growth may slow as rising interest rates and Russia's war in Ukraine dampen activity. Inflation remains persistently high, and banking tensions in the United States and Europe add further uncertainty to an already challenging economic landscape.

Domestic demand in Asia currently remains strong despite tight monetary policy, while external appetite for technology products and other exports is weakening. We forecast the region to account for around 70 percent of global growth this year as growth accelerates to 4.6 percent from 3.8 percent last year.

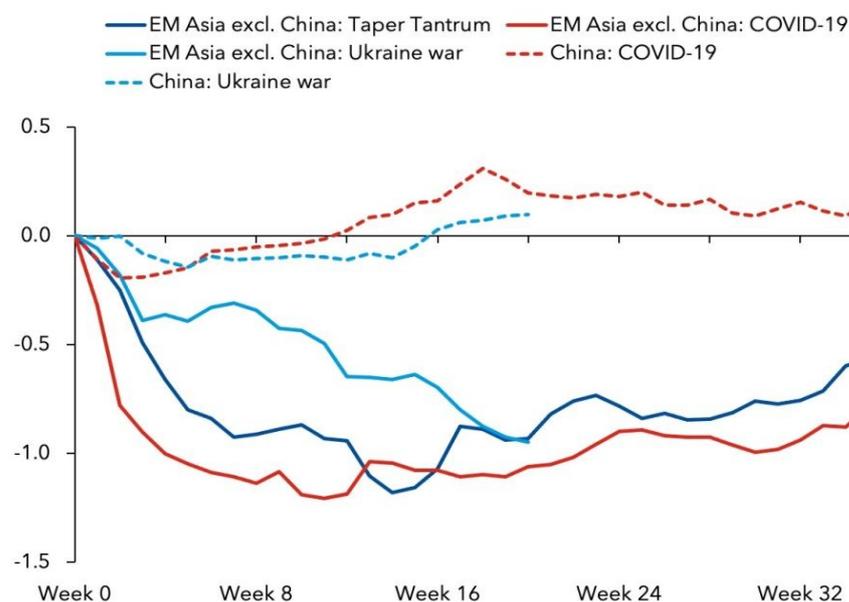
The reopening of China will give a new impetus. Normally, demand for capital goods in China would have the biggest impact, but this time it's consumer demand that has the biggest impact. Other emerging economies in the region are on track for steady growth, although in some cases at slightly lower rates than last year.

ДОДАТОК Б

Tantrum redux

Asia's emerging economies in have experienced capital outflows comparable to major past episodes.

(portfolio flows as a share of external financial liabilities)

Source: Institute of International Finance; International Financial Statistics; IMF staff calculations. Note: Asia EM excluding China includes India, Indonesia, Philippines, Sri Lanka, Thailand.

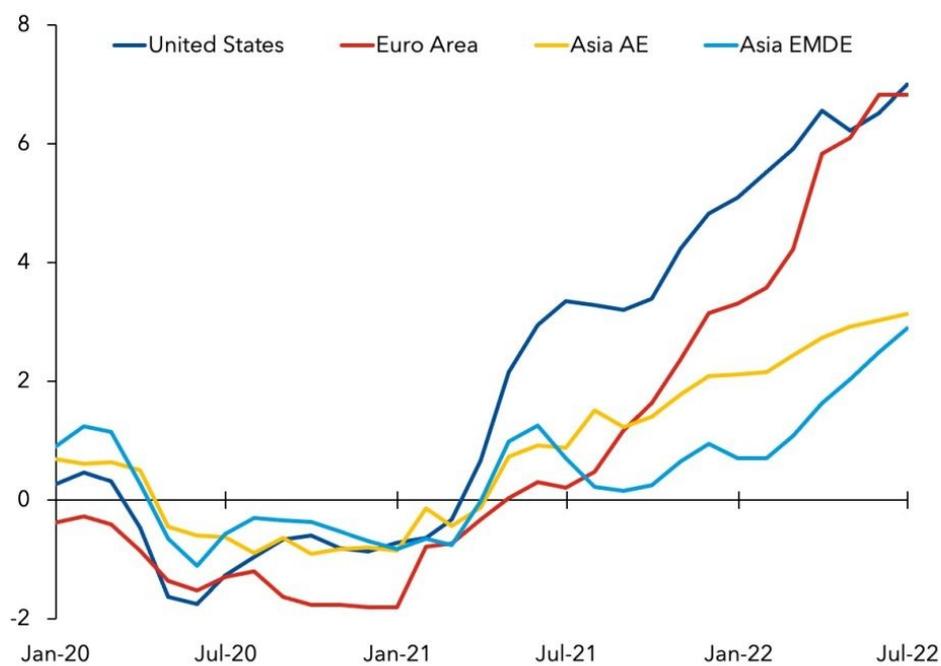
IMF

Рис. Б.1 Результати аналізу МВФ азіатських економік, що розвиваються, які зазнали відтоку капіталу порівнянного з минулими періодами (фінансові потоки як частка зовнішніх фінансових зобов'язань) [15]

Rising prices

Inflation is more moderate than in other regions but still above central bank targets in many Asian countries.

(annual inflation rate deviation from central bank targets, percentage points)

Source: Haver Analytics; IMF staff calculations.

Note: Advanced Asia includes Australia, Hong Kong SAR, Japan, Korea, New Zealand, Macau, Singapore and Taiwan POC. EMDE Asia includes China, India, Indonesia, Malaysia, Philippines, Thailand and Vietnam.

IMF

Рис. Б.2 Аналіз зростання цін в країнах Азії [15]